НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 – „Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

«Стан та перспективи розвитку банківського кредитування в Україні»

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студент групи Ф-17.04 _____ Дробот Владислав Сергійович
(підпис)

Науковий керівник _____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***магістр***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа та страхування»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«____» _____ 20 __ р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу магістра
Дроботу Владиславу Сергійовичу

1. Тема роботи: Стан та перспективи розвитку банківського кредитування в Україні
керівник роботи д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
затверджена наказом по Академії від «19» вересня 2022 р. № 246/1
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 26 грудня 2022 р.
3. . Вихідні дані роботи закони України, постанови Правління Національного Банку України та інших органів виконавчої влади, офіційні статистичні матеріали Національного Банку України та Державної служби статистики України, річна фінансова звітність АТ «Укрексімбанк», наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити)
1) Теоретичні аспекти розвитку банківського кредитування.
2) Аналіз стану та організації кредитування АТ «Укрексімбанк».
3) Шляхи оптимізації банківського кредитування.
5. Перелік графічного матеріалу схеми, діаграми, таблиці.
6. Дата видачі завдання 19 вересня 2022 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи магістра на засіданні кафедри	19.09.2022	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	26.09.2022	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	28.09.2022	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	03.10.2022	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	10.10.2022	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	12.10.2022	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	21.10.2022	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	03.11.2022	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	07.11.2022	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	09.11.2022	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	15.11.2022	Виконано
12.	Попередній захист роботи	06.12.2022	Виконано

Студент(ка)_____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ Бондарук Т. Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ 10
1.1. Сутність банківського кредитування 10
1.2. Інституційне забезпечення банківського кредитування в Україні 18
1.3. Сучасний стан та проблеми розвитку банківського кредитування в Україні 29
Висновки до розділу 1 36
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АТ «УКРЕКСІМБАНК» 38
2.1. Фінансово-економічна характеристика АТ «Укрексімбанк» 38
2.2. Аналіз кредитного портфелю АТ «Укрексімбанк» 56
2.3. Організація кредитування в АТ «Укрексімбанк» 70
Висновки до розділу 2 77
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ 80
3.1. Адаптація закордонного досвіду організації безпеки кредитування до банківської системи України. 80
3.2. Розробка банківських стратегій використання кредитних інструментів фінансування реальної економіки 90
Висновки до розділу 3 99
ВИСНОВКИ 102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 107

ВСТУП

Актуальність теми. Функціонування сучасної економічної системи будь-якої країни неможливо уявити без ефективної банківської системи. Банківський сектор є основою розвитку вітчизняного фінансового ринку та відіграє ключову роль у структурі економіки.

На сучасному етапі розвитку економіки України від здатності банківської системи задовольняти потреби суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами значною мірою залежить перспектива подальшого зростання економіки країни. Банківські установи, як основні суб'єкти на грошово-кредитному ринку мають можливості залучати тимчасово вільні грошові кошти та спроможні ефективно використовувати акумульовані ресурси для задоволення фінансових потреб реального сектору економіки, з метою забезпечення безперервності кругообігу капіталів підприємств.

Водночас поєднання наслідків світової фінансово-економічної кризи, несприятливих політичних та військових подій, скорочення виробництва, інфляційний тиск на економіку та зниження інвестиційної активності – є серйозним випробовуванням банківської системи та економіки в цілому на міцність, яке суттєво послабило банківський сектор та значно ускладнило умови його функціонування. Внаслідок процесів фінансової глобалізації відбувається значне посилення впливу фінансово-кредитних інститутів на реальний сектор економіки країни. Насамперед, це стосується кредитування суб'єктів господарювання, яке відіграє ключову роль у розвитку економіки кожної країни. Не винятком в цьому є й економіка України, підприємства реального сектору якої зазнають фінансових складнощів та не в змозі самостійно їх подолати.

Ефективне кредитування на сьогоднішній день – це одне з найважливіших і найактуальніших завдань банківської системи України. У зв'язку з цим гостро стала проблема наукового осмислення нових явищ у сфері кредитування, розуміння їхнього змісту, природи і сутності, розробки ефективних схем і технологій кредитного процесу та їх використання на практиці.

Кредитування є однією із основних функцій банківських установ, невід'ємною складовою розвитку сучасної економіки та однією з найризикованіших операцій комерційних банків, тому не дивно, що останнім часом багато наукових дискусії точиться навколо процесу кредитування, який виділяється своєю неоднозначністю та різноманітністю. Це пояснюється передусім тим, що кредит має багатовікову історію, в процесі якої відбувалися зміни не тільки самого поняття, а й учасників кредитних відносин.

Кредитування виступає невід'ємною складовою розвитку економічних відносин всередині країн та між ними, передбачає збереження рівноваги між наявними у суспільстві тимчасово вільними коштами та обсягами ресурсів.

Банківське кредитування здійснює найсуттєвіший вплив на динаміку ВВП, обсяги реалізованих товарів та послуг, індекси споживчих цін, курс національної валюти, тощо. У порівнянні із впливом, що здійснюють інші суб'єкти фінансового посередництва, аніж банківські установи, банківське кредитування суттєво переважає за всіма аспектами.

Удосконалення механізмів банківського кредитування та його постійний розвиток залишається одним із основних шляхів виходу України із кризового стану.

Питання розвитку банківського були предметом дослідження науковців багатьох країн: США, Франції, Великої Британії, Німеччини. Серед них Ф.С. Мишкін, С.П. Роуз, Дж.Ф. Сінкі, М. Левин, Л. Міхаел, Р. Страйк, И. Телгарський, М. Равіс, Н. Ордуей. Серед вчених країн ближнього зарубіжжя слід відмітити В. Кудрявцева, О. Кудрявцеву, О. Лаврушина, Г. Циліну, А. Ольшаного, Г. Панову, В. Усоскіна. Також проблеми іпотечного кредитування були висвітлені у наукових працях таких вітчизняних вчених, як Р. Білгородський, М.Я. Дем'яненко, О.Л. Сирчин, О.Д. Василико, Л.В. Кузнєцова, О.С. Сергєєва, О.С. Власюк, Т.В. Донченко, Н.І. Волкова та інших. Проте постійний розвиток кредитування та зміни в економічному середовищі не дозволяє зупинятися на досягнутому і вимагає постійного вивчення та удосконалення даної проблематики.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження як засад

становлення і розвитку системи банківського кредитування в Україні, так і діяльності АТ «Укрексімбанк» в сфері кредитування та надання пропозицій щодо подальшого вдосконалення діяльності банків в системі кредитування.

Виходячи з поставленої мети в кваліфікаційній роботі магістра слід вирішити такі практичні **завдання**:

– дослідити науково-методичні підходи до визначення сутності банківського кредитування та його складових компонентів, обґрунтувати економічну необхідність банківського кредитування;

– обґрунтувати теоретичні основи організації банківського кредитування, механізми кредитування комерційних банків та систематизувати загальні фактори, що впливають на них;

– дослідити інституційну структуру та сучасну законодавчо-нормативну базу України в сфері банківського кредитування;

– надати фінансово-економічну характеристику АТ «Укрексімбанк»;

– провести аналіз складу, структури, якості кредитного портфелю АТ «Укрексімбанк»;

– розглянути та надати оцінку внутрішнім нормативним документам АТ «Укрексімбанк», що регламентують процес кредитування;

– розглянути пропозиції АТ «Укрексімбанк» щодо кредитування;

– проаналізувати практику кредитування АТ «Укрексімбанк»;

– обґрунтувати пропозиції щодо організації безпеки банківського кредитування адаптувавши досвід зарубіжних країн;

– обґрунтувати необхідність розробки пропозицій щодо вдосконалення інституціонального забезпечення системи кредитування з метою відповідного захисту учасників кредитних відносин;

– дослідити та надати рекомендації щодо формування банками ефективних стратегій кредитування реального сектору економіки.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи магістра виступає процес банківського кредитування в Україні та в Акціонерному товаристві «Державний експортно-імпортний банк України».

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи магістра є теоретико-методичні та практичні аспекти банківського кредитування, оцінка розвитку фінансового механізму кредитування, визначення його сучасних проблем та пошук шляхів їх вирішення.

Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, теорії кредиту, банківської справи, а також сучасні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців. діалектичний метод і системний підхід. Кредитування розглядається через призму взаємозв'язку та єдності теорії і практики, загального, особливого та одиничного, змісту та форми, макро- і мікроекономічних підходів. В процесі роботи над кваліфікаційною роботою магістра використовувалися різні методи, серед яких метод історичного та наукового аналізу і узагальнення, абстрагування, синтезу, дедукції та індукції, логічного синтезу та наукової абстракції щодо розкриття соціально-економічної природи кредиту, аналогії та логічного узагальнення, економіко-математичного, графічного, структурно-функціонального, факторного, ретроспективного, статистичного аналізу, аналітичного групування та комплексної оцінки, аналогії та порівняння та ін.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи магістра є закони та кодекси України, постанови Правління Національного Банку України, офіційні статистичні матеріали Національного Банку України, річна фінансова звітність та нормативні документи АТ «Укрексімбанк», наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному вивченні теоретичних, методичних та прикладних аспектів кредитної діяльності банків, обґрунтуванні напрямів підвищення її ефективності. У процесі виконання дослідження отримано такі основні наукові результати, що характеризують наукову новизну роботи:

удосконалено:

– теоретичні положення процесу банківського кредитування через визначення понятєво-категоріального ряду пов'язаних термінів «кредит», «кредитна

послуга», «кредитна операція», обґрунтування важливості та актуальності кредитування з позиції економічного розвитку країни;

– концептуальні підходи до формування обґрунтованої конкурентоспроможної кредитної стратегії через розгляд її важливості для стратегічного розвитку банківської установи та недопущення формального підходу до її формування.

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування важливості та необхідності розвитку програм кредитування за участю міжнародних фінансових організацій, які сприяють розвитку економіки країни, енергоефективномі розвитку виробництв, доступу позичальників до дешевих кредитних ресурсів;

– наукові підходи до визначення терміну «стратегія використання кредитних коштів» через розгляд відмінностей і взаємозв'язків між стратегіями кредитною і використання кредитних коштів.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані та обґрунтовані в роботі теоретичні узагальнення, висновки та пропозиції можуть бути використані для підвищення ефективності механізму банківського кредитування.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1. Сутність банківського кредитування

У всі періоди розвитку суспільства банківські установи активно впливали на суспільні взаємовідносини, оскільки вони є особливими фінансовими інститутами, до функцій яких належить акумуляція і розповсюдження особливого товару – грошових коштів.

У сучасних умовах розвитку економіки України важливим елементом перерозподілу капіталу є банківське кредитування. Банківське кредитування передбачає збереження рівноваги між наявними у суспільства тимчасово вільними коштами та необхідними інвестиційними вкладеннями, тобто банки через кредитування здійснюють перетворення непрацюючих грошових фондів у працюючі.

Економічна наука довела, а господарська практика підтвердила, що кредит має найсуттєвіший вплив та є універсальним інструментом розподілу й перерозподілу національного доходу, фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, вирівнювання рівнів рентабельності підприємств на основі переливу капіталів, що сприяє прогресивним структурним зрушенням у національній економіці [1]. У порівнянні з впливом на національну економіку, який здійснюють інші суб’єкти господарювання, ніж банки, банківське кредитування переважає за всіма аспектами.

Банківське кредитування є одним із основних видів банківського бізнесу та важливим джерелом одержання прибутків банку, а також виступає одним з головних джерел фінансування діяльності підприємств у ринковій економіці. Банки здійснюють кредитні операції за різноманітними схемами, беруть участь у реалізації важливих загальнодержавних програм з фінансової підтримки розвитку пріоритетних сфер і галузей економіки, впроваджують у практику ефективні й гнучкі кредитні інструменти.

В державних нормативно-правових актах зазначаються різні підходи до визначення понять «кредит», «кредитна операція» та «послуга кредитного характеру», які наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «кредит» в нормативних документах*

Нормативний документ	Трактування поняття
Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [2].
	Кредитна операція – це розміщення залучених у вклади або депозити, у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик [2].
	Послуга кредитного характеру – розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик [2].
Господарський кодекс України	Кредитні операції – розміщення банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян [3].
Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»	Кредитна операція – вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів таким шляхом: надання їх у тимчасове користування або прийняття зобов'язань про надання певної суми коштів; надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів; розміщення депозитів; проведення факторингових операцій та операцій фінансового лізингу; видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій зворотного репо; будь-якого продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів за такою сумою (відстрочення платежу); розстрочення платежу за продані банком активи [4].

* Побудовано автором на основі нормативно-правових актів [2, 3, 4]

Як свідчать дані табл. 1.1 в законодавчих актах та нормативних документах

України відсутнє чітке розмежування щодо визначення понять «кредит» та «кредитна операція».

Серед науковців також існують різні підходи до визначення терміну «кредит», зокрема О. В. Дзюба вважає, що кредит – це економічні відносини між юридичними фізичними особами та державою щодо перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотків [5, с.263]. Л.М. Рябініна визначає кредит, як економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу зворотного руху запозиченої вартості [6, с.143]. А. М. Герасимович зазначає, що кредит – це позика, надана банком з метою отримання доходу та є найризикованішою банківською операцією [7].

Система кредитування будується на певній методологічній основі, головними елементами якої є принципи кредитування, на які спирається практика процесу кредитування, оскільки вони відбивають сутність, зміст та порядок організації процесів надання та повернення позички. Процес кредитування без застосування основних принципів неможливий. Сучасні науковці розрізняють загальноекономічні, особливі та одиночні принципи кредитування:

1. Загальноекономічні принципи:
   а) принцип відповідності ринковим відносинам;
   б) принцип ефективності кредитування;
   в) принцип раціональності кредитування;
   г) принцип комплексності і розвитку;
   ґ) принцип адаптації.
2. Особливі принципи:
   а) принцип цільового використання кредитних коштів;
   б) принцип строковості;
   в) принцип платності;
   г) принцип забезпеченості повернення кредиту;
   ґ) принцип зворотності.
3. Часткові, одиночні принципи кредитування або правила кредитування, які випливають з конкретного принципу і можуть змінюватись в кожному

випадку кредитування.

Усі принципи кредитування взаємопов’язані між собою та розглядати їх окремо не доцільно.

Принцип відповідальності кредиту ринковим відносинам передбачає врахування умов моделі економічних відносин певної країни (ринкової, змішаної, перехідної та ін.), умов конкуренції кредитних установ за клієнта. Також даний принцип включає бажання кредитора отримати максимальний дохід від операції, а також самостійність і автономність його дій.

Принцип ефективності кредитування вимагає здорового практицизму, спрямованого на збільшення прибутків як кредитора, так і позичальника.

Принцип раціональності кредитування відбивається в упевненості банківської установи в готовності позичальником повернути кредит в обумовлений час та досягається шляхом проведення комплексного фінансово-економічного аналізу кредитоспроможності позичальника з боку банку.

Принцип комплексності передбачає врахування сукупності чинників, перед усім економічних, що впливають на реалізацію кредитних операцій.

Принцип адаптації вимагає гнучких методів кредитування та контролю за використанням і поверненням кредиту.

Особливі принципи займають головне місце, оскільки саме вони відображають економічну сутність кредиту. Розглянемо їх.

Принцип цільового використання кредитних коштів передбачає витрачання позичальником кредитних коштів виключно на конкретні цілі, які обумовлені кредитним договором. Банк, при розгляді заявки на кредитування проводить аналіз виходячи із цілей кредитування та їх окупності, тому витрачання кредитних коштів ні інші цілі, ніж зазначені в кредитному договорі, створюються для банку ризик неповернення кредиту через зменшення рівня кредитоспроможності позичальника.

Принцип строковості вимагає від позичальника повернення кредиту банківській установі в заздалегідь обумовлений час, визначений в кредитному договорі. Банк, у свою чергу, має право застосування до позичальника штрафних

санкцій за невчасне виконання умов повернення позики.

Принцип платності передбачає повернення позичальником кредитору не тільки суми кредиту, але і плати за користування кредитними ресурсами, яка зазвичай встановлюється у вигляді відсоткової ставки. В даному принципі найповніше відбивається комерційна сутність кредиту – кредит має приносити кредиторові певний дохід.

Принцип забезпеченості повернення кредиту вимагає захисту банком своїх інтересів і недопущення збитків через неспроможність позичальника повернути кредит. Кредитування має здійснюватись під заставу рухомого та нерухомого майна, гарантій, поручительств та інших видів застави з метою можливості реалізації банком такого майна у випадку неповернення позичальником кредиту.

Принцип зворотності є вихідним в системі кредитування, оскільки без нього втрачається сутність кредиту. Такий принцип передбачає обов'язковість повернення позички банку. Банк може лонгувати та реструктуризувати позичку, змінювати відсоткову ставку, але основна заборгованість обов'язково має бути повернена позичальником кредитору.

Слід розрізняти принципи і правила кредитування. Правила витікають з принципів і відбивають окремі положення і сторони, механізми реалізації того або іншого принципу. Вони втілюють практичну діяльність по використанню принципів. Принципи і правила є складовими системи кредитування, тому реалізуються і конкретизуються в системній кредитній діяльності [8, 9].

Дослідниками кредитування та міжнародними стандартами розроблено значну кількість класифікацій видів кредитів. У загальноприйнятому розумінні вид – це сукупність певних ознак, що об'єднує низку предметів і входить до складу загального вищого розділу – роду. Оскільки для кредитів характерні різні структурні прояви та форми – дослідниками кредитування та міжнародними стандартами розроблено значну кількість класифікацій кредитів [10]. Основними класифікаціями, на які слід звернути увагу досліджуючи банківське кредитування, є наступні:

1. За строками кредитування:

а) короткострокові – кредити з терміном погашення до 1 року;

б) середньострокові – кредити з терміном погашення від 1 до 3 років;

в) довгострокові – кредити з терміном погашення понад 3 роки.

При цьому, в Україні фактично за строками кредитування кредити поділяються тільки на короткострокові (терміном погашення до 1 року) та довгострокові (терміном погашення понад 1 рік).

2. За економічною категорією позичальників:

а) кредити надані юридичним особам;

б) кредити надані фізичним особам;

в) кредити надані органам влади;

г) міжбанківські кредити.

3. За призначенням і цільовим спрямуванням:

а) інвестиційні кредити – кредити, надані позичальникам на задоволення потреби в додатковому фінансуванні з метою здійснення ними інвестицій або інвестиційних проектів (реконструкція та модернізація виробництва, придбання обладнання та нерухомості та ін.);

б) кредити на поповнення оборотних коштів – кредити, надані позичальникам з метою фінансування придбання ними поточних активів за умовою касового розриву між часом придбання сировини та часом продажу готовою продукції (закупівля сировини, матеріалів, сезоні витрати, тощо);

в) споживчі кредити – кредити, що надаються фізичним особам на фінансування споживчих цілей (поліпшення житлових умов, придбання товарів та ін.).

Переважна частина кредитів в Україні використовується у сфері виробництва та є важливим де жерлом формування основних фондів та обігових коштів.

4. За характером забезпечення:

а) забезпечені заставою – кредити, надані позичальникам під заставу рухомого майна, майнових прав, товарів в обороті, майбутньої виручки;

б) іпотечні кредити – кредити, надані позичальникам під заставу

нерухомого майна (будівлі, земельні ділянки, судна);

в) гарантовані кредити – кредити, що надані під гарантію (аваль або акцепт банку, гарантії Уряду) або поручительство третьої особи;

г) бланкові – кредити, надані банківською установою на власний підвищений ризик без забезпечення, тільки під зобов'язання позичальника повернути кредит. Здебільшого такі кредити видаються під підвищену % ставку (плата за ризик) позичальникам із стабільними джерелами доходу.

5. За терміном погашення:

а) строкові – кредити, надані на певний строк, обумовлений в кредитному договорі та такі строки не порушені позичальником;

б) до запитання – кредити, що надаються на невизначений термін та мають бути погашені на першу вимогу кредитора (фактично в Україні такі кредити відсутні);

в) прострочені – кредити, що надавались на певний строк, обумовлений в кредитному договорі, але не були повернуті позичальником в такий строк;

г) пролонговані – кредити, за якими на вимогу позичальника банківською установою було збільшено (лонговано) строк погашення.

6. За ступенем кредитного ризику:

а) стандартні кредити – операції з низьким рівнем ризику неповернення;

б) кредити з підвищеним ризиком – кредити, за якими існує підвищений ризик їх неповернення та такий ризик може підвищуватись у наслідок виникнення несприятливої для позичальника ситуації.

7. За видом відсоткової ставки:

а) кредити з фіксованою процентною ставкою – операції, характерні для стабільної економіки, згідно з якими відсоткова ставка за кредитом визначається у кредитному договорі та не змінюється протягом строку його дії;

б) кредити з плаваючою процентною ставкою – кредити, за якими банківська установа залишає за собою право зміни відсоткової вставки протягом строку дії договору. Найпоширенішим різновидом таких операцій є кредити, за якими відсоткова ставка прив'язана до певного індексу чи показника (облікова

ставка центрального банку, ставки LIBOR, EURIBOR та інші) [1, 11, 12].

Отже, банківські кредити мають безліч видів і форм, які можуть задовольняти широке коло позичальників. Виходячи із зазначених видів та форм кредитування, враховуючі інтереси і потреби позичальників, комерційними банками можуть застосовуватись різні методи кредитування, які визначають вид позичкового рахунку, порядок видачі і погашення, засоби регулювання заборгованості [1]. Найбільш поширеними в Україні є такі методи кредитування, як кредитна лінія (відновлювальна, не відновлювальна, траншева), кредит, овердрафт.

Кредитна лінія – різновид кредитування, відповідно до якого банківська установа зобов'язується надати позичальнику кредитні кошти у межах встановленої кредитним договором суми протягом визначеного періоду. Кредитні лінії можуть бути відновлювальними (кредитні лінії, за якими позичальники можуть отримувати кредитні кошти періодично будь-яку кількість разів по мірі необхідності в межах заздалегідь встановленого ліміту, погашати всю суму або її частину)., не відновлювальними (кредитні лінії, за якими при отриманні повної суми кредитних коштів можливість подальшої їх вибірки припиняється не залежно від часткових або повних погашень кредиту) та траншевими (передбачає видачу кредитних коштів окремим сумами на короткі строки в межах заздалегідь встановленого ліміту, з можливістю отримання повторного траншу при погашенні попереднього).

Кредит – різновид кредитної операції, який передбачає надання кредитних коштів в повній сумі одноразово, без можливості додаткового надання кредитних коштів.

Овердрафт – різновид кредитування, відповідно до якого банк, у межах ліміту визначеного кредитним договором, дозволяє наявність дебетового сальдо на поточному рахунку позичальника при недостатності власних коштів клієнта для оплати ним платежів. Овердрафт відрізняється від інших методів кредитування тим, що на його погашення спрямовуються всі грошові кошти, що надходять на поточний рахунок позичальника.

Практично в Україні для кредитування на поповнення обігових коштів банками надаються, здебільшого, відновлювальні і траншеві кредитні лінії та овердрафти, для фінансування інвестиційних цілей використовуються не відновлювальні кредитні лінії та кредити.

Банки в процесі кредитування зобов'язані дотримуватись вимог нормативно-правових актів НБУ, у тому числі щодо перевірки кредитоспроможності позичальників, стану і ліквідності забезпечення, додержання концентрації кредитних ризиків.

З метою визначення банками основних підходів та напрямів процесу кредитування кожним банком розробляється, затверджується та використовується в процесі кредитування внутрішній нормативний документ – кредитна політика.

Кредитна політика – це стратегія банку по залученню коштів і розміщенню їх при кредитуванні клієнтів банку на основі принципів кредитування. Кредитна політика в стратегічному плані включає пріоритети, принципи і мету окремого банку на кредитному ринку, а в тактичному – фінансовий та інший інструментарій, який використовується даним банком для реалізації його мети при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення, регламент організації кредитного процесу [6, с.154].

Кожний банк самостійно визначає власну кредитну політику, зважаючи на свою специфікацію, організацію своєї діяльності та ризики, що їй притаманні, власний досвід кредитування різних галузей народного господарства. Основне призначення кредитної політики – встановлення головних принципів, яких мають дотримуватись співробітники банку при проведенні кредитної діяльності.

1.2. Інституційне забезпечення банківського кредитування в Україні

Важливе місце в процесі здійснення кредитних операцій банківськими установами має інституційне, законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності банків [1].

Банківське кредитування, як складова банківської діяльності має свою

інституційну структуру яка включає низку інститутів, які є провідними в організації, регулюванні, контролі кредитних потоків всередині кредитного ринку та взаємозв'язків з іншими складовими фінансового ринку і національної економіки. Це зумовлює необхідність використання певного інституційного механізму кредитного ринку, який закладено в основу всієї кредитної діяльності.

Для дослідження питання інституційного забезпечення банківської діяльності доцільно спочатку надати визначення основним поняттям.

У сучасній літературі доволі часто вживають поняття «інститут» та «інституція», яким, насамперед, послуговуються усі гуманітарні науки, проводячи дослідження інституційних утворень у різних площинах. Зокрема, правові науки розглядають інститути «як стійкі комплекси юридичних правил, які, переслідуючи одну спільну мету, управляють перманентним та абстрактним вираженням суспільного життя» [13, с. 314].

Для того, щоб зрозуміти відмінність між термінами «інститут» та «інституція», потрібно звернути увагу на походження терміну «інститут» від латинського «institutum», що означало встановлення, запровадження, звичай. Натомість інші латинські однокорінні слова «institutio», «institutiones» використовувалися для назви підручника.

Український філолог-дослідник В. Малахів пропонує вживати термін «інститут» (лат. «institutum» – устрій, установа) у значенні установа, що має певну «предметну форму й цілеспрямовано створена для поєднання індивідів і регуляції їхніх дій у межах чітко окреслених функцій» [14, с. 95].

На думку Т. Коць, інститут – це назва діяльнісних характеристик людини або групи людей, що репрезентує певний напрям у суспільному житті або є ознакою соціального ладу [15].

Під інституцією (institution) переважно розуміють сукупність встановлених звичаїв, традицій, способів мислення і поведінкових стереотипів індивідів, соціальних груп і суспільства загалом [16].

Формальні інституції – це відносно стійкі та довготривалі загальні соціальні та економічні норми, що «визначаються в законах і різного роду письмових

приписах, обов’язкових до виконання, тому їм притаманна «публічність і прозорість» [17, с. 15].

Таким чином, інституції – це соціальні форми типізації функцій господарських суб'єктів, що визначають їхні статуси і ролі в системі виробництва суспільного буття й утворюють систему відносин функціональної структури суспільства. Організації – це соціальні форми зв'язків між господарськими суб'єктами в процесі виробництва, що детермінують систему відносин елементної структури суспільства. Кожна організація чи установа забезпечує, впроваджує і проводить в життя відповідну їй інституцію. Організація як стійка система відносин між суб'єктами, що виконують різні функції в процесі досягнення спільної мети, пов'язує воєдино різні інституції та інститути, встановлюючи їх координацію і субординацію. Взаємодія форм функціональної та елементної структур, тобто інституцій та організацій, породжує інститути [18, с. 41].

З філологічного погляду сучасної української мови Т. Коць пояснює значення таких висловів, як банківський інститут, банківська інституція, фінансовий інститут, фінансова інституція, так: у першому випадку йдеться про наявність самостійної структури в державі, а в другому – про механізми її дії. Синонімом до слова «інституція» є слово «механізм», яке не може стати в один змістовний ряд зі словом «інститут» [15].

Узагальнюючи сутність поняття «інститут», можна визначити його у двох аспектах: як тривалі суспільно-економічні відносини, які базуються на формальних і неформальних інституціях, а також як суб’єкт-носій соціально-економічних відносин, що забезпечує реалізацію конкретної системи інституцій (фірми, домогосподарства, банки, корпорації, установи, організації, держава). Інституція – це змістовна основа інституту.

Найбільш повно розкриває зміст фінансово-економічної інституційної структури визначення В. Вольчика, який трактує інституційну структуру як «певний упорядкований набір інститутів, які, створюючи матриці економічної поведінки, визначають обмеження для господарюючих суб'єктів, що формуються в рамках тієї чи іншої системи координації господарської діяльності» [19].

Фактично інституційна структура фінансового ринку – це сукупність окремих складових фінансового ринку, фінансові операції на яких здійснюють визначені види фінансових установ – інститути [20].

Відтак вважаємо, що інституційна структура кредитного ринку – це відкрита, динамічна система інститутів кредитного ринку, яка забезпечує їх взаємозв'язок та взаємодію і виступає основою для забезпечення належних умов кредитування суб'єктів економіки. Вона є вагомою складовою інституційної структури фінансового ринку. Здійснюючи діяльність у рамках інституційної структури фінансового ринку, кредитні інститути сприяють прискоренню кругообігу капіталу, забезпечують безперешкодне проходження позикових коштів від одних інститутів до інших, сприяють надходженню кредитів у виробничий сектор економіки.

Таким чином до інститутів кредитного ринку відносяться:

– держава, яка встановлює та законодавчо закріплює правила та умови взаємодії економічних суб'єктів у сфері кредитування, контролює їх через органи-регулятори (Національний банк, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), Антимонопольний комітет та інші регуляторні установи);

– інститути-установи, що функціонують у системі фінансового посередництва та безпосередньо забезпечують рух позикового капіталу (банківські та небанківські фінансово-кредитні установи);

– інститути інфраструктури, які підтримують та забезпечують діяльність основних інститутів шляхом надання необхідної інформації та забезпечення необхідними ресурсами (рейтингові агентства, освітні заклади, рекрутингові компанії, ЗМІ, рекламні агентства, провайдери, телекомунікаційні мережі тощо).

Діяльність інститутів кредитного ринку чітко регламентують нормативно-правові акти, на основі яких виробляються загальні правила та норми поведінки цих інститутів та створюються умови (сприятливі або несприятливі) їх функціонування в межах умовно-закритого середовища кредитного ринку

держави та за цими межами. Усе це забезпечує формування певного внутрішнього «клімату», в якому функціонує кредитний ринок і який зазвичай називають інституційним середовищем.

Інституційне середовище – 1) сукупність головних політичних, соціальних і юридичних правил, які утворюють базу для виробництва, обміну та розподілу; 2) сукупність основних соціальних, політичних, юридичних й економічних правил, що визначають межі людської поведінки (наприклад, елементарні конституційні правила класичної ліберальної держави). [21].

Взаємозв'язки між суб'єктами інституційної структури проявляються в обмінно-розподільних потоках. Саме завдяки потокам відбувається перенесення, обмін та розподіл позикового капіталу, інформації та ресурсів, які потрібні для повноцінного функціонування кредитного ринку.

Графічне зображення моделі інституційної структури кредитного ринку зображено на рис. 1.1.

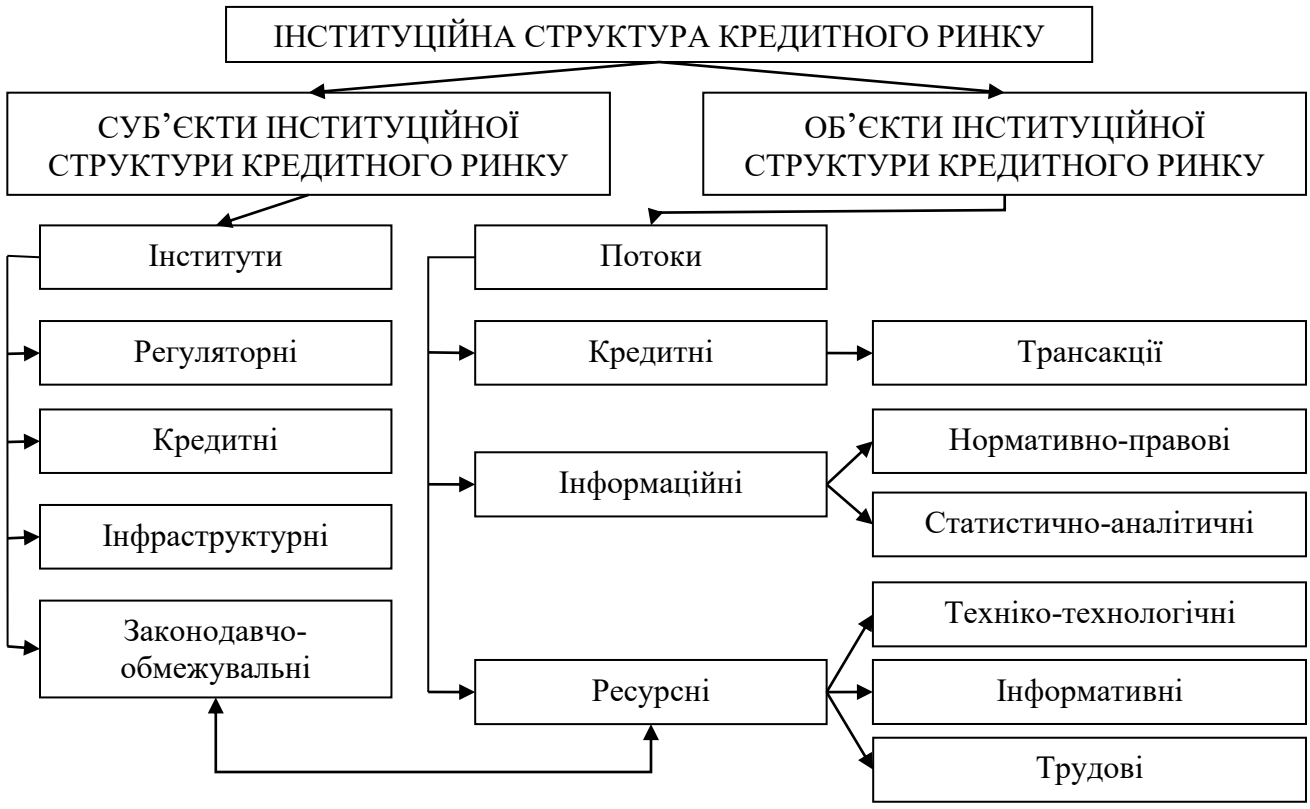

Рис. 1.1. Інституційна структура кредитного ринку *

*Побудовано автором

Законодавчо-обмежувальні інститути забезпечують функціонування кредитного ринку. До цієї групи належить держава в особі органів державного управління, які законодавчо затверджують організаційно-правове поле функціонування кредитного ринку; виконують функції санкціонування вибору оптимальної інституційної моделі ринку; визначають правила та умови взаємодії суб'єктів інститутів кредитування, створюючи тим самим інституційне середовище кредитного ринку та забезпечуючи дієвість його інституційного механізму; контролюють ефективність діяльності інститутів та за потреби коригують її. Такими інститутами є: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Антимонопольний комітет та ін.

До групи регуляторних суб'єктів, що впливають на характер інституційної структури кредитного ринку, зараховують інститути, які здійснюють на фінансовому ринку, зокрема на кредитному ринку, регуляторну діяльність шляхом розроблення положень, постанов, інструкцій та інших нормативно-правових документів, що роз'яснюють та деталізують механізм взаємодії між суб'єктами кредитного ринку, враховуючи його інститути. До регулятивної групи суб'єктів-інститутів належать: Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та ін.

Іншою групою суб'єктів, що впливають на організацію інституційної структури, є кредитні. Ця група є визначальною, оскільки об'єднує інститути, які функціонують на кредитному ринку та які безпосередньо провадять кредитну діяльність та забезпечують рух позикового капіталу. З-поміж суб'єктів-інститутів цієї групи виокремлюємо: державу-кредитора, банківські та небанківські фінансові установи. До банківських інститутів відносяться усі комерційні банки. До небанківських фінансово-кредитних інститутів належать: фінансові компанії, ломбарди, факторингові та лізингові компанії, кредитні установи.

До групи інфраструктурних суб'єктів інституційної структури кредитного ринку зараховуємо забезпечуючі та обслуговуючі інститути, які надають

необхідну інформацію та забезпечують необхідними послугами інші інститути. Фактично ці інститути створюють нормальні умови праці для всіх попередніх груп суб’єктів. Вони технологічно забезпечують процес кредитних відносин. Зважаючи на велику кількість суб’єктів цієї групи, доцільно інститути інфраструктури поділити на дві підгрупи:

– інформаційні (кредитні бюро, рейтингові агентства тощо);

– організаційно-посередницькі (колекторські структури, кредитні агенти, брокери і дилери, освітні заклади, рекрутингові компанії, ЗМІ, рекламні агентства, провайдери, телекомунікаційні мережі тощо).

Зважаючи на великі обсяги взаємообмінних операцій між інститутами і всередині кредитного ринку, і за його межами, усі потоки варто поділити на: кредитні потоки, інформаційні потоки та товарно-технологічні потоки. Кожен вид потоків має свій конкретний прояв у реальному середовищі.

Кредитний потік – це цілеспрямований рух позикового капіталу від одного суб'єкта до іншого на засадах платності, поворотності і забезпеченості та обов'язково з урахуванням чинника часу. Кредитні потоки формують кредитні інститути кредитного ринку та реалізовують через трансакції, які виступають його проявом у реальному середовищі.

З огляду на напрями одержання та обміну інформацією, інформаційний потік можемо визначити як рух інформації (будь-якого прояву – статистичної, аналітичної, нормативно-правової тощо) між інституційними суб’єктами задля регламентування та забезпечення їхньої повсякденної діяльності на кредитному ринку, спрощення взаємодії між ними та зменшення асиметрії кредитного ринку. Оскільки кредитний ринок є ринком з асиметричною інформацією, своєчасність, точність та чіткість інформаційного потоку відіграє повсякчас вирішальну роль у здійсненні трансакцій, укладенні угод та загалом ефективній діяльності усіх інститутів кредитного ринку. Зважаючи на великі масиви інформації, яка переміщається між суб’єктами та приводить інституційний механізм в рух, інформаційні потоки можна поділити на два види:

– потік нормативно-правової інформації;

– потік статистично-аналітичної інформації.

Ресурсні потоки – це просування усіх видів матеріальних та кадрових ресурсів (технічно-технологічних, трудових) між інститутами кредитного ринку для забезпечення їхньої ефективної роботи. Інфраструктурні інститути організаційно-посередницького виду забезпечують інші інститути кредитного ринку ресурсами. Освітні заклади та рекрутингові компанії забезпечують фаховими працівниками усі інститути кредитного ринку. Засоби масової інформації та рекламні агентства надають інформаційні послуги, а провайдери та телекомунікаційні мережі технологічно організовують процес взаємодії між суб'єктами інституційного механізму.

Множинність потоків інституційної структури кредитного ринку має значний двоякий вплив на суб'єктів цього ринку: з одного боку, дає їм обирати свою участь у цих потоках, а, з іншого, впливає на суб'єктів і у такий спосіб формує їх якість як учасника кредитного ринку та його інституційної структури [22].

Кредитна діяльність банківської системи України регламентується різними законодавчо-правовими актами, структуру представлено на рис. 1.2.

*Побудовано автором

Рис. 1.2. Правове регулювання банківського кредитування в Україні.

Основними законодавчими та нормативно-правовими актами, які регламентують кредитну діяльність в Україні є:

– Господарський кодекс України – передбачає обов'язкові умови кредитування;

– Цивільний кодекс України – визначає форму і види відносин між кредитором і позичальником з приводу кредитування:

– Закон України «Про банки і банківську діяльність» - передбачає перелік операцій, які можуть здійснюватись комерційними банками, в т.ч. кредитних.

– Закон України «Про Національний банк України» – визначає операції, які здійснює НБУ по відношенню до комерційних банків, зокрема кредитування банків для підтримки ліквідності та регламентує здійснення НБУ банківського нагляду та регулювання з метою захисту інтересів вкладників, кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків.

– Закон України «Про заставу» – передбачає основні норми використання застави при кредитуванні, зокрема вимоги до предмета застави, змісту і форми договору застави, збереження застави, її припинення та інше.

– Закон України «Про іпотеку» – регламентує питання з використання іпотеки при кредитуванні, зокрема регулює взаємозв'язки між банківськими установами та іпотекодавцями, визначає моменти виникнення, застосування та припинення іпотеки; предмети іпотеки та вимоги, які ними забезпечуються, умови передачі нерухомого майна в іпотеку, визначає державну реєстрацію та страхування предмета іпотеки, особливості оформлення іпотеки різних видів нерухомого майна, порядок укладання іпотечного договору, тощо.

– Закон України «Про іпотечні облігації» – регламентує діяльність щодо емісії та розміщення іпотечних облігацій банків, визначає види іпотечних облігацій, правові засади їх обігу, вимоги до їх іпотечного покриття, умови виконання зобов'язань за іпотечними облігаціями, а також особливості державного регулювання і нагляду у цій сфері [27].

– Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» – регламентує діяльність у системі іпотечного кредитування, порядок формування та обслуговування іпотечних активів, види та процедуру емісії іпотечних сертифікатів, а також перетворення платежів за іпотечними активами у виплати за іпотечними сертифікатами із застосуванням механізмів управління майном [28].

– Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» – визначає правовий режим регулювання обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, а також виникнення, оприлюднення та реалізації інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна [29].

– Закон України «Про страхування» – регулює процедуру здійснення страхування кредитних ризиків банків у страхових компаніях, права та обов'язки страховика і страхувальника, порядок укладання договору страхування тощо.

– Закон України «Про споживче кредитування» – регламентує процес та умови здійснення банками споживчого кредитування фізичних осіб, укладення кредитних договорів.

– Закон України «Про фінансову реструктуризацію» – визначає умови та порядок проведення добровільної фінансової реструктуризації заборгованості та обов’язкові її умови у разі коли позичальник перебуває у скрутному фінансовому стані, а його господарська діяльність є перспективною [32].

– Інструкція НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» – регулює кредитну діяльність банківських установ шляхом визначених у ній обов’язкових нормативів кредитного ризику та їх граничних значень, яких повинні дотримуватися всі вітчизняні банківські установи.

– Положення НБУ «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» – передбачає критерії класифікації кредитних операцій, вартість за якою вони обліковуються на балансі банку, підходи та принципи визначення кредитного ризику за активами оціненими на індивідуальній або груповій основі, оцінку фінансового стану позичальника та визначення імовірності його дефолту, критерії та принципи прийнятності і врахування забезпечення, порядок розрахунку резерву під знецінення кредитів тощо.

– Положення «Про Кредитний реєстр Національного банку України» – визначає учасників та регулює порядок роботи в єдиній інформаційній системі «Кредитний реєстр», що забезпечує збирання, накопичення, зберігання, зміну,

використання та поширення інформації про кредитні операції банків та про стан виконання зобов'язань за такими операціями, аналіз і класифікацію кредитів [33].

– Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит – регулюють порядок розрахунку та надання банками споживачу повної, необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про сукупну вартість споживчого кредиту з урахуванням процентної ставки за ним та вартості всіх супутніх послуг банку.

– Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України – визначають окремі положення управління кредитними ризиками в банках, структуру підрозділів з управління ризиками тощо.

Окрім законів та нормативно-правових актів, прийнятих державними інститутами – в кожного банку є свої прийняті та затверджені внутрішні положення та постанови, які регламентують процес кредитування. Одним із обов’язкових внутрішніх нормативних документів кожного банку є кредитна політика.

Кредитна політика – це стратегія банку по залученню коштів і розміщенню їх при кредитуванні клієнтів банку на основі принципів кредитування. Кредитна політика в стратегічному плані включає пріоритети, принципи і мету окремого банку на кредитному ринку, а в тактичному – фінансовий та інший інструментарій, який використовується даним банком для реалізації його мети при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення, регламент організації кредитного процесу [6, с.154].

Кожний банк самостійно визначає власну кредитну політику, зважаючи на свою специфікацію, організацію своєї діяльності та ризики, що їй притаманні, власний досвід кредитування різних галузей народного господарства. Основне призначення кредитної політики – встановлення головних принципів, яких мають дотримуватись співробітники банку при проведенні кредитної діяльності.

Окрім кредитної політики банки обов'язково затверджують внутрішні положення про порядок здійснення кредитування, про оцінку фінансового стану позичальників, про формування резервів під можливі збитки за кредитним операціями, про оцінку заставного майна та інші, які регламентують процес кредитування кожного конкретного банку.

Кредитні взаємовідносини між банками й позичальниками визначаються на договірних засадах, через укладення кредитних договорів, які передбачають права та обов'язки сторін, умови надання і повернення кредитних коштів [1]. Головна вимога до змісту кредитного договору полягає у тому, щоб він містив у собі такі юридичні норми, що дозволяють регулювати весь комплекс взаємовідносин кредитора з позичальником. Умови кредитних договорів не можуть переглядатись в односторонньому порядку.

1.3. Сучасний стан та проблеми розвитку банківського кредитування в Україні

На сучасному етапі розвитку економіки України від здатності банківської системи задовольняти потреби суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами значною мірою залежить перспектива подальшого зростання економіки країни.

Водночас поєднання наслідків світової фінансово-економічної кризи, несприятливих політичних та військових подій, скорочення виробництва, інфляційний тиск на економіку та зниження інвестиційної активності – є серйозним випробовуванням банківської системи та економіки в цілому на міцність, яке суттєво послабило банківський сектор та значно ускладнило умови його функціонування. Внаслідок процесів фінансової глобалізації відбувається значне посилення впливу фінансово-кредитних інститутів на реальний сектор економіки країни. Насамперед, це стосується кредитування суб'єктів господарювання, яке відіграє ключову роль у розвитку економіки кожної країни. Не винятком в цьому є й економіка України, підприємства реального сектору якої

зазнають фінансових складнощів та не в змозі самостійно їх подолати [37, с. 149].

Ефективне кредитування на сьогоднішній день – це одне з найважливіших і найактуальніших завдань банківської системи України.

Сучасне банківське кредитування в Україні перебуває під впливом процесів фінансової глобалізації, відбувається в умовах кризи у банківському секторі та супроводжується високими ризиками й асиметрією інформації, яка характеризується відсутністю повноти і достовірності необхідної для оцінки кредитоспроможності позичальників інформації про чинники, що впливають на діяльність підприємств різних секторів економіки, недосконалістю фінансово-кредитних інструментів.

На думку вітчизняних дослідників, банківські кредити для багатьох українських підприємств сьогодні не є доступними, тому питання функціонування та вдосконалення вітчизняної системи кредитування корпоративних структур мають велике значення та вимагають постійного розвитку і вдосконалення [39, с. 231].

У 2014–2020 рр. в банківському секторі України панувала найбільш глибока криза за часи його існування, внаслідок чого чисельність банків стрімко скоротилась. Станом на 01.01.2014, до початку даної кризи, в Україні налічувалося 179 банківських установ. Упродовж 2014–2021 рр. НБУ визнав неплатоспроможними 102 банків і вже станом на 01.01.2022 їх кількість становила 77 од. При цьому скорочувалась чисельність банків як з вітчизняним, так і з іноземним капіталом, що продемонстровано на рис. 1.3 [42].

В результаті «очистки» НБУ відбулося перезавантаження банківської системи України. З одного боку, очищення банківського сектору України від проблемних, непрозорих, недостатньо капіталізованих банків є об’єктивною необхідністю і передумовою економічного відновлення. Проте в Україні цей процес відбувається у несприятливих умовах, що характеризуються незавершеним збройним протистоянням та макроекономічними негараздами. З іншого боку, скорочення частини працюючих банків є наслідком загальноекономічної дестабілізації, що певною мірою її посилює, адже втрати

клієнтів збанкрутілих банків погіршують їх фінансовий стан та ділові очікування.

В 2021 році спостерігалось пожвавлення інтересу іноземних інвесторів до українських банків: загальна кількість банків з іноземним капіталом збільшилась на 1 од., а кількість банків зі 100% іноземним капіталом збільшилась на 5 од.

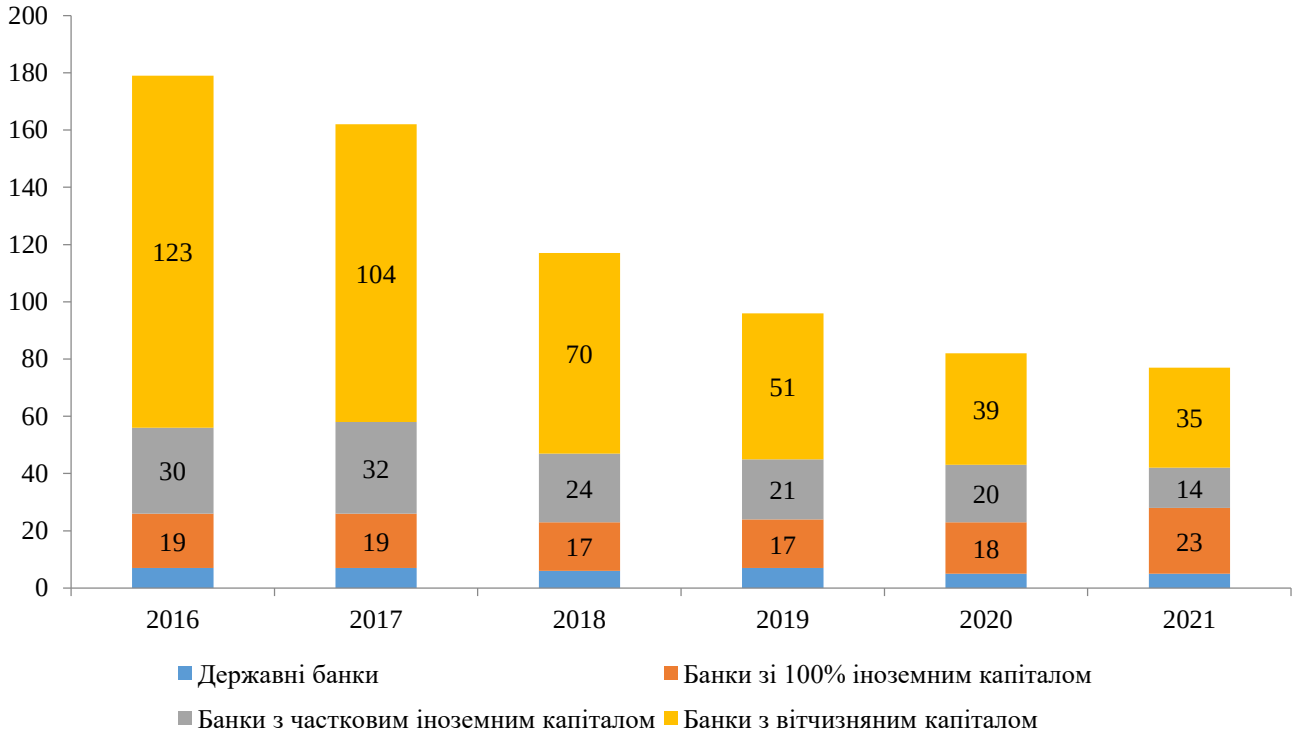

Рис. 1.3. Динаміка кількості банків в Україні в 2013-2021рр. *

* Побудовано автором на основі даних Національно Банку України [42]

Не дивлячись на банківську кризу та виведення з ринку більше половини банків – загальний обсяг активів вітчизняних банків протягом 2012-2021рр. зріс на 233 572 млн.грн. (20,7%) і станом на початок 2022 року становив 1 360 764 млн.грн., зокрема за 2021 рік обсяг активів збільшився на 26 933 млн.грн. (2,0%). Найбільшу частку активів займають кредити, надані клієнтам, частка яких станом на 31.12.2021р. становила 82,2%, оскільки кредитування є однією з головних специфікацій банківського сектору, що демонструє табл. 1.2.

Дані табл. 1.2 свідчать про те, що обсяг активів банківської системи України протягом 2019-2021рр. зріс на 104 465 млн.грн. (8,3%), при цьому протягом 2021 року обсяг активів збільшився тільки на 26 933 млн.грн. (2,0%). В структурі

активів найбільшу питому вагу посідають кредити та заборгованість клієнтів. Загалом обсяг наданих банківських кредитів в Україні протягом 2019-2021рр. збільшився на 112 695 млн.грн. (11,2%), зокрема протягом 2021 року обсяг кредитів зріс на 81 873 млн.грн. (7,9%), при цьому частка кредитів у структурі активів збільшилась на 4,5%, що свідчить про відновлення в 2021 році банківського кредитування в Україні після кризового періоду. Так, в 2020 році частка кредитів в активах банків скоротилась 2,4% що пояснювалось «оздоровленням» кредитних портфелів банків (скорочення знецінених кредитів, збільшення якісних кредитів), збільшенням в структурі активів частки ОВДП через докапіталізацію державою ПАТ КБ «Приватбанк» шляхом внесення до статутного капіталу банку ОВДП на загальну суму 36 332 млн.грн.

Таблиця 1.2

Динаміка та структура кредитних портфелів комерційних банків України у 2019-2021рр. *

млн.грн.

Показники	Абсолютні значення			Відхилення 2021/2020	
	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	Абсолютні	Відносні, %
Активи	1 256 299	1 333 831	1 360 764	26 933	2,0
Кредити	1 005 923	1 036 745	1 118 618	81 873	7,8
Частка кредитів у активах, %	80,1	77,7	82,2	4,5	-
Кредити, надані юридичним особам	848 538	865 971	921 984	56 013	6,4
Частка кредитів, наданих юридичним особам,%	84,4	83,5	82,4	-1,1	-
Кредити, надані фізичним особам	157 385	170 774	196 634	25 860	15,1
Частка кредитів, наданих фізичним особам,%	15,6	16,5	17,6	1,0	-
Кредити, надані в іноземній валюті	519 857	490 407	520 862	30 455	6,2
Частка кредитів, наданих в іноземній валюті,%	51,7	47,3	46,6	-0,7	-

* Розраховано автором на основі даних Національго Банку України [40]

Корпоративний кредитний портфель комерційних банків представлений переважно коротко- та середньостроковими кредитами в національній валюті. Згідно за даними табл. 1.2 спостерігається зростання обсягу виданих кредитів юридичним особам, зокрема протягом 2021 року українськими банками було надано на 56 013 млн.грн. (6,4%) кредитів більше, ніж в попередньому, але частка заборгованості юридичних осіб в кредитному портфелі в даному періоді скоротилась на 1,1%. Скорочення частки кредитів юридичних осіб в загальному кредитному портфелі відбулось через активізацію кредитування більшими темпами фізичних осіб.

Так, в аналізованому періоді заборгованість фізичних осіб збільшилась на 30 455 млн.грн. (6,2%), що свідчить про розширення програм кредитування роздрібного бізнесу. Окрім, власне банківських програм кредитування, активізувались державні та місцеві програми «Тепле житло», які користуються попитом серед населення, оскільки передбачають компенсації з державного та місцевих бюджетів витрат, понесених на здійснення енергоефективних заходів.

Зменшення частки кредитів в іноземній валюті на 0,7% свідчить про виважений підхід банків до кредитування в іноземній валюті, яке несе в собі підвищений ризик неповернення кредиту через постійні коливання курсів валют, а також про ефективність заходів НБУ з обмеження валютного кредитування. Якщо розглядати кредитування в іноземній валюті за структурою власності банків – кредити в іноземній валюті домінують у банках з іноземним капіталом, державні банки та банки з приватним капіталом здебільшого кредитували у національній валюті.

Основною причиною вагомого зростання обсягів кредитування за зменшення кількості банків стала значна девальвація національної валюти, що відобразилося на збільшенні залишків за кредитами у гривневому еквіваленті.

Водночас відбувалось і загальне падіння платіжної дисципліни позичальників, викликане девальвацією та погіршенням ділової активності, що призвело до стрімкого погіршення якості обслуговування кредитів.

Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі

кредитів, наданих банками резидентам України, неухильно зростає. Якщо станом на 01.01.2014 цей показник загалом у банківській системі становив 7,7%, то на 01.01.2021 він зріс до максимального рівня 54,5% (здебільшого за рахунок перекваліфікації кредитів ПАТ КБ «Приватбанк» після його націоналізації), а станом на 01.01.2022 склав 52,9%, про що свідчать дані табл. 2.

Таблиця 1.3

Динаміка та структура непрацюючих кредитів комерційних банків України у 2019-2021рр.*

млн.грн.

Показники	Абсолютні значення			Відхилення 2021/2020	
	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	Абсолютні	Відносні, %
1	2	3	4	5	6
Кредити всього	1 005 923	1 036 745	1 118 618	81 873	7,8
Непрацюючі кредити	461 704	565 026	591 749	26 723	4,7
Частка непрацюючих кредитів, %	45,9	54,5	52,9	-1,6	-
Кредити, надані юридичним особам	848 538	865 971	921 984	56 013	6,4
Непрацюючі кредити, надані юридичним особам	378 448	473 662	501 298	27 636	5,8
Частка непрацюючих кредитів юридичних осіб, %	44,6	54,7	54,3	-0,4	-
Кредити, надані фізичним особам	157 385	170 774	196 634	25 860	15,1
Непрацюючі кредити, надані фізичним особам	83 256	91 364	90 451	-913	-1,0
Частка непрацюючих кредитів фізичних осіб, %	52,9	53,5	46,0	-7,5	-

* Розраховано автором на основі даних Національно Банку України [42]

Дані табл. 1.3 свідчать про скорочення частки проблемних активів в

структурі кредитів, протягом 2021 року на 1,6%, що є позитивним фактором.

Найбільше покращилась структура кредитного портфелю фізичних осіб. Сума проблемних кредитів фізичних осіб, протягом аналізованого року скоротилась на 913 млн. грн. (-1,0%), що в структурі становила скорочення на 7,5%. Таке покращення відбулось через підвищення вимог банків до потенційних позичальників, списання з балансів, за рахунок резервів, знецінених кредитів.

Хоча сума непрацюючих кредитів юридичних осіб в абсолютних показниках збільшилась на 27 636 млн.грн. (5,8%) – в структурі кредитного портфелю юридичних осіб частка таких кредитів зменшилась на 0,4%. Зростання непрацюючих кредитів в абсолютних показниках спричинене коливаннями валютного курсу, а також перекваліфікацією кредитів, якість обслуговування яких погіршилась.

Разом зі зростанням активів в банківській системі України також покращились і фінансові результати діяльності: так за 2021 рік банківський сектор України вперше, після початку банківської кризи отримала прибуток в розмірі 21 726 млн.грн.

Наслідком банківської кризи в Україні стала «обережна кредитна поведінка» банків – вони неохоче кредитують корпоративних клієнтів через їхню незадовільну платіжну дисципліну та загальний несприятливий для кредитування стан економіки. А поточний високий рівень відсоткових ставок банків і відсутність єдиного реєстру кредитних історій наразі відлякує навіть надійних позичальників корпоративного сектору [43, с. 49].

Несприятливих для активізації кредитування в сучасних умовах є підхід банків, що мають надлишкову ліквідність, які спрямовують вільні кошти на придбання ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ. Якщо відповідні інвестиції станом на 01.01.2019 по банківській системі становили 201 520 млн. грн, то на 01.01.2022 ця сума зросла більше ніж вдвічі до рівня 480 608 млн грн.

Таким чином, замість того щоб кредитувати реальний сектор економіки, банківські установи віддають перевагу «більш надійному», з їхньої точки зору, кредитуванню дефіциту державного бюджету. Це посилює негативні тенденції у

сфері виробництва та суттєво звужує базу зростання ВВП у країні.

Отже, на сучасному етапі економічного розвитку одним з важливих шляхів виходу України з кризового стану займає удосконалення та подальший розвиток банківського кредитування. Підвищення ефективності банківського сектору країни – одна з актуальних, гострих і складних проблем [41, с. 76].

Висновки до розділу 1

Отже, кредит – це зобов'язання банківської установи надати певну суму грошей у тимчасове користування позичальнику на умовах поверненості, строковості, платності, цільового використання коштів і забезпеченості. Кредит є найризикованішою банківською операцією, яка приносить банку відповідний дохід. Кредити можуть надаватись у різних формах, з різною строковістю, на різних умовах щодо платності, що залежить від специфіки об’єкта фінансування та ризиків, які приймає на себе банк.

Кредитування має свою інституційну структуру – відкриту, динамічну систему інститутів кредитного ринку, яка забезпечує їх взаємозв'язок та взаємодію і виступає основою для забезпечення належних умов кредитування суб’єктів економіки. Основними інститутами кредитного ринку в Україні є держава, яка встановлює та законодавчо закріплює правила та умови взаємодії економічних суб’єктів у сфері кредитування, контролює їх через органи-регулятори та банківські установи.

Процес кредитування регламентується загальнодержавною законодавчо-правовою базою (закони, постанови, положення та інструкції НБУ) та внутрішньобанківськими документами, які розроблюються кожним банком індивідуально, залежно від його цілей та напрямків діяльності.

На сучасному етапі розвитку від здатності банків задовольняти потреби суб’єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами значною мірою залежить перспектива подальшого зростання економіки України.

Сучасне банківське кредитування в Україні перебуває під впливом процесів

фінансової глобалізації, відбувається в умовах кризи у банківському секторі та супроводжується високими ризиками й асиметрією інформації (відсутність повноти і достовірності необхідної для оцінки кредитоспроможності позичальників інформації про чинники, що впливають на діяльність підприємств різних секторів економіки), недосконалістю фінансово-кредитних інструментів.

У 2014–2018 рр. в банківському секторі України панувала найбільш глибока криза за часи його існування, яка характеризувалась скороченням чисельності банків, збитковістю банківської діяльності, скороченням і переходом банків до «обережного» кредитування через перекваліфікацією знаної кількості наданих раніше кредитів (особливо в іноземний валюті) на проблемні, обранням банків більш надійного способу вкладення коштів хоч і менш прибуткового (купівлі цінних паперів) ніж кредитування. Через що банки зменшили ризики своєї діяльності, але при цьому економіка отримала значне недофінансування.

В 2021 році в банківській системі України фінансово-економічна ситуація покращилась: банки поступово і обережно відновлюють кредитування і вперше за останні роки отримують прибуток.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СТАНУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АТ «УКРЕКСІМБАНК»

2.1. Фінансово-економічна характеристика АТ «Укрексімбанк»

Акціонерне товариство «Державний експортно-імпортний банк України» (АТ «Укрексімбанк») засновано у 1992 році. АТ «Укрексімбанк» здійснює свою діяльність на підставі Банківської ліцензії № 2 від 05.10.2011 та Генеральної ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій № 2-2 від 18.11.2019.

Станом на 31 грудня 2020 та 2021 років 100% статутного капіталу АТ «Укрексімбанк» належить державі в особі Кабінету міністрів України.

Юридична адреса та головний офіс АТ «Укрексімбанк» знаходиться за адресою: м. Київ, вул. Антоновича, 127. Банк в своїй структурі має 22 філії та 39 безбалансових відділень (31 грудня 2020 року: 24 філії та 41 безбалансове відділення) і два представництва в містах Лондоні та Нью-Йорку. Банк та його філії є єдиною юридичною особою.

Історично основним видом діяльності АТ «Укрексімбанк» є обслуговування експортно-імпортних операцій. Наразі АТ «Укрексімбанк» має диверсифіковану клієнтську базу, що включає значну кількість великих промислових і державних підприємств. АТ «Укрексімбанк» є універсальною фінансово-кредитною установою, який здійснює свою діяльність на території України: приймає вклади від фізичних та юридичних осіб, надає кредити, здійснює платіжне обслуговування в Україні та переказ коштів за кордон, операції з обміну іноземних валют, інвестує кошти, здійснює розрахунково-касове обслуговування клієнтів та надає інші банківські послуги.

Однією із головних функцій АТ «Укрексімбанк» є сприяння, від імені Кабінету Міністрів України, обслуговуванню кредитних договорів, що підписані урядом України та урядами інших держав. АТ «Укрексімбанк» виступає агентом

Уряду України та обслуговує кредити від іноземних фінансових установ у відповідності до зазначених договорів.

Метою діяльності АТ «Укрексімбанк» (відповідно до Статуту) є створення сприятливих умов для розвитку економіки та підтримки вітчизняного товаровиробника, обслуговування експортно-імпортних операцій, кредитно-фінансова підтримка процесів структурної перебудови, зміцнення та реалізація виробничого і торгового потенціалу галузей економіки та підприємств, що є експортоорієнтованими або провадять діяльність, пов'язану з виробництвом імпортозамінної продукції, а також отримання прибутку в інтересах «Укрексімбанку» та його акціонера шляхом:

– залучення зовнішніх і внутрішніх кредитних ресурсів та інвестицій в економіку України, насамперед у її пріоритетні галузі;

– отримання та надання кредитів від імені та за дорученням Кабінету Міністрів України або іншого уповноваженого державою згідно із законодавством органу, обслуговування відповідної частки державного зовнішнього боргу України за кредитами, залученими державою або під державні гарантії, в рамках виконання банком агентських функцій;

– фінансування та гарантування експортно-імпортних операцій підприємств;

– надання кредитно-фінансової підтримки суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності з метою просування товарів вітчизняного виробництва на зарубіжні ринки;

– здійснення комплексу заходів щодо фінансування інвестиційних проектів, у тому числі за рахунок бюджетних і позичкових коштів, коштів суб'єктів підприємницької діяльності, іноземних інвестицій та кредитів, супроводження інвестиційних проектів та контролю за раціональним використанням залучених ресурсів;

– надання банківських послуг, здійснення операцій на грошовому, валютному та фондовому ринку, в тому числі у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

– співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, урядовими, неурядовими організаціями та кредитно-фінансовими установами іноземних держав з питань залучення фінансових ресурсів в економіку України;

– провадження інших видів діяльності та здійснення інших операцій відповідно до законодавства, ліцензій, дозволів, наданих Національним банком або іншими уповноваженими органами, та положень Статуту [44, С. 3–32].

У 2021 році, як і в попередніх, банк вів активну діяльність з розвитку державних програм, спрямованих на активізацію розвитку економіки України, а також брав участь у спільних з міжнародними фінансовими організаціями програмах розвитку експорту, енергоефективності, енергозбереження та модернізації вітчизняних підприємств.

Протягом 2021 року банк підтримував рівень ліквідності на достатньому рівні. Фактичні значення установлених Національним банком України економічних нормативів станом на 1 січня 2022 року наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Стан економічних нормативів ліквідності АТ «Укрексімбанк»

Норматив	01.01.2021, %	01.01.2022, %	Нормативне значення, %
1.Норматив миттєвої ліквідності, Н4	67,85	77,58	>20
2.Норматив поточної ліквідності, Н5	139,08	127,09	>40
3.Норматив короткострокової ліквідності, Н6	146,07	122,71	>60

* Побудовано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44, 45] та затверджених НБУ економічних нормативів [35]

Виходячи із даних табл. 2.1 можна дійти висновку, що АТ «Укрексімбанк» демонструє надмірну ліквідність, що з одного боку викликане специфічними зобов’язаннями перед державою. З іншого боку – це є негативним фактором, оскільки зменшує прибутковість банківської установи (банк сплачує клієнтам % по вкладам, якими не користується), а також свідчить про недостатній рівень кредитування.

З урахуванням своїх потреб у ліквідності, банк формує ресурсну базу з таких джерел: кошти клієнтів, залучені на внутрішньому ринку; запозичення на зовнішніх ринках: як цільових коштів, так і загального призначення (єврооблігації, прямі позики іноземних банків та міжнародних фінансових установ тощо). Тимчасово надлишкова ліквідність розміщується у депозитні сертифікати, ОВДП, міжбанківські кредити.

У 2021 році банк перейшов від застосування Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку 39 (МСБО39) на застосування вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності 9 (МСФЗ 9) в обліку своєї діяльності. Впроваджені відповідні методики та порядки щодо оцінки зменшення корисності фінансових інструментів та формування резервів відповідно до вимог МСФЗ 9. Окрім цього, з урахуванням макроекономічних факторів в 2021 році були актуалізовані відповідні методики та моделі банку з оцінки ризиків, у тому числі в частині кредитного ризику – переглянуто модель визначення ймовірності дефолту PD. Такий перехід мав значні наслідки, які відображені у фінансовій звітності банку [44, С.45–59].

Розпочати оцінку банківської установи доцільно з аналізу активів банку, структуру яких наведено на рис. 2.1.

Дані рис. 2.1 свідчать про те, що в структурі активів АТ «Укрексімбанк» станом на 01 січня 2022 року найбільшу частину займають кредити, надані клієнтам (45%), що є найбільш дохідними і ризикованими активами. Частка таких активів протягом звітного року збільшилась на 5%. На другому місці в структурі активів знаходяться інвестиційні цінні папери (39%), які є менш ризикованими і менш дохідними активами, частка яких в 2022 році скоротилась на 6%. Далі в структурі активів банку знаходяться грошові кошти та інші активи.

Таким чином, виходячи з даних рис. 2.1 можна дійти висновку, що банк в 2022 році змінив структуру активів, надавши перевагу більш ризикованому і дохідному кредитуванню, ніж інвестиційним цінним паперам. Частки інших активів в загальній структурі є незначними.

Рис. 2.1. Структура активу балансу АТ «Укрексімбанк» станом на 01.01.2021 та 01.01.2022, млн. грн.

*Побудовано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44, 45]

АТ «Укрексімбанк» постійно працює над удосконаленням складових активу балансу, про що свідчать дані табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз складу активу балансу АТ «Укрексімбанк» за 2020-2021рр. *

Статті активу	01.01.2021, тис. грн.	01.01.2022, тис. грн.	Відхилення	
			тис. грн.	%
1.Грошові кошти та їх еквіваленти	19 866 217	18 545 858	-1 320 359	-6,6
2.Заборгованість кредитних установ	699 739	569 890	-129 849	-18,6
3.Кредити клієнтам	67 581 286	72 478 932	4 897 646	7,2
4.Інвестиційні цінні папери	76 423 022	62 492 511	-13 930 511	-18,2
5.Податкові активи	122 350	160 928	38 578	31,5
6.Інвестиційна нерухомість	1 260 398	1 153 243	-107 155	-8,5
7.Основні засоби	1 640 968	1 646 054	5 086	0,3
8.Нематеріальні активи	91 503	93 867	2 364	2,3
9.Відстрочені податкові активи	2 138 292	2 033 021	-105 271	-4,9
10.Інші активи	767 757	2 451 078	1 683 321	219,3
Усього активів	170 591 532	161 625 382	-8 966 150	-5,2

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

Дані табл. 2.2 свідчать про те, що загалом, протягом аналізованого періоду обсяг активів банку зменшився на 5,2% або 8 966 150 тис.грн. і станом на 1 січня 2022 склав 161 625 382 тис.грн.

Зменшення обсягу інвестиційних цінних паперів у портфелі банку, протягом 2021 року було основним чинником скорочення активів. Протягом аналізованого періоду обсяг інвестиційних цінних портфелів зменшився на 13 930 511 тис.грн. (18,2%) і станом на 01.01.2022 склав 62 492 511 тис.грн. Найбільшу питому вагу в складі цінних паперів 55,1% займають ОВДП (станом на 01.01.2022 – 34 421 073 тис.грн.), частка яких протягом аналізованого періоду скоротилась на 6,1% (12 373 633 тис.грн.) через погашення активів. Загалом протягом 2021 року було погашено цінних паперів 43 002 320 тис.грн., при цьому новостворені/придбані протягом року цінні папери складають 31 966 184 тис.грн., через переоцінку балансової вартості та курсові різниці обсяг цінних паперів зменшився на 1 453 943 тис.грн.

На противагу зменшенню обсягу цінних паперів – об’єм кредитів, наданих клієнтам протягом 2021 року збільшився на 4 897 646 тис.грн., або на 7,2% і станом на 01.01.2022 склав 72 478 932 тис.грн. (44,8% в структурі активів банківської установи). Найбільше протягом 2021 року банківською установою надавались кредити юридичним особам з недержаною формою власності – їх заборгованість збільшилась на 17 244 307 тис.грн., або на 19,9%. При цьому резерви під зменшення корисності за кредитним портфелем банку протягом аналізованого періоду збільшились на 16 442 034 тис.грн. (34,0%).

Обсяг грошових коштів, протягом аналізованого періоду, зменшився на 1 320 359 тис.грн., або 6,6% і станом на 1 січня 2022 р. склав 18 545 858 тис.грн. З огляду на достатній рівень ліквідності банку, станом на звітну дату, можемо стверджувати, що цей факт є позитивним, оскільки банк почав більшу частину вільних коштів вкладати у фінансові інструменти, з метою отримання прибутку. Також однією із причин цього явища є закриття протягом року 2 безбалансових відділень.

Заборгованість кредитних установ станом на 01.01.2022 склала 569 890

тис.грн., зменшившись, порівняно з попереднім роком на 129 849 тис.грн., або 18,6%. Заборгованість кредитних установ включає гарантійні депозити на суму 261 733 тис.грн., розміщені з метою забезпечення документарних операцій клієнтів, які протягом 2021 року зменшились на 14 324 тис.грн.

Розмір податкових активів протягом аналізованого періоду збільшився на 38 578 тис.грн., або 31,5% і склав 160 928 тис.грн.

Оціночна вартість інвестиційної нерухомості, протягом 2021 року, зменшилась на 107 155 тис.грн., або 8,5% за рахунок, в першу чергу, вибуття такої нерухомості на 79 877 тис.грн. Окрім того, в звітному періоді, було проведено переоцінку інвестиційної нерухомості, в результаті якої збиток від коригування справедливої вартості такої нерухомості склав 30 359 тис.грн.

Обсяг основних засобів в 2021 році збільшився на 5 086 тис.грн. (0,3%) і склав 1 646 054 тис.грн., що відбулось через закупівлю нових комп'ютерів та обладнання (60 120 тис.грн.), меблів (11 725 тис.грн.), яке перевищило нараховану за рік амортизацію (65 759 тис.грн.). Окрім основних засобів, що обліковуються в балансі банку – АТ «Укрексімбанк» також використовує в своїй діяльності повістю замортизовані основні засоби вартістю 425 121 тис.грн.

Нематеріальні активи, які обліковуються у балансі АТ «Укрексімбанк» представлені комп'ютерними програмами та ліцензіями, які протягом 2021 року збільшились на 2 364 тис.грн. (13,5%) через придбання нових ліцензій та склали 93 867 тис.грн. При цьому банком використовуються нематеріальні активи, які вже були повістю замортизовані в сумі 41 332 тис.грн.

Сума відстрочених податкових активів протягом аналізованого періоду зменшилась, через їх погашення, на 105 271 тис.грн. (7,9%) і станом на 01.01.2021 склала 2 033 021 тис.грн.

Обсяг інших активів у 2021 році збільшився 1 683 321 тис.грн., або на 219,3% та станом на 01.01.2022 склав 2 451 078 тис.грн. Таке зростання викликане, першочергово, передоплатою за придбання об'єктів, що будуть передані банком у фінансовий лізинг, у розмірі 1 568 123 тис.грн.

Важливе місце в діяльності банківської установи посідають грошові кошти,

структуру яких наведено на рис. 2.2.

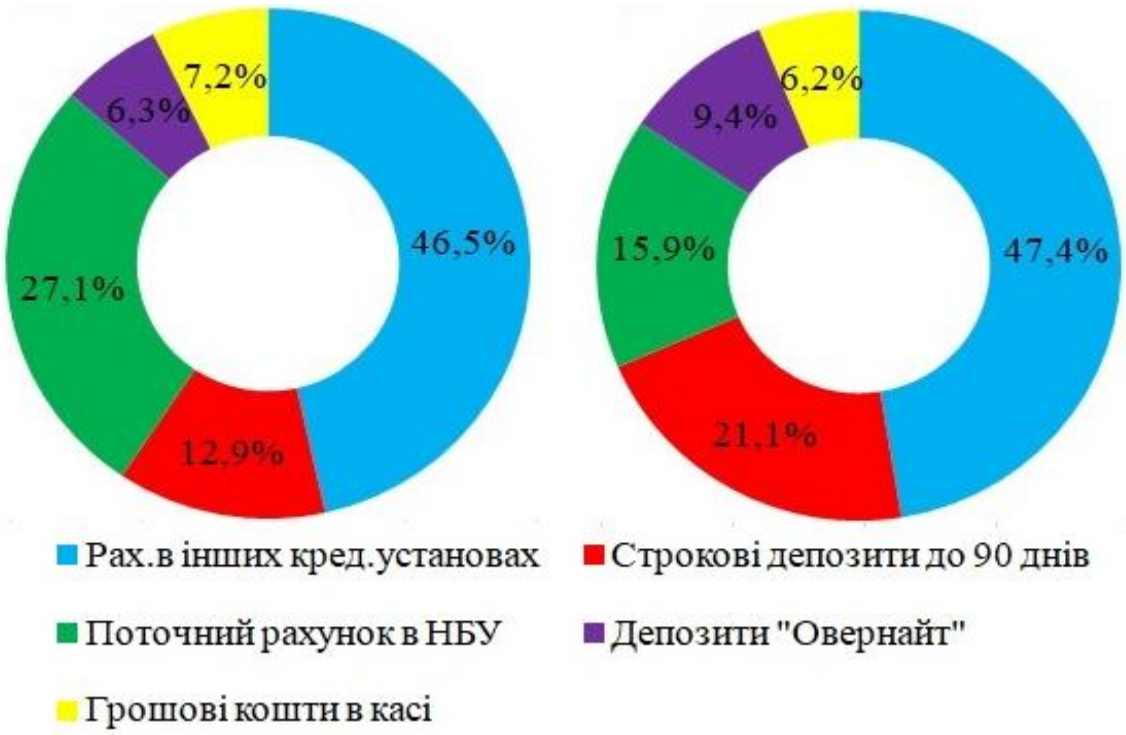
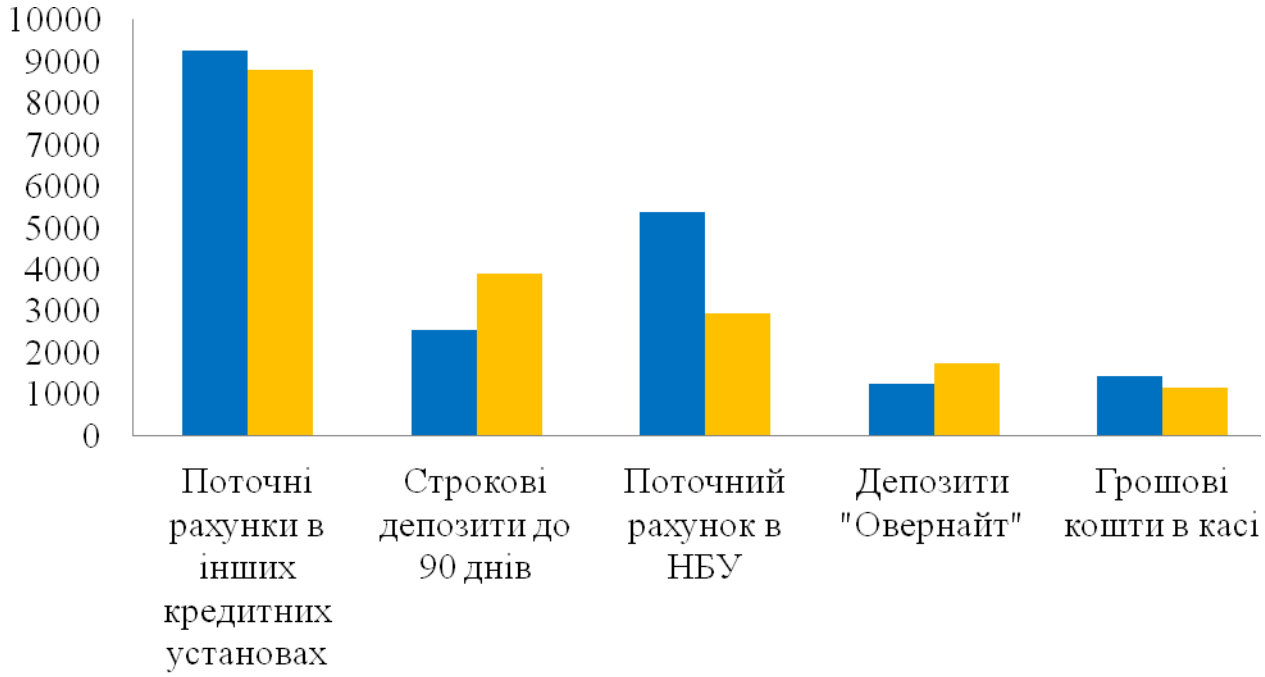

Рис. 2.2. Структура грошових коштів АТ «Укрексімбанк» станом на 01.01.2021 та 01.01.2022, тис. грн.

*Побудовано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44, 45]

Дані рис. 2.2 свідчать, що найбільшу частку в структурі грошових коштів банківської установи станом на 01.01.2022 складають грошові кошти на поточних рахунках в кредитних установах, яка протягом 2021 року збільшилась на 0,9%. Найбільше збільшилась протягом 2021 року частка строкових депозитів до 90 днів – на 8,2%, а найбільше зменшилась частка грошових коштів на рахунку в НБУ – на 11,2%. Частка депозитів «овернайт» збільшилась на 3,1%.

Таким чином можна дійти висновку, що структура грошових коштів АТ «Укрексімбанк» протягом 2021 року змінилась в бік збільшення дохідності. Але для детальнішої оцінки – необхідно проаналізувати також склад грошових коштів, який наведено на рис. 2.3.

*Побудовано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44, 45]

Рис. 2.3. Склад грошових коштів АТ «Укрексімбанк» в динаміці протягом 2020-2021 років, тис. грн.

Рис.2.3 свідчить про наступні зміни у складі грошових коштів банківської станови:

– сума грошових коштів на рахунках в інших банках зменшилась на 451,3 млн. грн. (4,9%);

– обсяг строкових депозитів в інших банках (включаючи резерви в НБУ) збільшився на 1 353 млн.грн. (53,0%);

– обсяг депозитів «овернайт» в інших банках зріс на 483,3 млн.грн. (38,4%);

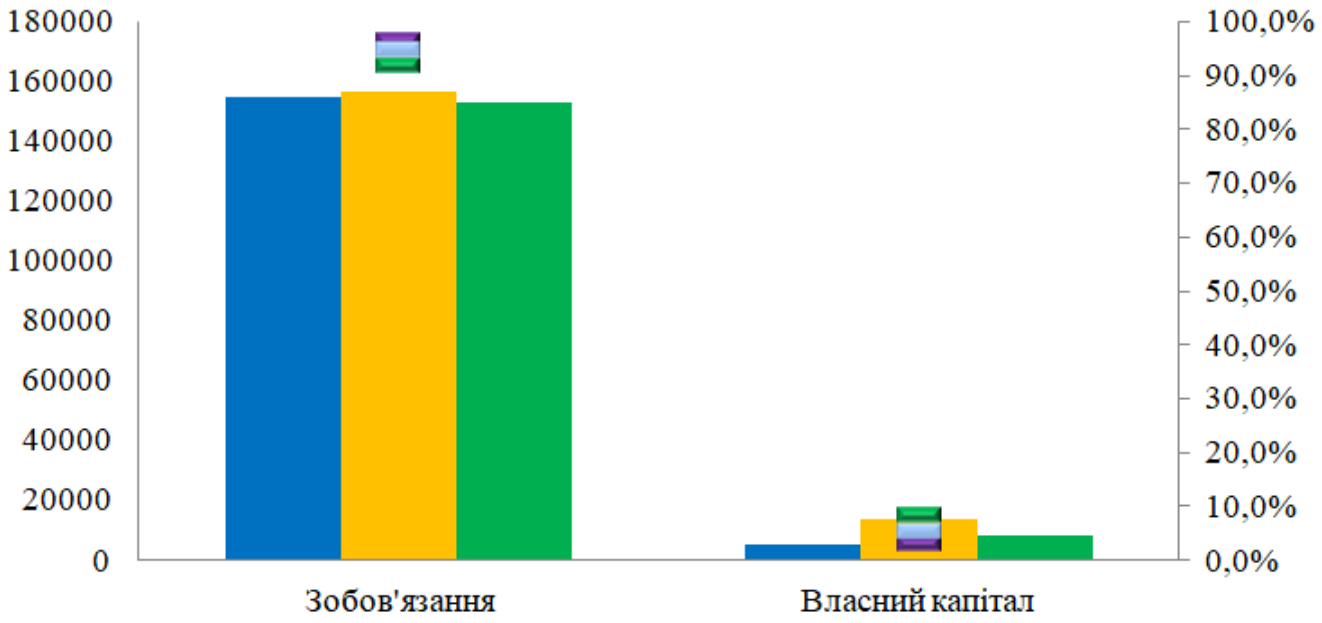
– сума грошових коштів в касі банку зменшилась на 269,3 тис.грн. (18,8%).

Грошові кошти на рахунках в інших кредитних установах включають кошти, розміщені на звичайних умовах у п’яти банках країн-членів ОЕСР, які станом на 01.01.2022 складали 8 123,7 млн.грн., при цьому протягом 2021 року зменшившись на 393,3 млн.грн.

Отже, зміни що відбулись протягом 2021 роцу в складі грошових коштів банку є позитивними з позиції дохідності

Таким чином в складі активів балансу АТ «Укрексімбанк», протягом 2021 року, спостерігається позитивна динаміка при загальному огляді. Але у складі активів протягом звітного року збільшились тільки активи, які несуть підвищений ризик і оцінка яких вимагає більш поглибленого аналізу.

Наступним етапом аналізу є оцінка пасивів АТ «Укрексімбанк», яку пропонується провести, використовуючи дані рис 2.4.

*Побудовано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44, 45]

Рис. 2.4. Склад пасиву балансу АТ «Укрексімбанк» в динаміці протягом 2020-2021 років, млн. грн.

Дані рис. 2.4 свідчать про те, що протягом 2021 року зобов'язання банківської установи зменшились на 3 371,0 млн.грн., або на 2,1% і станом на початок 2022 року склали 153 184,1 млн.грн.

Капітал АТ «Укрексімбанк» протягом аналізованого періоду зменшився на 5 595,2 тис.грн. (39,9%). В структурі капіталу найбільшу питому вагу займає статутний капітал, який протягом року не змінювався і складає 38 730,0 млн.грн.

Для повної оцінки змін, що відбулись у пасиві балансу АТ «Укрексімбанк» – необхідно більш детально розглянути всі зміни його складових.

Проведемо більш детальну оцінку складу зобов'язань АТ «Укрексімбанк»,

використовуючи табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз складу зобов’язань АТ «Укрексімбанк» за 2020-2021рр.*

Статті зобов’язань	01.01.2021, тис. грн.	01.01.2022, тис. грн.	Відхилення	
			тис. грн.	%
1.Заборгованість перед кредитними установами	23 283 787	24 405 913	1 122 126	4,3
2.Заборгованість перед клієнтами	90 503 580	82 164 932	-8 338 648	-9,2
3.Емітовані єврооблігації	38 821 831	42 541 905	3 720 074	9,6
4.Субординований борг	3 615 792	3 584 690	-31 102	-0,9
5.Резерв під покриття інших збитків	6 168	77 674	71 506	1 159,3
6.Інші зобов’язання	323 987	409 021	85 034	26,2
Усього зобов’язань	156 555 145	153 184 135	-3 371 010	-2,2

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

Дані табл. 2.3 свідчать про те, що здебільшого зобов’язання банку потягом 2021 року збільшились через збільшення вартості емітованих єврооблігацій на 3 720 074 тис.грн. (9,6%), яка станом на 01.01.2022 склала 42 541 905 тис.грн. Станом на початок 2021 року АТ «Укрексімбанк» було випущено єврооблігації через «БІЗ Файненс Пі.Ел.Сі.» (структуроване підприємство, зареєстроване у Великій Британії) номінальною вартістю 1 350 тис.дол.США. Протягом 2021 року курс гривні, по відношенню до доларів США збільшився, в результаті чого номінальна вартість випущених раніше єврооблігацій зменшилась на 528 317 тис.грн. і склала 38 293 514 тис.грн. Але, у березні 2021 року банківською установою, через «БІЗ Файненс Пі.Ел.Сі.», було емітовано додаткові єврооблігації у формі облігацій участі у кредиті загальною номінальною вартістю 4 051 000 тис.грн. (балансова вартість на 01.01.2022 – 4 248 391 тис.грн.) з фіксованою ставкою купону 16,5% річних і погашенням у березні 2021 року.

Заборгованість перед кредитними установами протягом звітного року збільшилась на 1 122 126 тис.грн., що у відносних показниках складає 4,3% та станом на початок 2022 року склала 24 405 913 тис.грн. Таке збільшення відбулось за рахунок зростання заборгованості перед міжнародними фінансовими

організаціями на 1 578 484 тис.грн. та зменшення заборгованості перед українськими банками на 456 358 тис.грн. Оскільки АТ «Укрексімбанк» спеціалізується на експортно-імпортних операціях та міжнародних програмах – банківська установа має партнерські стосунки із такими міжнародними фінансовими організаціями, як Міжнародний банк розвитку і реконструкції, Європейський банк розвитку і реконструкції, Європейський інвестиційний банк ті інші. В межах співпраці з такими міжнародними фінансовими організаціями банком постійно отримуються кредити для підтримки розвитку експорту та енергоефективності вітчизняних підприємств. Зокрема, протягом 2021 року АТ «Укрексімбанк» було отримано від ЄІБ 1 863 871 тис.грн. та від ЄБРР 25 000 тис.дол.США для кредитування малих і середніх підприємств на підтримку всебічної зони торгівлі між Україною та ЄС, від МБРР 150 000 тис.дол.США для підтримки кредитування підприємств на енергоефективні заходи.

На противагу описаному вище – заборгованість банку перед клієнтами в 2021 році скоротилась на 8 338 648 тис.грн. (9,2%) і склала 82 164 932 тис.грн. Найбільшими темпами (23,9%) скоротились строкові депозити юридичних осіб, обсяг яких зменшився на 9 841 976 тис.грн. Таке явище виправдовується з огляду на значну ліквідність та високу ціну залучення депозитів клієнтів. Банк максимізує прибуток, скоротивши витрати на обслуговування залучених коштів клієнтів.

Субординований борг банку протягом 2021 року зменшився на 31 102 тис.грн. за рахунок курсових різниць, оскільки субординований борг АТ «Укрексмібанк» представлений кредитом в розмірі 125 000 тис.дол.США, який був профінансований шляхом випуску «Credit Suisse International» облігацій участі в кредиті без права зворотної вимоги виключно для цілей фінансування субординованого боргу Банку. Термін погашення кредиту 2020р., 2023р. (по 50%).

Розглянемо детальніше зміни, що відбулись у структурі власного капіталу у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз складу власного капіталу АТ «Укрексімбанк» за 2020-2021рр.*

Статті зобов'язань	01.01.2021, тис. грн.	01.01.2022, тис. грн.	Відхилення	
			тис. грн.	%
1. Статутний капітал	38 730 042	38 730 042	0	0,0
2. Резерв переоцінки	282 951	-816 406	-1 099 357	-388,5%
3. Результат від діяльності з акціонером	635 104	635 104	0	0,00
4. Непокритий збиток	-25 774 636	-30 270 419	-4 495 783	-17,4
5. Резервні та інші фонди	162 926	162 926	0	0,00
Усього власний капітал	14 036 387	8 441 247	-5 595 140	-39,9

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

Дані табл. 2.3 свідчать про те, що протягом 2021 року власний капітал банку зменшився на 5 595 140 тис.грн., або на 39,9% та станом на 01.01.2022 склав 8 441 247 тис.грн. При цьому статутний капітал банківської установи протягом року не змінювався і складає 38 730 042 тис.грн.

Не дивлячись на отримання АТ «Укрексімбанк» за 2021 рік прибутку в розмірі 825 300 тис.грн. – непокритий збиток збільшився на 4 495 783 тис.грн. Таке явище відбулось через вплив переходу банку на МСФЗ 9, а саме: через переоцінку очікуваного кредитного збитку за фінансовими активами та зобов'язаннями кредитного характеру – збиток було збільшено на 4 844 476 тис.грн., без врахування таких сум за даними фінансовими активами у звіті про фінансові результати.

Резерви переоцінок збільшились на 1 099 357 тис.грн., що також є впливом застосування МСФЗ 9, але в даному випадку біли переоцінені інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

Отже, зміни що відбулись у пасиві балансу АТ «Укрексімбанк» не можуть бути оцінені однозначно. Позитивними сторонами є продовження та поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та емісія додаткових єврооблігацій, що дає банку доступ то більш дешевих кредитних ресурсів, а також скорочення заборгованості перед клієнтами, з огляду на високу ліквідність. До

негативних факторів потрібно віднести зміни, що відбулись у власному капіталі банку: не дивлячись на те, що вони викликані об'єктивними факторами – вони призводять до погіршення фінансової стійкості банку.

Важливе місце при оцінці діяльності банку посідає оцінка фінансових результатів діяльності банку. Фінансові результати діяльності АТ «Укрексімбанк» протягом 2016-2018 років наведені на рис. 2.5.

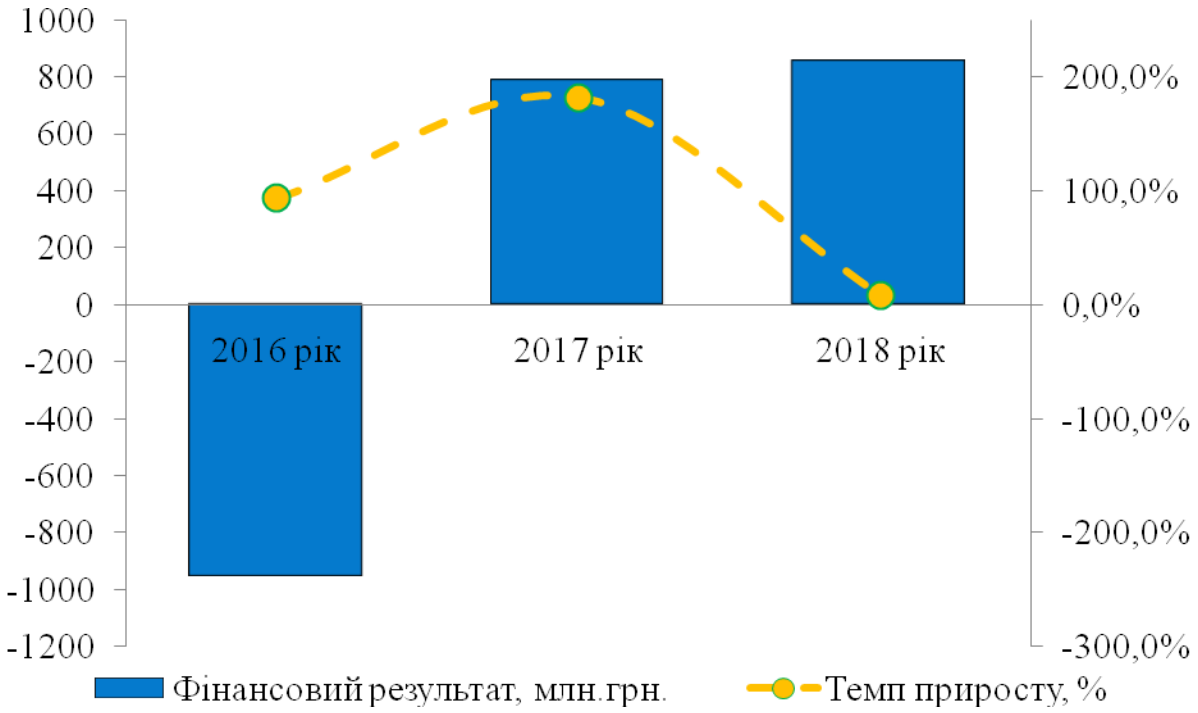

Рис.2.5. Фінансові результати АТ «Укрексімбанк» в динаміці, млн. грн.

*Побудовано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44, 45]

Розглянемо детальніше зміни, які відбулись у звіті про прибутки та збитки банку, аналіз яких наведено у табл. 2.5.

Дані табл. 2.5 свідчать про те, що в звітному році АТ «Укрексімбанк» отримало прибуток в сумі 852,3 млн.грн. Таким чином фінансові результати діяльності банку протягом 2021 року зросли на 68,3 млн.грн., порівняно з попереднім роком.

Таблиця 2.5

Аналіз складу звіту про прибутки і збитки АТ «Укрексімбанк» *

Показник	01.01.2021, тис. грн.	01.01.2022, тис. грн.	Відхилення	
			тис. грн.	%
1.Чистий процентний дохід	2 819 586	2 245 582	-574 004	-20,4
2.Чистий комісійний дохід	606 164	627 548	21 384	3,5
3.Інші чисті непроцентні витрати	-52 206	-237 641	-185 435	-355,2
4.Непроцентні витрати	-1 765 013	-2 196 011	-430 998	-24,4
5.Резерв під зменшення корисності кредитів	-643 782	518 093	1 161 875	180,5
5.Вплив податку на прибуток	-180 706	-105 271	75 435	41,7
Фінансовий результат	784 043	852 300	68 257	8,7

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

З даних табл. 2.5 видно, що основним чинником підвищення прибутковості банківської установи в 2021 році було розформування раніше сформованих резервів за очікуваними кредитними збитками, що визначені у складі прибутків і збитків на 1 161 875 тис.грн. (180,5%).

Чистий процентний дохід протягом аналізованого періоду зменшився на 547 004 тис.грн. (20,4%) і за результатами 2021 року склав 2 245 582 тис.грн. Таке явище відбулось через збільшення витрат на обслуговування емітованих банком єврооблігацій на 650 086 тис.грн. (18,4%), через емісію нових єврооблігацій, збільшення витрат на обслуговування заборгованості перед іншими кредитним установами на 196 353 тис.грн. (15,0%), через залучення нових кредитів від міжнародних фінансових організацій, збільшення витрат на обслуговування субординованого боргу на 33 565 тис.грн. (11,9%). При цьому витрати на обслуговування заборгованості перед клієнтами скоротились на 552 306 тис.грн. (12,3%), разом із зменшенням заборгованості банку перед клієнтами, а процентні доходи від наданих клієнтам кредитів збільшились на 881 958 тис.грн. (12,8%).

Чистий комісійний результат АТ «Укрексімбанк», на відміну від чистих процентних доходів, протягом 2021 року збільшився на 21 384 тис.грн., або на 3,5% та за результатами 2021 року склав 627 548 тис.грн. В складі комісійних

доходів зросли доходи від РКО на 34 145 тис.грн. (5,3%) через збільшення банком тарифів за РКО та доходи від операцій з банками на 19 391 тис.грн. (14,3%).

В 2021 році інші чисті непроцентні доходи залишились незначними, порівняно з іншими непроцентними витратами. Загалом інші чисті непроцентні витрати банку в 2021 році зросли на 185 435 тис.грн. (355,2%). Такі значні темпи збільшення витрат викликані переходом банку до стандартів МСФЗ 9 та переоцінкою всіх інвестиційних цінних паперів, в результаті якої банк визнав збиток за операціями з цінними паперами в розмірі 1 266 398 тис.грн. При цьому в 2021 році АТ «Укрексімбанк» за операціями з цінними паперами отримав прибуток 1 031 897 тис.грн., що на 1 459 385 тис.грн. (341,3%) більше, ніж в попередньому році.

Непроцентні витрати банку в 2021 році, порівняно з 2020 роком, збільшились на 430 998 тис.грн., або на 24,4% і склали 2 196 011 тис.грн. Найбільший вплив на збільшення непроцентних витрат здійснило збільшення збитків від операцій з інвестиційними цінними паперами на 1 266 398 тис.грн. через переоцінку таких активів. Витрати на персонал в звітному році збільшились на 184 446 тис.грн. (19,5%) через підвищення посадових окладів, а також застосування до співробітників нематеріального заохочення у вигляді добровільного медичного страхування за рахунок роботодавця.

Таким чином зміни, які відбулись у структурі звіту про прибутки та збитки АТ «Укрексімбанк» протягом 2021 року, нажаль, не можуть бути оцінені, як позитивні. Банківська установа в звітному періоді отримали прибуток за рахунок розформування резервів під зменшення корисності за кредитами, при цьому дохідність від основної діяльності погіршилась.

Загалом, всі зміни, які відбулись у фінансовому стані АТ «Укрексімбанк» протягом 2021 року викликані не тільки його господарською діяльністю, але і впливом переходу банку на застосування стандартів МСФЗ 9, в результаті чого виникає дисбаланс між фінансовими показниками діяльності за 2020 та 2021 роки.

У сфері кредитування банк проводив консервативну та виважену політику: активні операції здійснювались одночасно з посиленням заходів, спрямованих на

мінімізацію кредитних ризиків, покращення якості кредитного обслуговування клієнтів, забезпечення прийнятного рівня дохідності кредитної діяльності.

Звітний 2021 рік став для АТ «Укрексімбанк» логічним результатом проведення послідовної, зваженої та консервативної політики в частині нарощення якісних активів та повного і своєчасного відображення ризиків, пов'язаних із погіршенням стану позичальників внаслідок кризи 2014-2015 років.

Прибуток, який отримав банк за результатами 2021 року став максимальним показником чистого прибутку в історії діяльності банку.

Отримання позитивного фінансового результату другий рік поспіль (2008-20016 роки банк отримував збитки) підтверджує повернення банку на шлях відновлення та стабільного розвитку.

Протягом 2021 року АТ «Укрексімбанк» забезпечило збалансовану структуру активних операцій для надійного виконання клієнтських трансакцій та фінансування реального сектору економіки, при цьому рівень ліквідності банку був достатнім для своєчасного виконання зобов'язань у повному обсязі.

Управління ризиками є важливою ланкою у діяльності АТ «Укрексімбанк», яке розглядає побудову ефективної системи управління ризиками як запоруку успішного ведення діяльності Банку, досягнення стратегічних цілей, планів в умовах сьогодення, забезпечення стабільності банку та уникнення в майбутньому понесення непередбачуваних втрат як для Банку, так і банківського сектору країни в цілому.

Банк організовує та забезпечує функціонування системи управління ризиками у відповідності до вимог чинного законодавства України, в т.ч. нормативно-правових актів з урахуванням рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо управління ризиками та внутрішніх нормативних і розпорядчих документів Банку.

Система управління ризиками Банку передбачає безперервний аналіз ризиків з метою прийняття своєчасних та адекватних управлінських рішень щодо пом'якшення ризиків та зменшення пов'язаних із ними витрат.

Система управління ризиками Банку охоплює такі види ризиків, а саме:

– кредитний ризик;

– ризик ліквідності;

– ринковий ризик (процентний та валютний);

– операційний ризик.

З метою визначення та дотримання прийнятного рівня та мінімізації ризиків, а також своєчасного виявлення схильності до того чи іншого виду ризику АТ «Укрексімбанк» визначає та встановлює ліміти для кожного з видів ризику. Ліміти переглядаються у разі змін ринкових умов або стратегії банківської установи з урахуванням пропозицій бізнес-підрозділів та/або підрозділів з управління ризиками.

Банк забезпечує постійний моніторинг ризиків, їх показників, а також фактичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, та їх ефективності.

З метою надання прогнозуючої оцінки ризиків, визначення спроможності протистояти ризикам, на які наражається банківська установа в процесі своєї діяльності або які можуть виникнути у майбутньому, а також визначення спроможності банку протистояти кризовим явищам на фінансовому ринку, у Банку проводиться стрес-тестування не рідше одного разу на квартал. При цьому, враховуючи динаміку змін за окремими видами активів і зобов’язань Банку, а також тенденції змін в економічному і фінансовому середовищі, банком може забезпечуватися проведення оперативного стрес-тестування (частіше одного разу на квартал).

В рамках стрес-тестування банк здійснює кількісну оцінку ризиків: кредитного, ринкового (валютного і процентного) ризику та ризику ліквідності з визначенням їх впливу на капітал для спроможності банківської установи протистояти негативним явищам на фінансовому ринку. Результати стрес-тестування доводяться до відома КУАП, Правління Банка та Наглядової ради Банку [44, С.20–22].

2.2. Аналіз кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк»

Важливе місце в основній діяльності АТ «Укрексімбанк» посідає кредитування. АТ «Укрексімбанк» на сьогодні є єдиним банком, що кредитує клієнтів за державними програмами енергоефективності, програмами енергоефетивності ЄБРР та МБРР, державними програмами підтримки агровиробників, спільною програмою кредитування на придбання сільськогосподарської техніки білоруського виробництва між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь.

Як свідчать дані балансу АТ «Укрексімбанк», згідно МСФЗ, станом на 1 січня 2022 року активи банківської установи становили 161 625 382 тис.грн., капітал – 8 441 247 тис.грн., кредитний портфель – 72 478 932 тис.грн.

У 2021 році активи банку зменшились, про що свідчить аналіз складу та структури активів, який наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз складу та структури активів АТ «Укрексімбанк» *

Показник	01.01.2021		01.01.2022		Відхилення	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
1.Грошові кошти та їх еквіваленти	19 866 217	11,6	18 545 858	11,5	-1 320 359	-0,1
2.Заборгованість кредитних установ	699 739	0,4	569 890	0,4	-129 849	-
3.Кредити клієнтам	67 581 286	39,6	72 478 932	44,8	4 897 646	5,2
4.Інвестиційні цінні папери	76 423 022	44,8	62 492 511	38,7	-13 930 511	-6,1
5.Податкові активи	122 350	0,1	160 928	0,1	38 578	-
6.Інвестиційна нерухомість	1 260 398	0,7	1 153 243	0,7	-107 155	-
7.Основні засоби	1 640 968	1,0	1 646 054	1,0	5 086	-
8.Нематеріальні активи	91 503	0,1	93 867	0,1	2 364	-

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7
9.Відстрочені податкові активи	2 138 292	1,3	2 033 021	1,3	-105 271	-
10.Інші активи	767 757	0,4	2 451 078	1,4	1 683 321	1,0
Усього активів	170 591 532	100	161 625 382	100	-8 966 150	-

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

Дані табл. 2.6 свідчать про те, що основне місце в структурі активів АТ «Укрексімбанк» займають кредити, надані клієнтам, частка яких в структурі протягом звітного період збільшилась на 5,2% і станом на 1 січня 2022 року склала 44,8%, що безумовно є позитивним фактором в діяльності банківської установи, особливо з огляду на фактичну ліквідність.

Наступне місце в структурі активів банку посідають інвестиційні цінні папери (38,7%), частка яких протягом 2021 року зменшилась на 5,2%. Таке скорочення відбулось через погашення цінних паперів за строком, а також переоцінкою через перехід на облік за МСФЗ 9.

Питома вага грошових коштів в звітному періоді скоротилась на 0,1% і станом на 01.01.2022 склала 11,5%. З огляду на високу ліквідність банку таку зміну можна вважати позитивною, оскільки вона свідчить про зменшення неприбуткових активів.

Таким чином, виходячи із даних табл. 2.6 можна дійти висновку, що зміни, які відбулись в структурі активів АТ «Укрексімбанк» протягом 2021 року є позитивними та направленими на збільшення дохідності банківської установи.

При аналізі кредитного портфеля важливе місце займає його якість. Банк, при оцінці категорії якості кредитних активів, використовує рейтингову систему розрахунку ймовірності дефолту (PD) для корпоративних позичальників, яка передбачає розрахунок ймовірності дефолту (PD) та рейтингового класу (PD-Rate) від 1 до 17 (17 градацій). Кредити, які не є простроченими і такими, що їх корисність не зменшилась на індивідуальній основі, високий рейтинг означає мінімальний рівень кредитного ризику. Інші позичальники з добрим фінансовим станом і якісним станом обслуговування боргу включаються до кредитів із

стандартним рейтингом. Рейтинг нижче стандартного передбачає нижчу в порівнянні з попередніми рейтингами кредитну якість, проте кредити, включені до цієї категорії, не обов'язково є індивідуально знеціненими.

Для кредитів, які є прострочені і такі, що їх корисність зменшилась на індивідуальній основі, рейтинг стандартний та нижче стандартного означає, що існує ймовірність несвоєчасного погашення кредитної заборгованості внаслідок дії несприятливих змін комерційних, фінансових та економічних умов. Низький рейтинг означає, що існує висока ймовірність непогашення кредитної заборгованості, діяльність позичальників незадовільна і є збитковою або припинена. Для заборгованості іноземних кредитних установ високий рейтинг еквівалентний рейтингу Fitch BBB- та вище, стандартний рейтинг – рейтингу нижче BBB–, але вище CCC+, рейтинг нижче стандартного – CCC+ та нижче.

Політика Банку передбачає підтримання чітких та послідовних кредитних рейтингів за кредитним портфелем. Система рейтингів підтримується фінансовими методами аналізу з урахуванням обробленої ринкової інформації для встановлення основних припущень для оцінки ризику сторони під час укладення угоди. Усі внутрішні категорії ризиків визначені згідно з політикою присвоєння рейтингу Банку. Відповідні ризик-рейтинги регулярно аналізуються та переглядаються.

Основними судженнями при оцінці зменшення корисності кредитів є визначення того, чи прострочені виплати основної суми заборгованості або процентів за кредитом більші ніж на 90 днів, чи відомо про будь-які труднощі з огляду на грошові потоки контрагентів, зниження кредитного рейтингу або порушення первісних умов відповідного договору. Банк здійснює аналіз зменшення корисності у двох напрямках: створення резерву під зменшення корисності на індивідуальній і сукупній основі (на основі портфеля).

Індивідуальний кредитний ризик – це ризик, що стосується окремої операції або контрагента.

Кредитний ризик за портфелем – це ризик, типовий для групи кредитних операцій (кредити, цінні папери, дебіторська заборгованість) і групи контрагентів

з подібними кредитними характеристиками.

Як зазначалось вище, кредитний портфель банку в абсолютних і відносних показниках у звітному році збільшився, що свідчить про відновлення операцій кредитування. Використовуючи дані Річної окремої звітності банківської установи проаналізуємо склад кредитів та заборгованості клієнтів за видами позичальників за допомогою табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз складу та динаміки кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» за видами позичальників *

Вид кредиту залежно від позичальника	01.01.2021, тис. грн.	01.01.2022, тис. грн.	Відхилення	
			тис. грн.	%
1.Кредити юридичним особам	86 305 984	103 550 291	17 244 307	20,0
2.Кредити державним підприємствам	28 230 283	31 666 089	3 435 806	12,2
3.Кредити фізичним особам	1 382 786	1 973 096	590 310	42,7
4.Кредити муніципальним та комунальним підприємствам	17 090	86 347	69 257	405,2
5. Усього кредитів без врахування резервів	115 936 143	137 275 823	21 339 680	18,4
6.Резерв під зменшення корисності	-48 354 857	-64 796 891	-16 442 034	34,0
Усього кредитів за мінусом резервів	67 581 286	72 478 932	4 897 646	7,2

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

З даних табл. 2.7 видно, що протягом 2021 року АТ «Укрексімбанк» здебільшого кредитувало недержавних юридичних осіб, обсяг заборгованості яких протягом року збільшився на 17 244 307 тис.грн., або на 20,0% та станом на 01.01.2022 склав 103 550 291 тис.грн. Таке збільшення кредитного портфелю пояснюється наявністю у банку різноманітних кредитних програм, які враховують специфіку діяльності підприємств у різних галузях, а також унікальною можливістю банку кредитувати за міжнародними програмами під відсоткові ставки значно нижчі, ніж ринкові.

Обсяг заборгованості державних підприємств, перед банком, протягом аналізованого періоду збільшився на 3 435 806 тис.грн. (12,2%) та склав 31 666 089 тис.грн. Специфікою роботи АТ «Укрексмібанк» є те, що державний банк обслуговує першочергово державні підприємства, кредитувати які комерційні банки з приватним капіталом не ризикують, через економічну, політичну і соціальну нестабільність в Україні.

Обсяг кредитів, наданих фізичним особам в 2021 році збільшився на 590 310 тис.грн. (42,7%) до 1 973 096 тис.грн. Зростання такої заборгованості відбулось через кредитування банком в межах державної програми «Тепло житло», спільної з Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження, якою передбачена компенсація витрат позичальників-фізичних осіб на здійснення за рахунок кредитів енергоефективних заходів. Окрім зазначеної програми АТ «Укрексімбанк» не має програм кредитування, які б передбачали надання кредитів у значних обсягах: банк не кредитує на інвестиційні цілі, а споживчими кредитами можуть користуватись тільки особи, які обслуговуються у банківській установі в межах зарплатних проектів.

Обсяг кредитів, наданих комунальним та муніципальним підприємствам протягом 2021 року збільшився на 69 257 тис.грн., або на 405,2 % і станом на 1 січня 2022 року склав 86 347 тис.грн.

Таким чином можна спостерігати пожвавлення АТ «Укрексімбанк» в напрямку кредитування юридичних (з будь-яким капіталом) та фізичних осіб. Загальний обсяг кредитного портфеля, без врахування резервів під знецінення фінансових активів, протягом 2021 року зріс на 21 339 680 тис.грн. (18,4%) та станом на початок 2022 року склав 137 275 823 тис.грн. Таке явище є свідченням виходу банківської установи із кризового стану та позитивною зміною в діяльності банку.

Обсяг резервів під зменшення корисності за кредитами протягом 2021 року, відповідно до даних фінансової звітності АТ «Укрексімбанк» збільшився на 16 442 034 тис.грн. (34%). Таке збільшення резервів викликане такими об’єктивними змінами, як нарахуванням банком доходів за кредитно-знеціненими

кредитами протягом року в сумі 2 471 805 тис.грн. (за 2020 рік – 1 518 752 тис.грн.), а також визнанням в обліку 1 816 879 тис.грн. первісно-знецінених фінансових активів. Але, окрім об'єктивних причин, збільшення резервів мало місце через переоцінку активів у зв'язку із переходом на МСФЗ 9, через яку резерви під не знецінені кредити збільшились на 13 025 557 тис.грн., а під знецінені – на 4 590 018 тис.грн. Відповідно до переоцінки фінансових активів резерв під зменшення корисності станом на 01.01.2021 мав складати 65 970 432 тис.грн. Таким чином, відповідно до нової методики, резерв протягом 2021 року мав би зменшитись на 1 173 541 тис.грн.

Отже, проаналізувавши дані табл. 2.7 та зміни, викликані ефектом від переходу на МСФЗ 9, можемо зробити висновок, що АТ «Укрексімбанк» протягом 2021 року покращило структуру кредитного портфеля, кредитувало клієнтів всіх сегментів, а обсяг сформованих резервів є адекватним рівню проблемних кредитів банку, відповідно до стандартів МСФЗ 9.

При кредитуванні клієнтів банком використовуються різні форми надання кредитів, розглянемо їх детальніше, використовуючи табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз форм кредитування АТ «Укрексімбанк» *

Показник	01.01.2021		01.01.2022		Відхилення	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %
1. Комерційні кредити	115 173 924	99,3	134 411 496	97,9	19 237 572	-1,4
2. Овердрафти	709 605	0,6	1 457 972	1,1	748 367	0,5
3. Заборгованість за фін.орендою	0	0,0	1 331 638	0,9	1 331 638	0,9
4. Векселі	52 614	0,1	74 717	0,1	74 717	0,0
Усього кредитів	115 936 143	100	137 275 823	100	21 339 680	0,0

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

Табл. 2.8 свідчить про те, що основною формою кредитування клієнтів, яку використовую АТ «Укрексімбанк» є комерційний кредит, питома вага якої станом

на 01.01.2022 склала 97,9%. В 2021 році обсяг наданих банком комерційних кредитів збільшився на 19 237 572 тис.грн., але при цьому питома вага у загальному кредитному портфелі зменшилась на 1,4%. Така зміна структури викликана, першочергово, через придбання банком фінансових активів та передання їх у фінансову оренду. Банк визнає дебіторську заборгованість з орендних платежів у сумі, що дорівнює сумі чистих інвестицій в оренду, починаючи з дати початку строку оренди. Фінансовий дохід розраховується за схемою, що відображає постійну періодичну норму доходності на балансову суму чистих інвестицій. Початкові прямі витрати включаються до первісної суми дебіторської заборгованості з орендних платежів.

Обсяг кредитів, наданих у формі овердрафт, протягом 2021 року зріс на 748 367 тис.грн., що в структурі склало 0,5%. Незначна частка овердрафтів в структурі портфеля, першочергово, пояснюється специфікою такого методу кредитування. Овердрафт – форма кредитування касових розривів. Звичайно, овердрафти надаються в незначних сумах та передбачають умови оборотності заборгованості за ними.

Безресурсна форма банківського кредитування у формі авалювання векселів в кредитному портфелі АТ «Укрексімбанк» посідає найменшу частку 0,1%. Низька частка пояснюється непопулярністю такої послуги, як авалювання векселів: українські виробники більше зацікавлені в найшвидшому отриманні розрахунку грошовими коштами за поставлений товар, ніж борговими цінними паперами, з огляду на фінансову і економічну нестабільність України. Здебільшого розрахунки з використанням векселів в Україні відбувається між агровиробниками та міжнародними виробниками засобів захисту рослин такими, як Bayer, Syngenta та інші.

Таким чином, виходячи з даних табл. 2.8 можна зробити висновок, що АТ «Укрексімбанк» в основному використовує найбільш ризиковану та витратну форму кредитування – комерційний кредит. Інші форми кредитування займають незначні частки в структурі кредитного портфеля банку.

Розглянемо детальніше галузі економіки, серед яких диверсифіковано

кредитний портфель АТ «Укрексмібанк» склавши та розглянувши табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз концентрації кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» *

Галузь	01.01.2021		01.01.2022		Відхилення	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %
1. Сільське госп. і харчова промисл.	15 701 364	13,5	20 151 782	14,7	4 450 418	1,2
2. Видобувна галузь	17 946 195	15,5	16 678 009	12,1	-1 268 186	-3,4
3. Торгівля	13 426 826	11,6	15 079 043	11,0	1 652 217	-0,6
4. Хімічна промисл.	10 506 859	9,1	14 345 801	10,4	3 838 942	1,3
5. Енергетика	8 906 034	7,7	13 118 945	9,6	4 212 911	1,9
6. Нерухомість	8 939 303	7,7	10 255 613	7,5	1 316 310	-0,2
7. Металургія	6 424 502	5,5	8 632 084	6,3	2 207 582	0,8
8. Машинобудування	8 536 738	7,4	8 562 851	6,2	26 113	-1,2
9. Інші**	25 548 322	22,0	30 451 695	22,2	4 903 373	0,2
Всього	115 936 143	100	137 275 823	100	21 339 680	0,0

**Інші – більше 13 галузей, включають кредити фізичними особам 1 973 096 тис.грн., 1,4% (01.01.2021 – 1 382 786, 1,2%).

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

Дані табл. 2.9 свідчать про достатню диверсифікацію кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк»: кредитний портфель розподілено між більше ніж 22 галузями економіки, при цьому максимальна концентрація складає 14,7% в сільському господарстві і харчовій промисловості. Ця галузь є менш ризикованою, порівняно з іншими і банківською установою протягом 2021 року було збільшено частку кредитів, наданих в сільське господарство і харчову промисловість на 1,2%.

Частка кредитів, наданих у видобувну галузь зменшилась протягом аналізованого періоду на 3,4% і склала 12,1%, наданих у торгівлю – на 0,6% і склала 11%.

Отже, з табл. 2.9 можна дійти висновку, що кредитний портфель банку є достатньо диверсифікованим та максимально захищенім при кризі певної галузі економіки.

Банку властивий кредитний ризик, який являє собою ризик невиконання контрагентами своїх зобов'язань своєчасно та у повному обсязі. Банк структурує рівні кредитного ризику шляхом затвердження кредитних лімітів стосовно суми ризику, прийнятного з огляду на одного позичальника або групу позичальників. Такі ризики знаходяться під постійним контролем і аналізуються згідно з встановленим порядком.

Управління кредитним ризиком спрямоване переважно на забезпечення виконання зобов'язань клієнтами (контрагентами) Банку у формі, обсязі та протягом періоду часу, достатніх для підтримання коефіцієнтів ліквідності, доходності та достатності капіталу в межах лімітів, прийнятних для Банку.

Індивідуальний кредитний ризик – це ризик, що стосується окремої операції або контрагента. Банк управляє індивідуальним кредитним ризиком на основі класифікації клієнтів (контрагентів) за допомогою системи внутрішнього кредитного рейтингу, який визначається на підставі фінансових даних (кількісні характеристики) та нефінансових даних (якісні характеристики) щодо клієнтів (контрагентів), врахування попереджувальних сигналів та підтримки материнської компанії (за наявності), а також за допомогою оцінки та моніторингу вартості застави та ліквідності, а також встановлення лімітів кредитного ризику та здійснення контролю за дотриманням лімітів та створення достатнього резерву під зменшення корисності активів.

Кредитний ризик за портфелем – це ризик, типовий для групи кредитних операцій (кредити, цінні папери, дебіторська заборгованість) і групи контрагентів з подібними кредитними характеристиками. Управління кредитним ризиком, пов'язаним із кредитним портфелем, здійснюється шляхом класифікації на основі внутрішньої системи кредитних рейтингів, моніторингу структури кредитного портфелю (за категорією клієнтів, галузями, а також кредитними рейтингами клієнтів та кредитів), встановлення лімітів концентрації та їх відповідного моніторингу і контролю, а також диверсифікації кредитного портфелю (як за галуззю, так і за категорією клієнтів).

З 1 січня 2021р. банком, відповідно до МСФЗ 9 запроваджено нові

принципи очікуваних кредитних збитків: резерв під очікувані кредитні збитки (ОКЗ) визначається як сума ОКЗ, які пов'язані з ймовірністю дефолту протягом наступних дванадцяти місяців, якщо не відбулося істотного збільшення кредитного ризику з моменту визнання фінансового інструменту; в іншому випадку резерв розраховується як сума ОКЗ за весь строк дії активу. 12-місячні ОКЗ – це частина ОКЗ за весь строк дії активу, що є ОКЗ, які виникають внаслідок дефолтів по фінансовому інструменту, що очікуються протягом 12 місяців після звітної дати. ОКЗ за весь строк дії активу та 12-місячні ОКЗ розраховуються або на індивідуальній основі, або на груповій основі.

Банк розподіляє фінансові інструменти, за якими здійснюється оцінка ОКЗ таким чином, як наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Етапи оцінки фінансових активів *

Назва	Сутність
Етап 1	При первісному визнанні фінансового інструменту банк визнає резерв під зменшення корисності в сумі, що дорівнює 12-місячному ОКЗ. До Етапу 1 також відносяться кредити та інші кредитні лінії, кредитний ризик за якими зменшився настільки, що вони були переведені з інших етапів.
Етап 2	Якщо кредитний ризик за фінансовим інструментом значно збільшився з моменту його первісного визнання, банк визнає резерв під зменшення корисності в сумі, що дорівнює ОКЗ за весь строк дії фінансового інструменту. До етапу 2 також відносяться фінансові інструменти, кредитний ризик за якими зменшився настільки, що вони були переведені з етапу 3.
Етап 3	Фінансові інструменти, які є кредитно-знеціненими. За такими фінансовими інструментами банк визнає резерв під зменшення корисності в сумі, що дорівнює ОКЗ за весь строк дії фінансового інструмента.
Первісно-знецінені фінансові активи	Придбані або створені кредитно-знецінені фінансові активи – це активи, за якими мало місце зменшення корисності на момент їх первісного визнання. При первісному визнанні первісно-знецінені фінансові активи визнаються за справедливою вартістю, та в подальшому процентний дохід за ними визнається за ефективною процентною ставкою, скоригованою з урахуванням кредитного ризику. Резерв під очікувані кредитні збитки визнається або припиняє визнаватись тільки в тому обсязі, в якому відбулись зміни суми ОКЗ.

*Складено автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44]

Для визначення наявності факту значного збільшення кредитного ризику з моменту первісного визнання фінансового інструменту, банком використовуються визначені переліки подій, що містять ознаки зростання кредитного ризику. Незалежно від наявності таких подій, вважається, що прострочення виконання грошових зобов'язань понад 30 днів є свідченням значного збільшення кредитного ризику.

Банк вважає, що за фінансовим інструментом відбулась подія дефолту, та відносить такий актив до етапу 3 (кредитно-знецінений актив) у випадках, коли боржник прострочив виконання грошових зобов'язань понад 90 днів, а також у разі реструктуризації строку сплати процентів (на понад 90 днів) або банкрутства боржника [44, С.100].

Банк розраховує ОКЗ або на індивідуальній або на груповій основі в залежності від характеристик фінансового інструмента.

Індивідуальна оцінка ОКЗ (сценарний аналіз) проводиться за фінансовими активами боржників віднесеними до етапів 2 або 3, заборгованість яких перед банком є суттєвою (у еквіваленті понад 300 000 тис.грн.), боржників-банків, а також за активами, які в момент припинення визнання первісного інструменту та визнання нового були класифіковані як первісно-знецінені фінансові активи. В рамках сценарного аналізу банк розраховує ОКЗ на підставі прогнозу грошових потоків, які дисконтуються із застосуванням ефективної процентної ставки з урахуванням періоду (строку) надходжень грошових потоків. При оцінці враховується ймовірність реалізації сценарію у разі оптимістичного, базового та песимістичного розвитку подій.

Банк оцінює ОКЗ на груповій (портфельній) основі для всіх інших активів, які об'єднуються в групи за відповідними характеристиками, включаючи характеристики кредитного ризику, використовуючи при розрахунку моделі, релевантні для відповідної групи, та широкий спектр інформації щодо прогнозів майбутніх економічних умов.

В результаті запровадження вищезазначених підходів до ОКЗ – протягом 2021 року банком були визнані первісно-знецінені активи, недисконтовані ОКЗ

при первісному визнанні таких активів складали 1 816 879 тис.грн. [44, С.101].

Наступним етапом аналізу є оцінка якості кредитного портфеля з позиції очікуваних кредитних збитків. Для проведення об'єктивної оцінки з врахуванням переходу банку на МСФЗ9 – станом на 01.01.2021 використаємо розрахункові дані приведені до МСФЗ 9, а не фактичні за МСБО, оскільки аналізувати дані обліку за різними системами не можливо.

Таблиця 2.11

Аналіз якості, складу та динаміки кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк» *

Показник	01.01.2021		01.01.2022		Відхилення	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %
1	4	3	4	5	6	7
1. Етап 1 на груповій основі	47 266 438	36,7	54 562 887	39,7	7 296 449	3,0
2. Етап 2 індивідуально	0	0,0	2 371 484	1,7	2 371 484	1,7
3. Етап 2 на груповій основі	504 144	0,4	580 458	0,4	76 314	0,0
4. Етап 3 індивідуально	74 212 985	57,5	71 430 081	52,0	-2 782 904	-5,5
5. Етап 3 на груповій основі	6 978 133	5,4	6 623 039	4,8	-355 094	-0,6
6. Первісно знецінені фінансові активи	0	0,0	1 707 874	1,4	1 707 874	1,4
Всього	128 961 700	100	137 275 823	100	8 314 123	-

*Розраховано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44,45]

Дані табл. 2.11 свідчать про недосконалу структуру кредитного портфелю АТ «Укрексімбанк» з позиції якості, а саме: кредитно-знецінені фінансові активи станом на 01.01.2022 складають 78 053 120 тис.грн., або 56,8% в структурі кредитного портфеля. Цей показник є занадто високим та вищим, ніж в інших комерційних банках, так зокрема станом на аналогічну дату частка кредитно-знецінених активів в кредитному портфелі АБ «Південний» складала 10,1%, в АТ «ОТП Банк» – 21,9%, а АТ КБ «Приватбанк» – 83,4%. Високий рівень

кредитно-знецінених активів у банку пояснюється тим, що він є державним та кредитує інші державні підприємства, фінансовий стан яких є нестабільним через економічну, політичну і соціальну нестабільність в Україні. При цьому, порівняно з базовим роком, частка кредитно-знецінених активів зменшилась на 6,1% через покращення якості деяких активів, що є позитивною динамікою.

В 2021 році банк почав визнавати первісно-знецінені фінансові активи – кредити, які є кредитно-знеціненими з дати їх визнання в обліку, частка яких станом на 01.01.2022 склала 1,4%. Справедливою вартістю таких кредитів є теперішня вартість майбутніх очікуваних грошових потоків за фінансовим інструментом, зважених на ймовірність сценаріїв, дисконтованих під ставку за первісно знеціненими фінансовими активами.

Частка кредитів, які відносяться до етапу 1 в звітному році збільшилась на 3%, що свідчить про збільшення обсягу непрострочених кредитів та є позитивною динамікою.

Частка активів, що відносяться до етапу 2 протягом 2021 року збільшилась на 1,7%, що відбулось через переведення активів з етапу 3, якість яких покращилась. До таких активів було застосовано оцінку на індивідуальній основі.

Таким чином виходячи з даних табл. 2.11 можна дійти висновку, що протягом 2021 року структура кредитного портфелю покращилась, якість обслуговування кредитів позичальниками покращилась, але при цьому банк продовжує обліковувати значну частину кредитно-знецінених активів, частка яких є значно вищою, ніж ринкова. За 2021 рік доходи, нараховані на кредитно-знецінені кредити, становили 2 471 805 тис.грн.

Через те що кредитно-знецінені кредити є кредитами з підвищений ризиком їх неповернення – доцільно провести аналіз складу і структури забезпечення таких кредитів, який наведено на рис. 2.6.

Дані рис. 2.6 свідчать про те, що 65,5% кредитно-знецінених активів АТ «Укрексімбанк» станом на 01.01.2022 є незабезпеченими через те, що частина забезпечення за такими кредитами вже була реалізована банком, але дохід від реалізації забезпечення не покрив всю заборгованість.

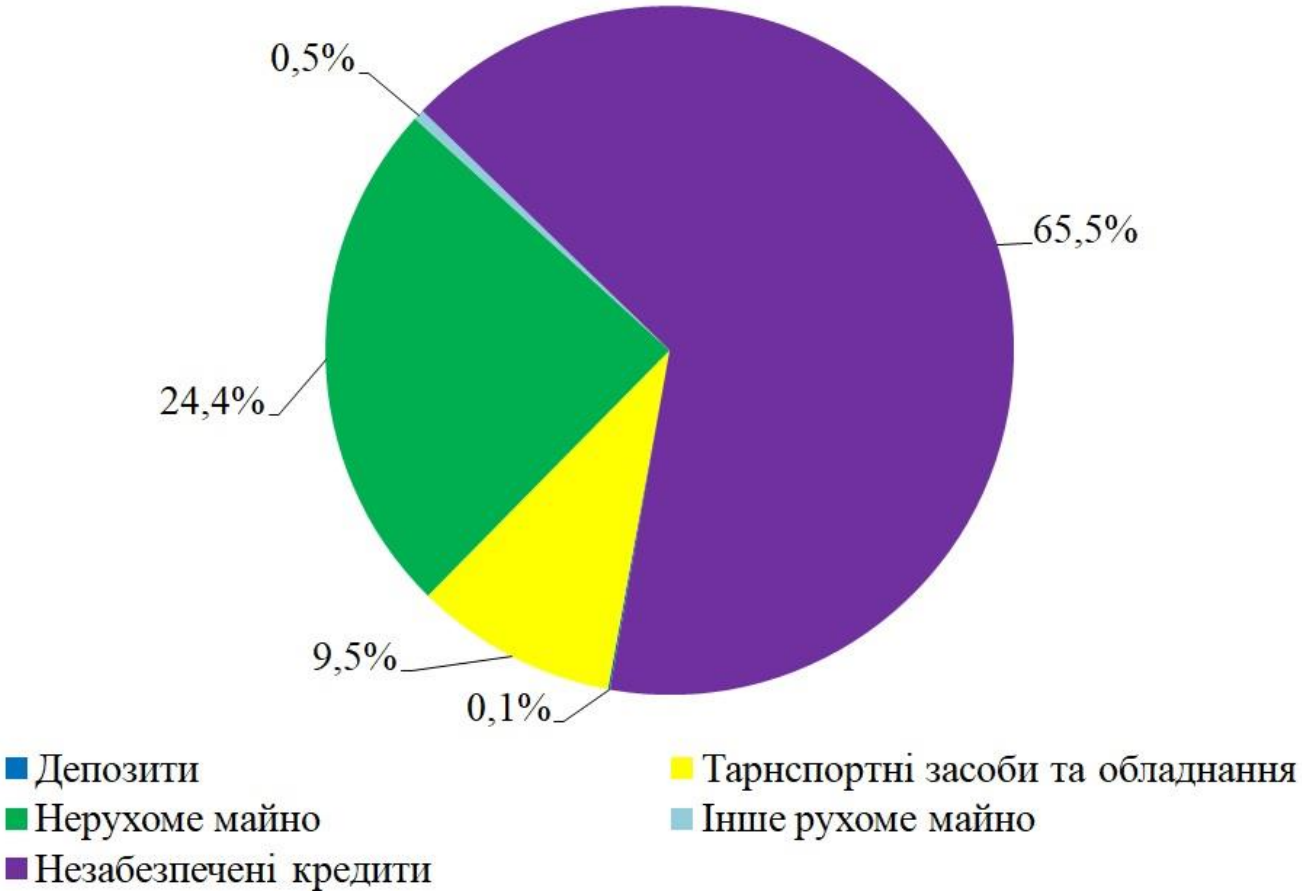

Рис. 2.6. Структура ватості забезпчення за кредитно-знеціненими кредитами станом на 01.01.2022

*Побудовано автором на основі Річної звітності АТ «Укрексімбанк» [44]

Частка покриття проблемних кредитів найліквіднішою заставою – грошовими коштами, є незначною і складає 0,1%.

Частка покриття знецінених кредитів нерухомим майном складає 24,4%, а рухомим майном – 10,0%.

Таким чином АТ «Укрексімбанк» стикнувся не тільки з проблемою великої частки проблемних кредитів, але також із проблемою незабезпеченості таких кредитів, що підвищує ризик їх неповернення.

Проведення більш якісного порівняльного аналізу структури кредитного портфелю, а також аналізу забезпечення неможливе у зв’язку з тим, що через перехід системи обліку банку на МСФЗ-9 та неможливістю порівнювати показники різних систем обліку на початок і кінець 2021 року.

2.3. Організація кредитування в АТ «Укрексімбанк»

Проведення кредитних операцій АТ «Укрексімбанк» здійснюється відповідно до чинних банківських ліцензій, чинного законодавства України та нормативних документів Національного банку України та внутрішніх нормативних документів банку: Політики управління ризиками, Кредитної політики, Положення про управління кредитним ризиком, Положення про кредитування та інших нормативних документів Банку [48, С. 2].

Кредитна політика АТ «Укрексімбанк» визначає цілі, пріоритети, завдання банку щодо здійснення кредитних операцій із суб‘єктами господарської діяльності, фізичними особами та фінансовими установами.

Банк при проведенні кредитних операцій виконує вимоги законодавства України з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до Правил внутрішнього фінансового моніторингу і Програм здійснення фінансового моніторингу банку.

Банк дотримується багаторівневої системи розподілу повноважень між колегіальними органами та посадовими особами щодо прийняття/затвердження рішень стосовно здійснення кредитних операцій/ прийняття та утримання ризиків.

Основними завданнями Кредитної політики АТ «Укрексімбанк» є:

– Забезпечення керованого зростання кредитного портфеля Банку на основі зваженого співвідношення «ризикованість – дохідність – забезпеченість».

– Дотримання прийнятного рівня якості кредитного портфеля банку, визначеного нормативними документами, адекватне формування резервів під кредитні ризики.

– Забезпечення прийнятного рівня концентрації та диверсифікації кредитного портфеля банку у розрізі валют, строків, клієнтів, продуктів, галузей економіки, регіонів, визначеного нормативними документами.

– Збільшення дохідності для Банку від операцій з клієнтами шляхом удосконалення клієнтоорієнтованого підходу, комплексного продажу банківських продуктів при здійсненні кредитних операцій, що сприятиме отриманню банком

стійкого прибутку в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

– Побудова відносин з клієнтами на принципах клієнтоорієнтованого підходу з урахуванням галузевої специфіки діяльності корпоративних клієнтів.

– Вдосконалення та оптимізація процедур кредитування, системи управління кредитними ризиками, а також оптимізація операційних процесів і технологій для підвищення ефективності бізнесу та зниження кредитних ризиків [48, С. 3].

АТ «Укрексімбанк» дотримується виважених підходів у кредитній діяльності, виходячи з інтересів підтримання достатнього рівня фінансової стійкості банку, керованості ризиками та необхідності забезпечення стабільного розвитку банку в довгостроковій перспективі.

Рішення щодо проведення кредитних операцій Банку базується на комплексній оцінці фінансових показників клієнта, дохідності та ефективності кожного клієнта, визначенні важливості, пріоритетності та перспективності розвитку відносин з клієнтами банку.

При кредитуванні банк надає перевагу платоспроможним (кредитоспроможним) як існуючим, так і потенційним клієнтам, які відповідають вимогам банку, є перспективними з погляду довгострокового та взаємовигідного співробітництва з банком.

АТ «Укрексімбанк» надає клієнтам-юридичним та фізичним особам повний спектр кредитних продуктів, у тому числі з метою фінансування:

– оборотного капіталу, виходячи з операційного циклу підприємств, з урахуванням сезонності виробництва або реалізації продукції. При цьому кредитні кошти надаються із застосуванням таких форм надання кредитних коштів, як відновлювані та не відновлювані лінії, овердрафт, факторинг тощо;

– інвестиційних проектів – з метою технологічного переоснащення, модернізації та розширення діючого виробництва, у т.ч. для підвищення енергоефективності, розвитку експорту та імпортозамінних виробництв, реалізацію інфраструктурних проектів, проектів у рамках державних програм, розвиток агропромислового комплексу,охорони навколишнього середовища і

здоров’я тощо. Крім того, у разі наявності у позичальника та його поручителів за операцією, достатніх власних джерел фінансування, банк може фінансувати створення нових підприємств, будівництво нових об’єктів;

– потреб фізичних осіб у придбанні нерухомості, її ремонту, придбанні автотранспорту та інших цілей, що відповідають стандартним продуктам, у тому числі із застосуванням платіжних карток.

Банк здійснює розробку нових видів кредитних продуктів різного рівня складності для всіх цільових груп клієнтів й впровадження нових продуктів у разі наявності відповідного попиту з боку клієнтів.

АТ «Укрексімбанк» здійснює кредитування переважно у національній валюті. Кредити в іноземній валюті надаються клієнтам, які мають достатній рівень надходжень виручки в обсязі, достатньому для погашення боргу протягом дії договору. При кредитуванні клієнтів в іноземних валютах перевага надається кредитним проектам у рамках програм міжнародних фінансових організацій, проектам під страхове покриття експортно-кредитних агенцій.

АТ «Укрексімбанк» застосовує консервативні підходи до оцінки кредитних проектів та фінансового стану позичальників, при прийнятті рішень щодо кредитування, а саме:

– для суб’єктів господарської діяльності – оцінка ґрунтується на аналізі показників діяльності клієнта в динаміці та враховує здатність клієнта обслуговувати та повернути кредити, визначену на основі виваженого та обґрунтованого техніко-економічного обґрунтування або бізнес-плану клієнта, у тому числі з урахуванням рівня боргового навантаження на клієнта, наявності та надійності джерел погашення кредитів, адекватності фінансового прогнозу клієнта зовнішнім умовам його функціонування, надійності і стабільності бізнесу, яким займатиметься клієнт;

– для фізичних осіб вимагається підтвердження стабільних доходів цих осіб у обсягах, достатніх для обслуговування їх заборгованості за кредитами, наявності джерел стабільних додаткових доходів, наявності власного майна;

– для банків-контрагентів оцінка повинна ґрунтуватися на аналізі

показників фінансового стану, наведених у динаміці, з урахуванням, висновків незалежних аудиторів, рейтингових агентств тощо.

В процесі кредитування АТ «Укрексімбанк» дотримується екологічних та соціальних вимог до оцінки проектів, які були розроблені та затвердженні банком на основі вимог МБРР та ЄБРР (основних донорів банку за програмами кредитування міжнародних фінансових організацій).

З метою мінімізації ризиків банк при здійсненні кредитних операцій вимагає від позичальника надання ліквідної застави в достатньому, для покриття можливих збитків, обсягах. Банк приймає в забезпечення за кредитною угодою заставу або іпотеку майна позичальника або третіх осіб. Предметом застави або іпотеки може бути майно, яке відповідно до законодавства України може бути відчужено заставодавцем (іпотекодовцем) та на яке може бути звернено стягнення, яке є власністю заставодавця (іпотекодавця) або стане власністю заставодавця (іпотекодавця) після укладення договору застави, в тому числі майбутній урожай тощо.

З метою уникнення втрат Банку у випадку знищення (пошкодження) об‘єкта предмета застави/іпотеки Банк вимагає його страхування відповідно до нормативних вимог Банку.

Кредити у формі овердрафту, операції врахування та авалювання векселів, факторингові та документарні операції, операції з платіжними картками, активні операції на міжбанківському ринку, операції з цінними паперами можуть здійснюватись без оформлення відповідного забезпечення у розмірах, обумовлених відповідними нормативними документами банку.

Банк з метою виявлення та ідентифікації ризику настання неплатоспроможності клієнта здійснює моніторинг позичальників, поручителів, заставодавців та кредитних операцій. У разі виявлення загрози несвоєчасного виконання клієнтом зобов’язань перед банком, банк оперативно застосовує заходи, спрямовані на підтримання та відновлення кредитоспроможності клієнта, протидію погіршенню стану обслуговування боргу, у тому числі шляхом реструктуризації боргів. У разі якщо заходи, здійснені банком, не сприяли

погашенню заборгованості, банк вживає оперативних та адекватних заходів впливу на клієнта з метою погашення ним заборгованості за кредитними операціями, у тому числі здійснює заходи з примусового стягнення заборгованості та інші дії в межах чинного законодавства України.

Банк дотримується багаторівневої системи розподілу повноважень щодо прийняття (затвердження) рішень стосовно кредитної діяльності банку залежно від ризику кредитних операцій. Повноваженнями щодо прийняття рішень про кредитування в АТ «Укрексімбанк» володіють: Правління, Комітет з управління пасивами і активами, Кредитний комітет, Комітет роздрібного бізнесу, уповноважені особи (обов'язково не менше 4 осіб із них 2 представники бізнес-підрозділу та 2 представники ризик-підрозділу), Кредитні комісії філій.

Повноваження кредитних комісій різних рівнів та уповноважених осіб АТ «Укрексімбанк», у межах яких вони можуть приймати рішення щодо здійснення кредитних операцій з одним позичальником або групою позичальників визначаються щорічно та можуть переглядатися протягом року за необхідності, зокрема:

- Правлінням – щодо кредитних операцій з усіма позичальниками банку;
- Кредитним комітетом банку – щодо кредитних операцій та операцій з борговими цінними паперами із суб'єктами господарської діяльності (крім позичальників сегменту МСБ);
- Комітетом роздрібного бізнесу – щодо кредитних операцій з позичальниками МСБ та індивідуальними позичальниками - фізичними особами.

Комітет по управлінню активами та пасивами АТ «Укрексімбанк» встановлює такі ліміти, як розмір «великого» кредиту, ліміт максимального розміру ризику на одного позичальника, ліміт максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, ліміти концентрації кредитного ризику.

Визначення кредитоспроможності платоспроможності позичальників (поручителів, принципалів, векселедавців, платників тощо) здійснюється на підставі отриманого від Позичальника клопотання та наданого до банку пакету

документів відповідно до кредитної операції.

У ході визначення кредитоспроможності позичальника та умов кредитування банк:

– проводить аналіз кредитоспроможності позичальників, ефективності проектів, визначення ступеня кредитного ризику та умов кредитування;

– проводить аналіз платоспроможності поручителів, принципалів, векселедавців, платників відповідних схем, страховиків за договорами страхування кредитних ризиків та ефективності проектів, визначення ступеня кредитного ризику та умов операції;

– здійснює на місцях перевірки майна, що пропонується в забезпечення кредитної операції, та його оцінку відповідно до нормативних документів банку;

– визначає клас забезпечення відповідно до чинних методик; визначає необхідність укладення угод страхування майна, яке надається або перебуває в заставі банку;

– вивчає та перевіряє: кредитну історію позичальника, у тому числі платіжну дисципліну, репутацію позичальників, засновників, поручителів, страховиків за договорами страхування кредитних ризиків, достовірність наданих документів, дійсність існування та надійність партнерів позичальника, які беруть участь або причетні до проекту, який розглядається, можливість та готовність виконання ними своїх зобов'язань;

– розглядає наявність та правильність оформлення установчих документів, реєстраційних свідоцтв, патентів, ліцензій на здійснення відповідних видів господарської діяльності, документів, які підтверджують право на оренду, володіння землею, власності на майно, угод, а також перевіряє відповідність укладених контрактів чинному законодавству тощо;

– готує проекти угод, додаткових угод до них, договорів застави (іпотеки), поруки та інших угод стосовно проведення кредитних операцій та їх забезпечення.

Аналіз кредитоспроможності та платоспроможності позичальників здійснюється відповідно до Положень «Уніфіковані процедури розгляду та супроводження кредитних проектів», «Уніфіковані процедури розгляду та

супроводження кредитних проектів індивідуальних позичальників», Порядку кредитування суб‘єктів господарської діяльності сегменту малого бізнесу, інших внутрішньобанківських документів з урахуванням вимог, встановлених нормативно-правовими актами Національного банку України [49].

АТ «Укрексімбанк» здійснює наступні види кредитних операцій:

– відкриття кредитних ліній (відновлювальних, не відновлювальних, моно валютних, мультивалютних);

– надання кредитів;

– відкриття овердрафтів;

– кредитування на спеціальних умовах за угодами з міжнародними фінансовими організаціями (станом на сьогодні банк надає кредити за програмами МФО укладеними зі Світовим банком, ЄБРР, ЄІБ);

– надання гарантій;

– кредитні операції з цінними паперами;

– кредитування з використанням платіжних карток;

– надання консорціум них кредитів;

– надання міжбанківського кредиту;

– відкриття факторингу та інші [50].

Особливістю АТ «Укрексімбанк», порівняно з іншими українськими банками, є наявність значної кількості кредитних програм кредитування за рахунок міжнародних організацій. АТ «Укрексімбанк» має значний досвід роботи за такими програмами. Станом на сьогодні позичальники, фінансовий стан та мета кредитування яких відповідають вимогам міжнародних фінансових організацій можуть отримати кредити з відсотковими ставками дешевше, ніж ринкові ставки у країні.

Наявні сьогодні в банку програми кредитування за рахунок коштів МФО направлені на фінансування підтримки поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі ЄС з Україною (фінансується ЄІБ, % ставки становлять у доларах США 6,3-7,9%, у гривні 18,3-20,0%), заходів з енергоефектиності (фінансується МБРР: % ставки становлять у доларах США 4,8-8,4%, у гривні 17,5-19,0%,

фінансується ЄБРР: % ставки становлять у євро 5,3-6,5%, у гривні 17,5-19,0%), заходів з впровадження угоди про зону вільною торгівлі ЄС з Україною для клієнтів сегменту МСБ (фінансується ЄБРР, % ставки становлять у доларах США 6,3-7,9%, у гривні 18,3-20,0%) [51].

Крім програм кредитування за рахунок коштів МФО в АТ «Укрексімбанк» наявна партнерська програма з Урядом Республіки Білорусь про кредитування позичальників на купівлю білоруської техніки (сількогосподарської, спеціалізованої, транспортних засобів), відповідно до якої Уряд Республіки Білорусь компенсує позичальникам частину % ставки за кредитом у розмірі 2/3 облікової ставки НБУ, але не більше 8% річних.

АТ «Укрексімбанк» є учасником Програми підтримки сільського господарства Кабінету Міністрів України, відповідно до якої позичальники-агровиробники можуть отримати від Уряду України компенсацію частини % ставки за короткостроковими (залученими для покриття виробничих витрат) або середньостроковими кредитами (залученими для фінансування інвестиційних витрат). Компенсація надається за нараховані і сплачені у поточному році відсотки за користування кредитами у розмірі:

– облікової ставки НБУ, що діє на дату нарахування відсотків, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами – позичальникам, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації продукції за останній рік до 20 млн грн. та позичальникам, які провадять діяльність з вирощування та розведення тварин;

– 50% облікової ставки НБУ, що діє на дату нарахування відсотків, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами – іншим позичальникам [52].

Висновки до розділу 2

АТ «Укрексімбанк» є універсальною державною банківською установою, головною метою якої є сприяння розвитку та підтримка експортно-імпортних відносин та програм співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Банківська установа пропонує клієнтам широкий ряд кредитних програм, які враховують специфіку ведення бізнесу у кожній галузі економіки. До того ж превагою є наявність кредитних програм міжнародних фінансових організацій, партнерських та державних.

Банком дотримуються всі обов'язкові нормативи НБУ в межах нормативного значення. Загалом фінансовий стан банку задовільний.

Протягом аналізованого періоду обсяг активів банку зменшився на 5,2% через зменшення обсягу інвестиційних цінних паперів у портфелі банку на 18%, яке в свою чергу відбулось через погашення ОВДП, а також переоцінку, проведену відповідно до стандарту МСФЗ 9.

Власний капітал банку в 2021 році зменшився на 39,9%, що відбулось через збільшення резерву переоцінки активів, а також відображення збитків через визнання первісно-знецінених кредитів.

В 2021 році банківська установа отримали прибуток 852 300 тис.грн. за рахунок розформування резервів під зменшення корисності за кредитами, при цьому дохідність від основної діяльності погіршилась.

У звітному періоді відбулось пожвавлення кредитування. Кредити надані клієнтам посідають найбільшу частку в структурі активів АТ «Укрексімбанк» (станом на 01.01.2022 – 45%), Кредити є найбільш дохідними і ризикованими активами. Частка таких активів протягом звітного року збільшилась на 5%, що є свідченням виходу банку із кризи. При цьому в структурі кредитного портфелю збільшилась найбільш ризикована форма – комерційний кредит. Таким чином структура активів покращилась з позиції доходності.

З позиції диверсифікації кредитного портфелю банку – він є достатньо диверсифікованим та максимально захищенім при кризі певної галузі економіки. Найбільше банком надано кредитів у так галузі, як видобувна, сільське господарство, торгівля.

Адекватно збільшенню кредитного портфеля було збільшено і резерв під зменшення корисності.

З позиції якості активів – структура кредитного портфелю протягом

2021 року також покращилась: покращилась якість обслуговування кредитів позичальниками та зменшилась частка кредитно-знецінених активів на 6,1%. Але не дивлячись на це – частка кредитно-знецінених активів в портфелі банку лишається надто високою і складає 56,8% від загального обсягу портфелю. При цьому більша частина кредитно-знецінених активів є бланковими.

На всіх етапах прийняття рішення щодо кредитування та супроводження діючих кредитів банком оцінюється ризикованість операції, що дозволяє покращувати структуру кредитного портфелю.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

3.1. Адаптація закордонного досвіду організації безпеки кредитування до банківської системи України.

Банки, як і інші суб'єкти господарської діяльності, змушені організовувати свою діяльність в умовах невизначеності, непередбачуваності, загроз і небезпек, породжених умовами перехідної ринкової економіки. Неправильна організація системи безпеки підвищує ймовірність виникнення загроз, негативний вплив яких на кредитну діяльність та й банківську в цілому, може призвести до фінансових втрат та втрати іміджу та довіри до банківської установи. Небезпечність та різнобічний характер цих загроз потребують системного та наукового підходу до вирішення питань безпеки кредитної діяльності банків [53, С.38].

Спочатку розглянемо визначення поняття «безпека банку», оскільки вона визначає фінансову безпеку країни. Адаменко С. І. зазначає, що саме стабільність та надійність банківської системи, удосконалення банківського менеджменту і зміцнення його стратегічної складової можуть забезпечити фінансову безпеку держави [54, с. 54]. Енциклопедія банківської справи подає безпеку банків, як систему заходів, яка забезпечує захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх та внутрішніх загроз [55, С. 91].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що безпека банківських установ – це важлива складова національної безпеки країни, для якої характерні збалансованість і стійкість до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, її здатність досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

Пріоритетне місце у системі банківської безпеки займає кредитна безпека або безпека кредитної діяльності. Безпека кредитного процесу банку – це захищеність його загалом та всіх складових цього процесу зокрема від зовнішніх і внутрішніх загроз, що зумовлюється прийняттям управлінських рішень щодо

формування, розподілу і використання кредитних ресурсів відповідно до дотримання граничних значень індикаторів такої безпеки, які враховують ризики втрати банком ліквідності і платоспроможності [56, С. 18].

Найбільш складним етапом захисту кредитної операції, як складової кредитної діяльності, є повернення коштів у випадку невиконання позичальниками своїх зобов'язань щодо кредитних договорів. Досвід показує, що банкам в таких ситуаціях слід реструктуризувати кредитні борги і пролонгувати термін їх повернення, проводити переговори з боржниками, під час яких знаходити взаємоприйнятні рішення, вести претензійно-позовну роботу та брати участь у виконавчому провадженні, відкритому по їх боргах, капіталізувати свої борги в корпоративні права, ініціювати банкрутство боржників, інформувати інші банки про недобросовісне відношення боржників до виконання своїх зобов'язань, спільно з правоохоронними органами виявляти ознаки злочинного використання кредитних коштів і ініціювати кримінальне провадження щодо боржників, а також використовувати інші методи [57].

Сьогоденна організація кредитної діяльності у вітчизняних банках супроводжується численними недоліками і невирішеними питаннями, далеко не завжди відповідає сучасним вимогам, а відтак потребує істотного вдосконалення. Це в свою чергу передбачає зміщення акцентів з впровадження окремих новацій у даній сфері до комплексної оптимізації безпеки кредитної діяльності в банках з урахуванням постійної мінливості зовнішнього і внутрішнього середовища їх функціонування.

В Україні, і в АТ «Укрексімбанк» зокрема, рівень безпеки кредитної діяльності банку є недостатнім, тому цікавим для нас є досвід зарубіжних країн у сфері формування безпеки кредитної діяльності. Вивчення зарубіжного досвіду необхідне не для копіювання й механічного перенесення його в наші умови, а лише з метою адаптації найкращих елементів і недопущення помилок, здійснених іншими державами [53, С.202].

У багатьох країнах з метою гарантування безпеки кредитній діяльності банку введено обмеження на розміри кредитів, що надаються одному клієнтові

або групі пов’язаних між собою позичальників, які представляють собою великий ризик. Так, у Великобританії банки зобов’язані повідомляти центральному банку про великі кредити, які перевищують 10% капіталу банку. В Італії банки не можуть надати одному клієнтові або групі пов’язаних між собою позичальників кредити, що перевищують 25% від суми власних фондів банків. У Нідерландах концентрація кредитів на одного клієнта допускається в розмірі до 25% від власного капіталу банку. У Франції сумарна величина кредитів не може перевищувати 40% чистих власних коштів банку [58, с. 168].

Цікавим є досвід Польщі, де використовують спеціальні методи забезпечення погашення кредитів їхніми позичальниками, визначено, що банки, які використовують групове поручительство замість застави та інших традиційних засобів забезпечення, були названі «банками довіри». Повернення кредитів забезпечувалося скоріше моральними принципами, ніж економічними – позичальник знав, що якщо він не розплатиться за кредит, то це змушені будуть зробити інші громадяни, які за нього поручилися. Таким чином, саме соціальне середовище було гарантією того, що позичальник погасить борг [59, с. 205].

В АТ «Укрексімбанк» широко застосовується забезпечення кредитів окрім «твердої» застави ще й фінансовою порукою, але в більшості випадків, вона є неефективною. Оскільки в разі погіршення обслуговування боргу позичальником і зверненні банку до суду з метою стягнення боргу з фінансових поручителів – фінансові поручителі в період підготовки до суду, який в Україні може складати до 1 року, переформлюють право власності на власне майно на інших осіб та переходять до отримання неофіційних доходів. Після цього суд не може стягувати з поручителів заборгованість в достатній сумі, оскільки на момент судів у поручителів відсутнє власне майно та офіційні доходи, або доходи є мінімальними.

Зарубіжні банки дають позичальникам можливість вибору гнучких варіантів погашення кредитів. Так, дуже популярний за кордоном метод Balloon loan, коли схема погашення кредитів відбувається відносно невеликими частинами протягом кредитного періоду й більшою сумою після закінчення терміну погашення боргу.

Зарубіжні банки також враховують той факт, що започаткований бізнес на перших порах має незначні прибутки, тому вони йдуть на зниження першого внеску інколи навіть до 0%, нерідко одночасно піднімаючи процентну ставку за кредит.

У зарубіжному досвіді використовуються фіксовані та плаваючі процентні ставки. Видача кредитів за фіксованою процентною ставкою страхує позичальника від можливих втрат при підвищенні процентних ставок на кредитному ринку та підвищує ризик втрат для банку, а при видачі кредитів за плаваючою процентною ставкою, кредитна ставка переглядається і встановлюється відповідно до ринкової. Деякі зарубіжні банки пропонують комбіновану форму застосування процентних ставок [60, с. 138]. Наприклад, італійський банк Intesa Sanpaolo використовує поєднання обох ставок у певних процентних співвідношеннях, залежно від умов конкретного позичальника та розміру кредиту.

У США і Західній Європі при кредитуванні широко використовують скоринг – технологію, за допомогою якої оцінюється платоспроможність клієнтів. Кредитний скоринг на основі певних характеристик існуючих клієнтів та потенційних постачальників, шляхом підрахунку балів, визначаються ризики, пов’язані з кредитуванням. Початковим матеріалом для скорингу служить різноманітна інформація про минулих клієнтів, на основі якої прогнозують кредитоспроможність майбутніх позичальників. Скоринг може використовуватись на кожному етапі кредитного циклу. Попередній скоринг дозволяє відсіяти небажаних клієнтів, перед прийняттям рішення про видачу кредиту. Метод скорингу дозволяє провести експресаналіз заявки на кредит у присутності клієнта. Після видачі кредиту, розраховується скоринг поведінки клієнта на підставі його платіжної дисципліни. Клієнтам з високим скорингом пропонується система лояльності та додаткові послуги на пільгових умовах. Перед погашенням кредиту обчислюється скоринг ймовірності настання поганого боргу, за допомогою якого визначаються клієнти з високим ризиком непогашення кредиту, до яких застосовується комплекс відповідних заходів, що дає можливість

суттєво попередити настання простроченої заборгованості.

Однією із загроз безпеці кредитної діяльності банку є низька якість банківських активів, у зв'язку із зростанням обсягів проблемної заборгованості у структурі кредитного портфеля. Боротьба із проблемною заборгованістю потребує у банків значних ресурсів, що в підсумку негативно впливає на фінансові результати банку. Крім того, це призводить до зростання непрацюючих активів та зниження рівня безпеки кредитної діяльності банку. Світова практика виробила дві основні системи управління проблемними активами – централізовану і децентралізовану.

У першому випадку, що найчастіше використовується, провідна роль у реструктуризації проблемної заборгованості відводиться державним компаніям, які створюються для викупу й управління проблемною заборгованістю, у другому – самим банком. При централізованій системі управління проблемною заборгованістю проблемні портфелі банків обмінюються на боргові зобов'язання або акції агентства, або на боргові зобов'язання уряду. У більшості країн відповідні агентства з управління проблемними кредитами створюються державою. На практиці відбувається обмін проблемних активів на державні облігації. Можливе також збільшення урядом державної частки в акціонерному капіталу банку шляхом підписання на прості чи привілейовані акції з подальшим їх обміном на державні боргові зобов'язання. При цьому в більшості випадків такі агентства купують проблемні активи без права регресу [61, с. 660]. У світовому досвіді викуп проблемних активів може здійснюватися у державній (як у Швеції, Китаї, Туреччині), приватній (як у США) та змішаній (як у Швейцарії, Японії, Кореї, Іспанії) формах.

Функція з управління проблемними активами може бути делегована спеціально створеному підрозділу у складі самого банку. Цей захід є ефективним при невеликій кількості банків у країні. Проблемні активи передаються у спеціалізований підрозділ, який концентрує свої зусилля виключно на реструктуризації та продажу проблемних активів. Це не позбавляє банк всіх ризиків, проте дає ринку чіткий сигнал та підвищує прозорість, особливо якщо

результати діяльності колекторського підрозділу подаються окремо [62].

Наступний можливий метод регулювання проблемної заборгованості, який застосовували у зарубіжній практиці, є рекапіталізація банків, за якої держава дозволяє списувати збитки за свій рахунок. Рекапіталізація банків проводиться для надання їм додаткового капіталу в обмін на участь у власності банку. Програми рекапіталізації банків базуються на використанні різних інструментів, у тому числі інструментів перерозподілу прав власності чи на умовах субординованого боргу. В цих умовах держава має можливість контролювати кредитну політику банку. Цей метод неодноразово застосовувався під час системних банківських криз.

Важливим чинником успішного розвитку ринку проблемних активів у США є безумовне право кредитора на відчуження заставленого майна у поєднанні з жорсткими часовими рамками правил щодо списання прострочених кредитів. Зокрема, американське законодавство дозволяє списувати проблемні кредити вже через шість місяців «прострочення». Відповідно, більшість кредиторів мотивована не на замороження токсичного активу на балансі, а на його списання або продаж [63, с. 79].

Питання проблемних кредитів у фактично всіх країнах світу намагались оптимізувати за допомогою реструктуризації проблемних боргів. У різних країнах використовують поєднання різних методів реструктуризації, однак найпоширенішими під час кризових явищ у банках світу виявилися все-таки викуп проблемних позичок, пролонґація термінів кредитування та зниження процентних ставок. Варто зазначити, що, крім реструктуризації боргів, найпоширенішим методом є й використання інформації з кредитних бюро, які діють при центробанках держав і створюються приватними структурами.

У разі погіршення платоспроможності банківських установ у світовій практиці досить поширеним є створення корпорацій з управління проблемними активами, основною метою яких є викуп проблемних активів у банків, діяльність яких виявилася неплатоспроможною. Такі корпорації були створені в США, Японії, Чехії, Швеції, Китаї, Малайзії. Хоча створення корпорацій з управління

проблемними активами є затратним та довготривалим – даний вид реструктуризації має низку позитивних сторін, а саме: надання доступу більшій кількості банків до державних банків, прозорість оцінки діючих активів, які залишилися у розпорядженні банку, відновлення співвідношення робочих та неробочих активів у банках, зменшення податкових відрахувань за рахунок списаних активів. Функціонування компаній з управління проблемними активами можливо не тільки за рахунок державних коштів, але й зі залученням приватних коштів. Банки продають пули проблемних активів приватно – державним фондам, які залучатимуть інвесторів.

Особливу увагу необхідно звернути на проблему недосконалого правового забезпечення захисту прав кредиторів, яка втілюється у відсутності в кредитора юридичних можливостей для ефективного та швидкого звернення стягнення та реалізації заставленого майна за безнадійним кредитом. З огляду на світовий досвід, стратегія роботи з проблемними активами в Україні повинна також виходити з таких ключових засад, як:

– створення нормативно-законодавчого підґрунтя для роботи з проблемними активами, в т.ч. з недіючими кредитами;

– законодавчо визначити ціну викупу недіючих кредитів та кредитів, які мають бути передані до компаній з управління активами чи інших спеціалізованих структур;

– передача недіючих кредитів централізованою системою управління є доцільною у період фінансових криз, саме тоді, коли проблема недіючих кредитів загострюється внаслідок погіршення платоспроможності позичальників або в умовах відсутності ефективного фондового ринку для реалізації застави за кредитом;

– копіювання Україною світового досвіду недоцільне з огляду на особливості політичного та економічного становища кожної країни.

Ефективним для банківської системи України може бути використання послуг спеціальних колекторних фірм, які займаються проблемними кредитами і є дуже поширеними за кордоном. Вони укладають угоди з банками і працюють із

недобросовісними клієнтами. Але в Україні це явище не надто поширене, оскільки такі послуги не дуже вигідні для банків (вартість послуг таких фірм складає 20–70% боргу).

Особливе значення в системі формування безпеки кредитної діяльності в банках належить підсистемі організаційно-управлінського забезпечення комерційних банків і НБУ в цій сфері. Безпека кредитної діяльності в банках має забезпечуватись на всіх її етапах. Варто зазначити, що у зарубіжних банківських установах значну увагу приділяють організації роботи з проблемними кредитами, створюючи спеціалізовані підрозділи – департаменти, відділи, ситуаційні центри. Підвищенню безпеки кредитної діяльності вітчизняних банківських установ сприятиме побудова оптимальної моделі Кредитно-експертного центру роботи з кредитними продуктами, що включає правильний підбір критеріїв для аналізу потенційного позичальника; визначення доцільності кредитування, виходячи з прогнозованих кредитних ризиків; дієву протидію шахрайським проявам на стадіях прийняття рішення про видачу кредиту, супроводження виданих грошових коштів; нейтралізацію фінансових ризиків і контроль фінансової безпеки кредитора впродовж строку погашення кредитної заборгованості; підвищення ефективності функціонування кредитних бюро.

Діяльність Кредитно-експертного центру має бути спрямована на своєчасне виявлення реальної або потенційної загрози кредитній діяльності банку, визначення внутрішніх і зовнішніх причин та умов, що сприяють нанесенню матеріального збитку банку, розробка та реалізація механізму оперативного реагування на загрози і негативні тенденції, які виникають стосовно банку внаслідок несвоєчасного повернення кредитів, створення сприятливих умов для реалізації банком кредитної діяльності.

До складу Кредитно-експертного центру, який в першу чергу створено з метою формування безпеки кредитної діяльності банку, доцільно включити:

– відділ з управління безпекою кредитних операцій банку;

– відділ із управління інформаційною безпекою банку, який вестиме Єдину інформаційну систему обліку проблемних позичальників;

– підрозділ з управління ризиками кредитного портфеля банку;

– відділ захисту технологій карткових рахунків;

– відділ конкурентної розвідки;

– відділ кримінальних розслідувань.

До повноважень Кредитно-експертного центру комерційного банку, які сприятимуть підвищенню безпеки кредитної діяльності, належать:

– визначення чинників і загроз кредитування та їх ретельний аналіз;

– побудова оптимальної моделі роботи з кредитними продуктами;

– використання та ведення Єдиної інформаційної системи обліку проблемних позичальників;

– визначення суми резервів під зменшення корисності (знецінення) кредитів, наданих клієнтам;

– оцінка кредитного ризику, що приймається комерційним банком на контрагента, з метою встановлення лімітів на основі багатофакторного аналізу із застосуванням системи рейтингування;

– вжиття конкретних попереджувальних і коригувальних заходів стратегічного і тактичного характеру.

Безпека кредитної діяльності зумовлюється численними чинниками, які позитивно чи негативно впливають на її рівень. Такі чинники, постійно мають мониторити працівники Кредитно-експертного центру, які займаються формуванням безпеки кредитної діяльності в комерційних банках.

В АТ «Укрексімбанк» відсутні описані вище методи управління проблемними активами. В Україні взагалі відсутні державні компанії або корпорації, які займаються викупом і управлінням проблемними активами. Спеціальний підрозділ, який би концентрував свої зусилля виключно на реструктуризації та продажу проблемних активів в АТ «Укрексімбанк» відсутній: питаннями реструктуризації та супроводження проблемних активів займаються підрозділи фронт-офісу. Існує спеціальний підрозділ, який займається стягненням заборгованості з проблемних позичальників, алй ого діяльність також не є ефективною. Оскільки АТ «Укрексімбанк» є державною установою – стягнення

заборгованості відбувається виключно через державні органи (суди, Державна виконавча служба та інші), які в свою чергу часто незацікавлені в швидкому прийнятті ефективних рішень та продажу заставного майна по максимальним цінам. Послугами колекторських фірм державний банк не користується.

Отже, розглянувши зарубіжний досвід безпеки кредитної діяльності банків та адаптувавши його до українських умов – можна дійти висновку, що банківській системі України необхідно:

– вдосконалення законодавства щодо врегулювання захисту прав кредиторів і позичальників шляхом поліпшення механізмів реструктуризації боргу;

– вдосконалення інституційних засад діяльності банків щодо гарантування безпеки кредитної діяльності банків, зокрема впровадження в організаційній структурі банку Кредитно-експертного центру;

– створення картотеки сумлінних позичальників, що дасть змогу уникнути ймовірності отримання кредитів у різних банках за низької платоспроможності платника чи свідомого зловживання;

– усунення інституційної фрагментарності ринку проблемної заборгованості шляхом розширення участі в ньому держави, банків, факторингових і колекторських компаній, кредитних бюро та приватних осіб;

– максимально повне використання всіх методів і засобів для проведення реструктуризації кредитної заборгованості за стандартною процедурою.

Порівнявши зарубіжний досвід безпеки кредитної діяльності банків з досвідом АТ «Укрексмібанк» можна дійти висновку, що державний банк має ще гіршу організацію безпеки кредитної діяльності, ніж банки з приватним капіталом в Україні, оскільки через жорсткий контроль зовнішніх державних органів, не має можливості користуватись послугами колекторських фірм, або реалізовувати заставу власними силами за максимальною ціною. Через що, окрім описаних вище заходів, державним банкам в Україні, і АТ «Укрексімбанк» зокрема, необхідно надати такі ж можливості по роботі з проблемними активами, як і банкам з приватним капіталом.

3.2. Розробка банківських стратегій використання кредитних інструментів фінансування реальної економіки

Фінансування реального сектору економіки охоплює всі заходи, спрямовані на покриття потреб суб’єктів господарювання різних форм власності в капіталі, які включають мобілізацію фінансових ресурсів (грошових коштів, їх еквівалентів та майнових активів), їх повернення, а також відносини між підприємством та капіталодавцями, які з цього випливають (платіжні відносини, контроль та забезпечення) [65, с. 58].

На сучасному етапі економічного розвитку світу найважливішу роль у фінансуванні реального сектору економіки відіграє такий інструмент, як банківський кредит. Від того, наскільки банківська система здатна забезпечувати потреби суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами, і залежать перспективи подальшого зростання реальної економіки, а ще – зростання прибутків банку у вигляді процентів за кредит. Водночас, як свідчить аналіз проведений в підрозділі 1.3 магістерської роботи, в Україні банківське кредитування, яке є основним кредитний інструмент фінансування реального сектору економіки, виявилося не повною мірою спроможним посилювати позитивні економічні процеси.

У сучасних умовах економічного розвитку динамічність та складність кон'юнктури ринку, посилення конкурентної боротьби, непередбачувані зміни законодавства, вимагають від банків розробки стратегічних і виважених підходів до управління кредитним процесом.

У банківському менеджменті існують різні точки зору щодо стратегічного планування й управління фінансуванням реального сектору економіки в умовах швидко змінюваного зовнішнього економічного середовища. Оскільки часовий горизонт щодо одержання достовірних прогнозних даних обмежений, то банки зазвичай нехтують цим видом планування й управління. Водночас, саме реалізація науково обґрунтованих комплексних кредитних стратегій дозволить банкам протистояти впливу будьяких негативних факторів, що найчастіше

стохастично виникають. Прийняття будь-якого тактичного рішення в банківській діяльності без опори на систему стратегічних установок робить його у практичному відношенні непослідовним, а найчастіше й необґрунтованим [66, с. 441-450].

Тому, окрім розробки загальної стратегії розвитку, банк має реалізовувати стратегії ефективного зростання за окремими напрямами своєї діяльності. Оскільки, як уже зазначалося, одним із ключових напрямів діяльності, який приносить банку найбільший прибуток, є кредитування, вкрай важливого значення набуває процес формування ефективної кредитної стратегії банку, яка б окреслювала основні цілі і напрями впровадження кредитних інструментів на перспективу щодо фінансування реального сектору економіки [67, с. 20-25].

Водночас сьогодні банки не приділяють достатньо уваги формуванню кредитних стратегій, виходячи з поточних і перспективних завдань щодо фінансування економіки. Наявність у банку конкурентоспроможної стратегії використання кредитних інструментів сприяє підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень щодо надання кредитів у реальний сектор економіки, дає змогу не лише зменшити загальний кредитний ризик портфеля боргових зобов'язань та збільшити його прибутковість, але й підтримати фінансову стабільність, надійність та ділову репутацію банку.

Варто зазначити, що у спеціальній економічній літературі відсутнє чітке визначення поняття «стратегії використання кредитних інструментів», тоді як широко описане поняття «кредитна стратегія». Зокрема, В.І. Карбівничий характеризує кредитну стратегію, як стратегічне управління кредитними операціями являє собою діяльність щодо розробки кредитних стратегій банківської установи, формування цілей та завдань, вибору методів їх досягнення. В основі стратегічного управління лежить аналіз факторів, які впливають на кредитні операції, стратегічне планування, механізми ув'язування стратегічних і тактичних рішень, контроль за реалізацією стратегії та можливість своєчасного її коригування [68, с 58-64]. Згідно з визначенням С. В. Андрос кредитна стратегія є комплексом заходів банку щодо підвищення прибутковості кредитних установ і

зниження кредитного ризику [66, с. 441-450].

Поняття «кредитна стратегія» та «стратегія використання кредитних інструментів банківської установи» не є тотожними, оскільки перше поняття є ширшим та охоплює визначений напрям банківської діяльності, а друге – є складовою кредитної стратегії банку у сфері фінансування реального сектору економіки, важелем, через який реалізується безпосередньо сама кредитна стратегія.

На основі узагальнення існуючих підходів до визначення поняття стратегії використання кредитних інструментів для фінансування реального сектору економіки – можна його визначити, як якісно визначений довгостроковий напрям розвитку банківських кредитних інструментів підприємств реального сектору економіки, який сформований з урахуванням основних цілей, пріоритетів та конкурентних переваг банку, та дозволяє банківській установі конкурувати на ринку кредитних інструментів з метою забезпечення збалансованості показників ризикованості, прибутковості та ліквідності[69, с. 133].

Стратегія використання кредитних інструментів обґрунтовується банком під час формування кредитної політики, яка визначає завдання і пріоритети кредитної діяльності банку, засоби і методи їх реалізації, а також принципи і порядок організації кредитного процесу. Вона створює основу організації кредитної роботи банку відповідно до загальної стратегії його діяльності, виступаючи необхідною умовою розробки системи документів, що регламентують процес кредитування [70, с. 12]. Розробка кредитної політики особливо важлива в умовах адаптування банків до складних і постійно змінних умов ринкового реформування економіки [66, с. 441-450].

Основним критерієм для визначення якості кредитної стратегії використання кредитних інструментів є якість управління кредитним ризиком. В ринкових умовах конкуренції ефективне управління кредитним ризиком банківської установи набуває першочергового значення. Прийняття управлінських рішень у сфері фінансування банками підприємств реального сектору з урахуванням заходів з мінімізації кредитних ризиків має передбачати

кредитна стратегія та кредитна політика, що безумовно сприяє поліпшенню їхньої ліквідності, стабільності та рентабельності.

Узагальнення наукових і практичних підходів до формування стратегії використання кредитних інструментів банку [71, С. 6] дає підстави стверджувати, що ефективна кредитна стратегія банку щодо фінансування реального сектору економіки має відповідати вимогам, які наведено на рис. 3.1.

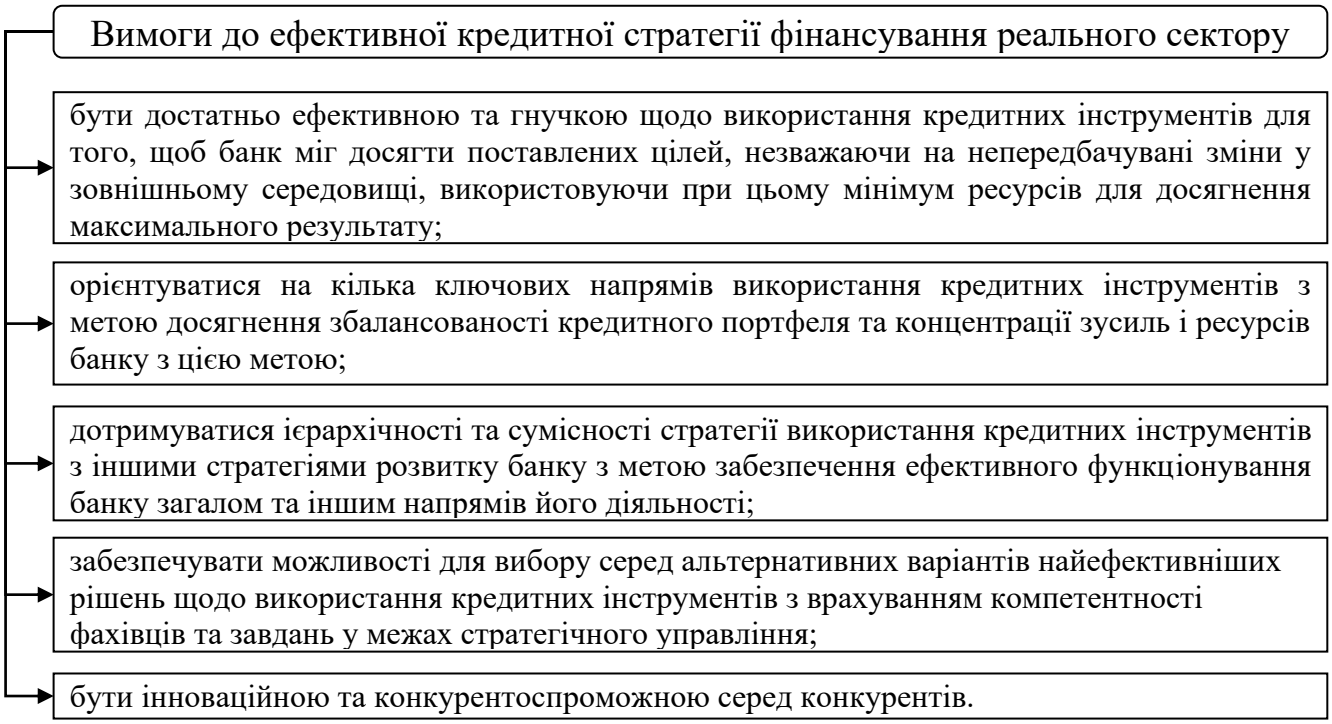

Рис. 3.1. Вимоги до ефективної кредитної стратегії фінансування реального сектору економіки

*Побудовано автором на основі комплексного аналізу літературних джерел

Основним етапом стратегічного управління кредитною діяльністю банківської установи є розробка стратегії управління кредитними операціями, яка виявляється, з одного боку, в організаційно-адміністративному управлінні діяльністю банківської установи, а, з іншого – у виборі варіантів стратегії. Стратегічне управління кредитними операціями являє собою діяльність щодо розробки кредитних стратегій банківської установи, формування цілей та завдань, вибору методів їх досягнення [72, с. 6].

Інструменти стратегічного управління кредитними операціями банків:

– місію банку у сфері кредитних операцій;

– концепції розвитку банку, цілі та завдання;

– стратегічне планування;

– кредитну стратегію;

– кредитну політику [69, с. 135].

Основним елементом кредитної політики в контексті стратегії є розробка її цілей. Система основних цілей кредитної політики банку щодо фінансування реального сектору економіки через використання кредитних інструментів повинна включати:

– забезпечення максимального рівня дохідності кредитних інструментів;

– підтримання оптимального співвідношення між кредитами, депозитами та іншими зобов'язаннями і власним капіталом банку;

– забезпечення фінансової стійкості комерційного банку у процесі використання кредитних інструментів;

– забезпечення зваженого та оптимального використання кредитних інструментів на розвиток реального сектору економіки;

– досягнення оптимального балансу між зростанням обсягу кредитного портфеля і поліпшенням його якості;

– розширення клієнтської бази шляхом надання кредитних послуг високої якості;

– збереження високого рівня довіри суб’єктів господарювання до комерційного банку шляхом своєчасного та повного виконання своїх зобов'язань перед вкладниками та акціонерами.

Формування цілей здійснюється на довгострокову перспективу розвитку і на поточний період. Враховуючи економічну та політичну нестабільність в країні, вітчизняні банки переважно визначають кредитну політику та її цілі на поточний рік, рідше на більш тривалий період.

Реалізація стратегії і тактики кредитної політики в банках України здійснюється через формування цільових програм кредитування реального сектору економіки. Розробка таких цільових програм та проектів їх втілення має базуватися на таких принципах:

– цільова пріоритетність

– наявність системи ієрархії пріоритетів для різних завдань і програм, виходячи із стратегії розвитку банку та цільова орієнтація проектів на забезпечення кінцевих результатів;

– системність та комплексність

– розробка комплексу заходів та системи пов'язаних між собою елементів, що забезпечують реалізацію цілей програм та проектів щодо фінансування реального сектора економіки з врахуванням концепції розвитку банку загалом;

– забезпеченість та своєчасність

– досягнення необхідного кінцевого результату у встановлений програмою термін та забезпеченість усіх заходів необхідними для її реалізації ресурсами (фінансовими, інформаційними, матеріальними, трудовими тощо);

– економічність та ефективність;

– реалізація цільових програм має забезпечуватися з мінімальними витратами та досягненням максимальних кінцевих фінансових результатів.

Цільові програми (проекти) кредитування підприємств реального сектору економіки, які використовуються банками України наведено на рис. 3.2.

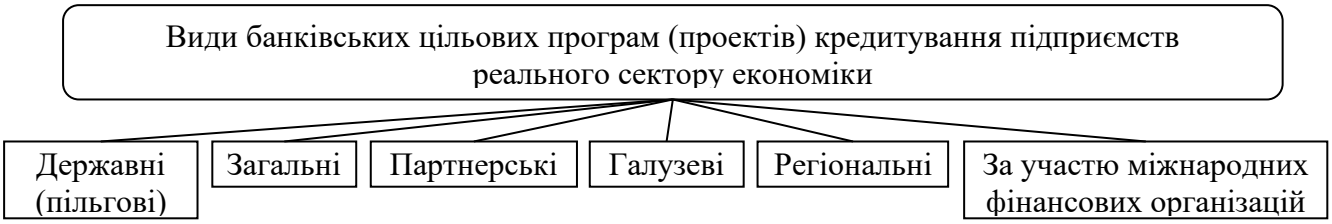

Рис. 3.2. Види цільових програм кредитування реального сектору економіки
*Побудовано автором.

В основу розробки стратегії використання кредитних інструментів для фінансування реальної економіки банку має бути покладена цільова функція, яка може зводитися до максимізації власної частки в диверсифікованих сегментах інвестиційного ринку з одночасним збільшенням прибутковості інвестицій.

Стратегія використання кредитних інструментів для фінансування реальної економіки повинна вирішувати такі завдання:

– визначення асортименту банківських послуг;

– визначення структури потенційних споживачів послуг та сегменту ринку, який планується охопити;

– опрацювання форм реалізації кредитних інструментів інвестиційного характеру;

– створення умов для забезпечення ефективного просування інвестиційних кредитних інструментів на ринок;

– прогноз економічного ефекту та розрахунок можливих ризиків (з опрацюванням системи заходів щодо їх усунення або ж мінімізації) при різних варіантах просування інвестиційного кредитного інструменту на ринок.

Для реалізації зазначених завдань необхідно розробити локальні (часткові) стратегії, зокрема: розвитку ринку (розширення ринку збуту кредитного інструменту за рахунок створення нового ринку або ринкових сегментів), розробки нового кредитного інструменту (створення принципово нових або ж модифікація наявних продуктів та їх реалізація на існуючих ринках і ринкових сегментах), диверсифікації (виведення на новий ринок нового кредитного інструменту). В інтегрованому вигляді реалізація зазначених стратегій зводиться до конкурентної стратегії, яка в умовах загострення конкуренції на інвестиційному ринку спрямована на завоювання банками міцної позиції в конкурентному середовищі, забезпечення можливої стратегічної переваги.

Розробка ефективної стратегії використання кредитних інструментів банку для фінансування реального сектору економіки, в умовах фінансово-економічної нестабільності, повинна здійснюватися у відповідності до чітко визначених стратегічних орієнтирів розвитку кредитної діяльності банків. Раціональна та ефективна кредитна стратегія використання кредитних інструментів банку для фінансування реального сектору економіки повинна виражати намір банку щодо здійснення фінансування за певними галузями економіки. Вона має бути спрямована на довгострокову перспективу і тому має враховувати можливі циклічні коливання економічної кон'юнктури і пов'язані з ними зміни якості портфеля.

З точки зору управління ризиками кредитних інструментів, стратегічний портфельний аналіз розглядається як інструмент, за допомогою якого керівництво банківської установи може виявляти та оцінювати перспективи застосування кредитних інструментів для фінансування розвитку підприємств певного виду діяльності в реальному секторі економіки [73, с. 54].

У банківській системі України позичальники мають порівняно низький рівень кредитного ризику. Найбільш ризикованими, з точки зору використання кредитних інструментів, є сільськогосподарські підприємства. Значна частка підприємств цього виду діяльності у кредитному портфелі банку характеризується значним рівнем ризику. Фінансування підприємств цього виду діяльності вимагає застосування стратегії інтенсивного використання кредитних інструментів з ґрунтовним аналізом кредитоспроможності потенційного позичальника. Додатковою вимогою також може бути наявність високоліквідного забезпечення.

Співвимірними за рівнями ризику та нарощення обсягів використання кредитних інструментів для їх фінансування є підприємства таких видів діяльності: будівництво, торгівля та переробна промисловість. У разі суттєвої частки їх наявності у кредитному портфелі банку, кредитний ризик буде зростати, проте він частково компенсуватиметься зростанням обсягів кредитних інструментів та дохідністю від їх використання.

Найменше перспектив щодо фінансування за рахунок кредитних інструментів банків мають підприємства сфери освіти. Нарощення обсягів кредитних інструментів для даного виду діяльності не призведе до зростання ризику кредитного портфеля банку. Але і дохідність при цьому буде мінімальною. До зростання якості портфеля кредитних інструментів, за рахунок яких фінансується реальний сектор економіки, призводять кредити таким видам економічної діяльності, як добувна промисловість, виробництво та інформаційні технології. Характеристики видів стратегій використання кредитних інструментів, що сформовані на основі розміщення (позиціювання) видів діяльності залежно від їх ризикованості, подані у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Характеристика видів банківських стратегій використання кредитних інструментів залежно від ризикованості видів діяльності позичальників реальної економіки

Вид стратегії	Рекомендації щодо використання кредитних інструментів
Поміркована стратегія використання кредитних інструментів	Обсяги використання кредитних інструментів для окремих видів діяльності реального сектору економіки залишається на існуючому рівні
Стратегія обмеженого зростання використання кредитних інструментів	Активне використання кредитних інструментів для фінансування за тими видами економічної діяльності, що належать до сектору матриці поміркованої стратегії використання кредитних інструментів. Така активізація відбувається швидкими темпами шляхом запровадження нових кредитних продуктів з врахуванням особливостей та рівня ризику суб'єктів господарювання, відповідного виду діяльності.
Помірковано-активна стратегія використання кредитних інструментів	Прискорена активізація використання кредитних інструментів для фінансування за тими видами економічної діяльності, що належать до секторів поміркованої стратегії використання кредитних інструментів та стратегії обмеженого зростання. Цей процес відбувається шляхом динамічного запровадження нових кредитних продуктів з врахуванням потреб, особливостей та рівня ризику суб'єктів господарювання реального сектору економіки.
Стратегія інтенсивного використання кредитних інструментів	Ті види економічної діяльності, які належать до сектору матриці стратегії інтенсивного використання кредитних інструментів для фінансування реального сектору економіки, фінансуються випереджаючими темпами. Кредитні інструменти для фінансування суб'єктів господарювання даного поля реалізуються для максимального отримання доходів в короткостроковий термін і характеризуються високим рівнем ризику.

*Складено автором на основі [69]

Отже, вибір банком відповідного виду стратегії використання кредитних інструментів буде визначати напрями та видову (галузеву) структуру його кредитного портфеля, а також впливати на його якість, оскільки кредитні вкладення в різні види діяльності генерують різний рівень кредитного ризику. Таким чином, перспективними напрямами удосконалення управління кредитними

ризиками в умовах подолання наслідків фінансової кризи є оптимізація структури портфеля кредитних інструментів, залежно від виду діяльності позичальника, з метою мінімізації сукупного кредитного ризику шляхом впровадження відповідної банківської стратегії використання кредитних інструментів для фінансування реального сектору економіки.

АТ «Укрексімбанк» не є виключенням серед інших банків та не має довгострокової кредитної стратегії, достатньо часто змінює приорітети, що викликане прямою залежністю банківської установи від влади країни, яка в Україні достатньо часто змінюється та змінює приорітетні напрямки роботи в банківському секторі.

Для АТ «Укрексімбанк» розробка і впровадження стратегії використання кредитних інструментів банку для фінансування реального сектору економіки дозволило б отримати бажаний результат – максимізацій доходів від кредитної діяльності та зменшення проблемних активів через злагодженість та цілеспрямованість роботи всіх підрозділів, задіяних в кредитній діяльності, в одному спільному напрямку для досягнення поставлених цілей. Також це дозволило б створити оптимальну маркетингову стратегію з метою залучення нових позичальників.

Щоб змінити ситуацію на ринку кредитування, необхідним є проведення таких реформ, які б дозволили банкам активізувати кредитну діяльність, а підприємствам підвищити рівень кредитоспроможності. Кредитні інструменти мають створювати сприятливі умови для розвитку всіх сфер і галузей національної економіки.

Висновки до розділу 3

У сучасних умовах економічного розвитку динамічність та складність кон'юнктури ринку, посилення конкурентної боротьби, непередбачувані зміни законодавства, вимагають від банків розробки стратегічних і виважених підходів до управління кредитним процесом.

Аналіз зарубіжного досвіду організації банківського кредитування показав,

що в основному використовуються наступні заходи щодо реструктуризації банківських кредитів: викуп проблемних кредитів, зниження процентних ставок за кредитами, пролонгація строків кредитування, списання заборгованості, конвертація валютних кредитів. На основі вивченого досвіду Великої Британії, де діють два незалежні від кредиторів кредитних бюро, Фінляндії та Бельгії, в яких кредитні бюро керуються або ліцензуються урядовими агентствами та німецького Товариства захисту у справах загального забезпечення кредитів, на нашу думку, оптимальним є створення в Україні системи спеціалізованих кредитних бюро, в яких кредитор зможе отримати повну інформацію про стан платоспроможності позичальника, порушення з його боку платіжної дисципліни і на її підставі оцінити ступінь ризику майбутньої угоди.

Підвищенню безпеки кредитної діяльності банківських установ України і АТ «Укрексімбанк» зокрема, сприятиме побудова оптимальної моделі Кредитно-експертного центру, який працюватиме з кредитними продуктами, що включатиме правильний підбір критеріїв для аналізу потенційного позичальника, визначення доцільності кредитування, протидію шахрайству на стадіях прийняття рішення про видачу кредиту, нейтралізацію фінансових ризиків і контроль фінансової безпеки кредитора, підвищення ефективності функціонування кредитних бюро.

На сучаній стадії розвитку банківської системи України банками не приділяється достатньо уваги формуванню кредитних стратегій, виходячи з поточних і перспективних завдань, що стоять перед ними. Відсутність у банківських установ кредитної стратегії та кредитної політики або формальна їх наявність знижує ефективність управління та планування кредитної діяльності та підвищує ризики банківського кредитування в довгостроковій перспективі.

Оскільки одним із ключових напрямів діяльності банків є використання кредитних інструментів для фінансування розвитку реального сектору економіки, тому вкрай важливого значення набуває процес формування ефективної кредитної банківської стратегії, яка б окреслювала основні цілі і напрями діяльності банку на перспективу щодо фінансування реального сектору економіки за допомогою

саме кредитних інструментів.

Формування обґрунтованої конкурентоспроможної кредитної стратегії АТ «Укрексімбанк» сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень щодо фінансування реального сектору економіки з допомогою кредитних інструментів, дасть змогу не лише зменшити загальний кредитний ризик портфеля боргових зобов'язань та збільшити його прибутковість, але й підтримати фінансову стабільність, надійність та ділову репутацію банку на кредитному ринку. Кредитну стратегію банку слід розглядати як якісно визначений довгостроковий напрям розвитку банківського кредитування підприємств реального сектору економіки, який сформований з урахуванням основних цілей, пріоритетів та конкурентних переваг банку та дозволяє конкурувати йому на ринку кредитних інструментів з метою забезпечення збалансованості показників ризиковості, прибутковості та ліквідності.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено, узагальнено та поглиблено теоретичні, методичні та практичні засади організації системи банківського кредитування в Україні, надано оцінку організації кредитування АТ «Укрексмібанк» та розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності кредитування, сформовано висновки та пропозиції, що відображають розв’язання основних завдань магістерської роботи відповідно до поставленої мети.

1. Узагальнено теоретичні положення банківського кредитування. Визначено, що кредит – це зобов'язання банківської установи надати певну суму грошей у тимчасове користування позичальнику на умовах поверненості, строковості, платності, цільового використання коштів і забезпеченості. Кредит є найризикованішою банківською операцією, яка приносить банку відповідний дохід. Підтверджено, що на сучасному етапі розвитку економіки України від здатності банківської системи задовольняти потреби суб’єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами значною мірою залежить перспектива подальшого зростання економіки країни.

2. Обґрунтовано, що банківські кредити можуть надаватись у різних формах і видах, які задовольняють широке коло позичальників. Враховуючі інтереси і потреби позичальників, банками можуть застосовуватись різні методи кредитування, які визначають вид позичкового рахунку, порядок видачі і погашення, засоби регулювання заборгованості. Найбільш поширеними в Україні є такі методи кредитування, як кредитна лінія (відновлювальна, не відновлювальна, траншева), кредит, овердрафт.

3. Досліджено інституційну структуру кредитування, яка забезпечує взаємозв'язок та взаємодію кредитних інститутів, виступає основою для забезпечення належних умов кредитування суб’єктів економіки. Процес кредитування регламентується загальнодержавною законодавчо-правовою базою та внутрішньобанківськими документами, які розроблюються кожним банком індивідуально, залежно від його цілей та напрямків діяльності.

4. Надано оцінку сучасному стану банківського кредитування в Україні. Встановлено, що сучасне банківське кредитування перебуває під впливом процесів фінансової глобалізації та супроводжується високими ризиками й асиметрією інформації, яка характеризується відсутністю повноти і достовірності необхідної для оцінки кредитоспроможності позичальників інформації, недосконалістю фінансово-кредитних інструментів. Встановлено, що у 2021 р. в банківській системі України фінансово-економічна ситуація покращилась, порівняно з 2014-2020рр., коли у банківському секторі України панувала. В 2021 р. банки почали поступово і обережно відновлювати активне кредитування і вперше за останні роки отримувати прибуток.

5. Надано фінансово-економічну характеристику АТ «Укрексімбанк», як об'єкта дослідження. Встановлено, що АТ «Укрексімбанк» є універсальною державною банківською установою з багаторічним досвідом, головною метою якої є сприяння розвитку та підтримка експортно-імпортних відносин та програм співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Банком дотримуються всі обов'язкові нормативи НБУ в межах нормативного значення. Загалом фінансовий стан банку оцінений як задовільний: протягом 2021 року обсяг активів банку зменшився на 5,2% через зменшення обсягу інвестиційних цінних паперів у портфелі банку на 18%, яке в свою чергу відбулось через погашення ОВДП, а також переоцінку, проведену відповідно до стандарту МСФЗ 9. Власний капітал банку в 2021 році також зменшився на 39,9% через збільшення резерву переоцінки активів, а також відображення збитків через визнання первісно-знецінених кредитів. Прибуток банку за 2021 рік склав 852 300 тис.грн. та здебільшого був сформований за рахунок розформування резервів під зменшення корисності за кредитами, при цьому дохідність від основної діяльності погіршилась.

6. Проаналізовано стан кредитного портфеля АТ «Укрексімбанк». У 2021 р., як і в усьому банківському секторі України, в АТ «Укрексімбанк» відбулось пожвавлення кредитування: структура активів покращилась з позиції доходності, але в той же час підвищилась ризикованість. Кредити надані клієнтам,

які найбільш дохідними і ризикованими активами, посіли найбільшу частку в структурі активів банку (станом на 01.01.2022 – 45%), яка протягом 2021р. збільшилась на 5%, що є свідченням виходу банку із кризи. При цьому в структурі кредитного портфелю збільшилась найбільш ризикована форма – комерційний кредит.

Кредитний портфель банківської установи є достатньо диверсифікованим та максимально захищенім при кризі певної галузі економіки. Найбільше банком надано кредитів у так галузі, як видобувна, хімічна, сільське господарство, торгівля.

Структура кредитного портфелю протягом 2021 року також покращилась з позиції якості: покращилась якість обслуговування кредитів позичальниками та зменшилась частка кредитно-знецінених активів на 6,1%. Але частка кредитно-знецінених активів в портфелі банку лишається надто високою і складає 56,8% від загального обсягу портфелю. При цьому більша частина кредитно-знецінених активів є бланковими.

7. Розглянуто нормативні документи АТ «Укрексімбанк», що регламентують процес кредитування. Банком розроблено та впроваджено нормативні документи щодо кредитування: Політика управління ризиками, Кредитна політика, Положення про управління кредитним ризиком, Положення про кредитування та інші. Всі документи розроблено в межах діючого законодавства України та виходячи із виважених підходів, інтересів підтримання достатнього рівня фінансової стійкості банку, керованості ризиками та необхідності забезпечення стабільного розвитку банку в довгостроковій перспективі. Банк дотримується багаторівневої системи розподілу повноважень щодо прийняття рішень про кредиутвання залежно від ризику кредитних операцій. Рішення щодо кредитування базується на комплексній оцінці фінансових показників клієнта, дохідності та ефективності кожного клієнта, визначенні важливості, пріоритетності та перспективності розвитку відносин з клієнтами банку. З метою виявлення та ідентифікації ризику настання

неплатоспроможності клієнта – установою постійно здійснюється моніторинг позичальників, поручителів, заставодавців та кредитних операцій.

8. Розглянуто діючі кредитні пропозиції АТ «Укрексмібанк». Банк пропонує клієнтам широкий ряд кредитних продуктів, які враховують специфіку ведення бізнесу у кожній галузі економіки. До конкурентних переваг банку належить наявність програм кредитування за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, державних пільгових і партнерських програм.

9. Проаналізовано зарубіжний досвід організації безпеки банківського кредитування. Адаптувавши зарубіжний досвід до умов української банківської системи зроблено висновок, що оптимальною умовою для покращення безпеки кредитування в Україні є створення системи спеціалізованих кредитних бюро, в яких местиметься повна інформацію про стан платоспроможності позичальників, порушення ними умов кредитних договорів.

Окрім кредитних бюро, підвищенню безпеки кредитної діяльності банківських установ, побудова оптимальної моделі та створення Кредитно-експертного центру, функції якого включатимуть правильний підбір критеріїв для аналізу потенційного позичальника, визначення доцільності кредитування, протидію шахрайству на стадіях прийняття рішення про видачу кредиту, нейтралізацію фінансових ризиків і контроль фінансової безпеки кредитора, підвищення ефективності функціонування кредитних бюро.

10. Детально розглянуто проблему зневажання банками формуванням ефективних і реальних кредитних стратегій, виходячи з поточних і перспективних завдань. Відсутність у банків кредитної стратегії та кредитної політики або формальна їх наявність знижує ефективність управління та планування кредитної діяльності та підвищує ризики банківського кредитування в довгостроковій перспективі.

11. Банкам запропоновано формування ефективної кредитної банківської стратегії, яка б окреслювала основні цілі і напрями діяльності банку на перспективу щодо фінансування реального сектору економіки за допомогою кредитних інструментів. Виважена конкурентоспроможна кредитна стратегія

банку сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень щодо фінансування реального сектору, дасть змогу зменшити загальний ризик кредитного портфеля та збільшити його прибутковість, підтримати фінансову стабільність, надійність та ділову репутацію банку на кредитному ринку. Кредитну стратегію банку слід розглядати як якісно визначений довгостроковий напрям розвитку банківського кредитування підприємств реального сектору економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Владичин У. В. Банківське кредитування : навчальний посібник / У. В. Владичин, С. К. Реверчук; за ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. – К.: Атіка, 2008. – 648 с.

2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14.

3. Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

4. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Положення, затв. Постановою правління Національного банку України від 30.06.2019 № 351 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16.

5. Дзюблюк О. В. Банківські операції: підручник. / О. В. Дзюблюк, Н. Д. Галапуп, Я. І. Чайковський, І. С. Кравчук, та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 696 с.

6. Рябініна Л.М. Банківські операції: навчальний посібник. / Л. М. Рябініна, Н. Ю. Няньчук, Л. І. Ухлічева; за ред. Л. М. Рябініної – Одеса: ОДЕУ, 2011. – 536 с.

7. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексєєнко, І. М. Парасій-Варгуленко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.

8. Бандурка О. М. Гроші та кредит: підручник. / О. М. Бандурка, В. В. Глущенко, А. С. Глущенко. – Львів: Магнолія, 2006. – 368 с.

9. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник / С.В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій; за ред. С. В. Мочерного – Львів: Світ, 2006 – т. 2 – 568 с.

10. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Рущишин, Т. Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 564 с.

11. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств: навчальний посібник / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко – 3-тє вид. – К.: Знання, 2009. – 299 с.

12. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит.: навчально-методичний посібник / М. М. Александрова, С. О. Маслова – 2-ге вид. – К.: ЦУЛ, 2002. – 336 с.

13. Даниленко В. И. Общая теория права / Ж. Л. Бержель, В. И. Даниленко. – Москва: Изд. дом Nota Bene, 2000. – 516 с.

14. Малахов В. А. Етика і політика : проблеми взаємозв'язку / В. А. Малахов, А. М. Єрмоленко, О. О. Кисельова. – К.: Стилос, 2019. – 215 с.

15. Коць Т. Інститут – інституція [Електронний ресурс] / Т. Коць. – Режим доступу до ресурсу: http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine60-33.pdf.

16. Гайдай Т. В. Институция как инструмент институционального экономического анализа [Електронний ресурс] / Т. В. Гайдай. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ief.org.ua/IEF_rus/ET/Gayday206.pdf.

17. Попов В. Інституціональна складова трансформаційних процесів в економіці / В. Попов, О. Прутська // Вісник київського національного торговельно-економічного університету. – К., КНТЕУ, 2013. – №1. – С.13–18.

18. Кули Ч. Х. Человеческая природа и социальный порядок / Ч. Х. Кули. – Момква : Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2013. – 41 с.

19. Вольчик В. В. Інституційна структура економіки / В.В. Вольник // Наукові праці Донецького нац. тех. у-ту. Серія: економічна. – Донецьк, ДонТУ, 2009. – Вип. 37-1. – с. 35–41.

20. Иншаков О. В. Экономические институты и институции: к вопросу о типологии и классификации / О. В. Иншаков // Социологические исследования. – Москва, 2013. – № 9. – с. 44–48.

21. Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка**:** підручник / А.А. Чухно, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко; за ред. акад. НАН України А.А. Чухна. – К.: Знання, 2010. – 687 с.

22. Миськів Г. В. Функціонування та розвиток кредитного ринку України: дис. докт. ек. наук: 08.00.08 / Г. В. Миськів – К., 2019. – 539 с.

23. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

24. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14.

25. Про заставу : Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12.

26. Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 № 898-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15.

27. Про іпотечні облігації : Закон України від 22.12.2005 № 3273-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3273-15.

28. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати : Закон України від 19.06.2003 № 979-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-15.

29. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : Закон України від 18.11.2003 № 1255-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15.

30. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр.

31. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2019 № 1734-VIII (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. –

Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19.

32. Про фінансову реструктуризацію : Закон України від 14.06.2019 № 1414-VIII (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19.

33. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Інструкція, затв. Постановою правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01.

34. Про Кредитний реєстр Національного банку України : Положення, затв. Постановою правління Національного банку України від 04.05.2021 № 50 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-18.

35. Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит : затв. Постановою правління Національного банку України від 08.06.2020 № 49 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0049500-17.

36. Щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Методичні рекомендації, затв. Постановою правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04.

37. Бондарук Т.Г., Лукашук М.В. Основні тенденції та перспективи банківського кредитування на сучасному етапі розвитку економіки України / М.В. Лукашук, Т.Г. Бондарук // Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції – К.: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2021. – с. 148-152.

38. Лукашук М.В. Основні тенденції та перспективи банківського інвестиційного кредитування на сучасному етапі розвитку економіки України /

М.В. Лукашук, Т.Г. Бондарук // Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України : матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. – К.: Алетра, 2021. – с. 83-86.

39. Кужелєв М. Інноваційні методи кредитування корпоративного сектору економіки в умовах динамічного зовнішнього середовища / М. Кужелєв // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках черноморского экономического сотрудничества. – 2012. – № 8. – с. 231–235.

40. Рогожнікова Н.В. Основні тенденції банківського кредитування в сучаних умовах фінансово-економічної кризи / Н. В. Рогожнікова // Фінансовий простір – Черкаси: ЧНІ УБС, 2015 – №3 (19). – с.72-77.

41. Сергєєва О.С., Тищенко М.О. Проблеми кредитної діяльності банківської системи України / О.С. Сергєєва, М.О. Тищенко // Східна Європа: економіка, бізнес та управління – Дніпро: ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» , 2020. – №3 (08). – с. 317 – 321.

42. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2012–2022 рр. [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3

43. Власюк О. С. Банківська криза в Україні: втрати, помилки та пріоритети посткризового відновлення / О.С. Власюк // Стратегічні пріоритети. – смт.Макарів: ТОВ «Книжково-журнальна друкарня «СОФІЯ» , 2020. – № 2 (43). – С. 45–61.

44. Звіт керівництва (звіт про управління) із річною окремою фінансовою звітністю за рік АТ «Укрексмібанк» , що закінчився 31 грудня 2021 року, зі звітом незалежного аудитора [Електронний ресурс] / АТ «Укрексімбанк». – Режим доступу до ресурсу: https://www.eximb.com/ua/bank/financial-information/financial-report/financial-report-2021.html.

45. Звіт керівництва (звіт про управління) із річною окремою фінансовою звітністю за рік АТ «Укрексімбанк» , що закінчився 31 грудня 2020 року, зі звітом

незалежного аудитора [Електронний ресурс] / АТ «Укрексімбанк». – Режим доступу до ресурсу: https://www.eximb.com/ua/bank/financial-information/financial-report/financial-report-2020.html.

46. Звіт керівництва (звіт про управління) із річною окремою фінансовою звітністю за рік АТ «Укрексімбанк» , що закінчився 31 грудня 2019 року, зі звітом незалежного аудитора [Електронний ресурс] / АТ «Укрексімбанк». – Режим доступу до ресурсу: https://www.eximb.com/ua/bank/financial-information/financial-report/financial-report-2019.html.

47. Лукашук М.В. Основні тенденції та перспективи банківського кредитування сільського господарства на сучасному етапі розвитку економіки України / М.В. Лукашук, Т.Г. Бондарук // Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції – К.: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2022. – с. 66-70.

48. Кредитна політика Акціонерного товариства «Державний експортно-імпортний банк України» : Положення, затв. Рішенням Правління АТ «Укрексімбанк» від 18.12.2013 № 80 (зі змінами і доповненнями) / АТ «Укрексімбанк».

49. Про кредитування АТ «Укрексімбанк» : Положення, затв. Рішенням Правління АТ «Укрексімбанк» від 28.09.2004 № 31 (зі змінами і доповненнями) / АТ «Укрексімбанк».

50. Уніфіковані процедури розгляду та супроводження кредитних проектів корпоративних клієнтів АТ «Укрексімбанк» : Положення, затв. Рішенням Правління АТ «Укрексімбанк» від 26.12.2000 № 20 (зі змінами і доповненнями) / АТ «Укрексімбанк».

51. Гарантійна Угода (Проект доступу до довготермінового фінансування) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку. Угода про позику (проект «Доступ до довготермінового фінансування») між Публічним акціонерним товариством «Державний експортно-імпортний банк України» та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 26 червня 2020 року. Позика

№ 8727-UA. [Електронний ресурс] / АТ «Укрексімбанк». – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_001-17.

52. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів : Порядок, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 30 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF.

53. Петрушко Я. Р. Формування системи безпеки кредитної діяльності банків в Україні : дис. канд. ек. наук : 21.04.02 / Петрушко Я. Р. – Львів, 2022. – 233 с.

54. Адаменко С.І. Характеристика та класифікація загроз у банківській системі України / С.І. Адаменко // Стратегічна панорама. – Київ, 2004. – Вип. 4. – с. 48–52.

55. Енциклопедія банківської справи України / Національний банк України, Інститут незалежних експертів за ред. В. С. Стельмах. – К.: Молодь: Ін Юре, 2001. – 680 с.

56. Сидоренко В. А. Кредитний процес у комерційних банках України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : 08.00.08 / В. А. Сидоренко – К., 2011. – 23 с.

57. Petrushko Y. Security of the bank credit activity: analysis of conceptual categorial apparatus and selection of principles / Petrushko Y. // Modern Science – Moderni veda. 2021. № 3. S. 45–51.

58. Голуб Г. Г., Хміль Л. М. Досвід зарубіжних країн в управлінні кредитними операціями банків. / Г. Г. Голуб, Л. М. Хміль // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – К., 2013. – № 2(17). – с. 167-170.

59. Прийдун Л. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків / Л. Прийдун // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – К., 2011. – № 16. – с. 201-209.

60. Сабліна Н. В., Кривеженко В. В. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду здійснення кредитних операцій банку / Н. В. Сабліна, В.В. Кривеженко // БізнесІнформ. – К., 2012. – № 7. – с. 136-138.

61. Білошапка В.С. Створення та основи діяльності агентства з управління «токсичними» активами. / В.С. Білошапка // Глобальні та національні проблеми економіки – Миколаїв, 2019. – № 11 – с 659-663.

62. Петрушко Я. Р. Зарубіжний досвід кредитної діяльності банків: безпека та уроки Україні / Я. Р. Петрушко // Перспективні напрямки розвитку економіки, обліку, менеджменту та права: теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. – Полтава, 25 червня 2021. – с. 51–53.

63. Брус С.І. Зменшення обсягів проблемних кредитів в Україні в умовах обмеженого інструментарію / С. І. Брус, Є. О. Бублик // Фінанси України. – К., 2020. – № 7. – с. 76-90.

64. Прийдун, Л. Перспективи оптимізації управління кредитним ризиком з урахуванням банківської практики розвинутих країн / Л. Прийдун // Українська наука : минуле, сучасне, майбутнє : щорічник. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – № 13 – с. 93-99.

65. Опарін В. М. Фінансова інфраструктура ринкової економіки: концептуальні підходи / В. М. Опарін // Економіка України. – К., 2008. – № 11. – с. 57-71.

66. Андрос С.В. Кредитно-інвестиційна стратегія комерційного банку в умовах нестабільності маркетингового середовища / С.В. Андрос // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Спец. вип.: Маркетингова освіта в Україні / відп. ред. О.О. Бєляєв. – К. : Вид-во КНЕУ, 2011. – с. 441-450.

67. Дзюбановська Н.А. Реалії та перспективи моделювання оптимальної кредитної стратегії банку / Н.А. Дзюбановська // Вісник Тернопільського національного економічного університету : зб. наук. праць. – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – № 4. – с. 20-25.

68. Карбівничий І.В. Стратегічне управління кредитної діяльності банківської установи / І.В. Карбівничий // Проблеми і перспективи розвитку

банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – с. 58-64.

69. Поляк Н.П. Кредитні інструменти розвитку реальної економіки в Україні : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Н.П. Поляк – Київ, 2019. – 223 с.

70. Карбівничий І.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / І.В. Карбівничий. – Суми, 2011. – 20 с.

71. Карбівничий І.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / І.В. Карбівничий. – Суми, 2011. – 20 с.

72. Лютий І.О. Ринок боргових цінних паперів в Україні: суперечності та тенденції розвитку. Монографія / О.І. Лютий, Т.В.Грищенко, О.В.Любкіна, С.З.Мошенський, О.П.Білик, Р.В. Рак, Т.Г. Буй, Т.В. Нічосова, О.К. Прімєрова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.

73. Терновська М.О. Дослідження стану ринку факторингу в Україні / Ю. В. Прохорова, М. О. Терновська // Вісник економіки, траспорту і промисловості – К., 2010. – № 30. – с. 53-56.

74. Про Кредитний реєстр Національного банку України : Положення, затв. Постановою правління Національного банку України від 04.05.2021 № 50 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-18.

75. НРК «Рюрік». Аналітичний огляд банківської системи України за 2020 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2020.pdf .

76. Коваленко В. В. Достатність капіталу у забезпеченні стабільного розвитку банків України / В. В. Коваленко // Стратегічні пріоритети. – смт.Макарів: Софія, 2020. – № 2 (43). – с. 73–81.

77. Паєнтко Т. В., Савельєва З. В. Сучасні тенденції банківського кредитування фізичних осіб в Україні / Т. В. Паєнтко, З. В. Савельєва // Інвестиції: практика та досвід. – К.: ДКС Центр , 2020. – № 10/2020 – с. 40-43.

78. Дутченко О.О. Банківське кредитування на основі врахування галузевих особливостей позичальника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://uabs.sumdu.edu.ua/images/stories/sc_autoref/2011/2011_19_ken.pdf .

79. Грушко В. Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку / В. Грушко, Т. Іваненко // Вісник Національного банку України. – К., 2014. – № 2. – с. 28-32.

80. Сокиринська Н.Г. Оптимізація структури кредитного портфелю банку в контексті підвищення ефективності його діяльності. / Н. Г. Сокиринська, Н. В. Валенюк, Г. О. Суботіна // Економічний вісник Національного гірничого університету – Дніпро: Національний гірничий університет, 2020 – № 3 (59) – с. 78-85.